

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΜΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΤΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΩΝ Ή Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ;
Η ΣΥΡΡΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΙΣΡΑΗΛ ΚΑΙ ΛΙΒΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΧΡΗΣΗΣ ΒΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
Α.Μ.: 1205Μ009

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
Καθ. κ. ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤ.

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. <u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
1. Εισαγωγικά προλεγόμενα	1
2. Μεθοδολογία, δομή και πηγές	2
3. Η ιστορική και πολιτική διάσταση της σύρραξης	4
α. Λίβανος: Η «Χώρα των Κέδρων». Από την ανεξαρτησία στον Ιούλιο του 2006	4
β. 12 Ιουλίου 2006: Η ημέρα που (ξανά)άλλαξε την ιστορία της Μέσης Ανατολής. Τα πραγματικά περιστατικά και οι πρωταγωνιστές	8
 <u>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ</u>	
Η ΣΥΡΡΑΞΗ ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ JUS AD BELLUM	13
 <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ</u>	
Η ΧΕΖΜΠΟΛΛΑΧ ΚΑΙ Ο ΝΟΜΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΗΣ	14
 1.1. «Το Κόμμα του Θεού»: Αντίσταση του λιβανικού λαού, επαναστάτες χωρίς αιτία ή τρομοκράτες;	14
1.1.1. Η ταυτότητα της οργάνωσης και η θέση της στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα του Λιβάνου	15
 1.2. Η νομική φύση των ενεργειών της Χεζμπολλάχ	25
1.2.1. Η χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ και η σύλληψη ομήρων ως πράξεις ένοπλης αντίστασης. Η περίπτωση των Αγροκτημάτων Σεμπά'α	26
1.2.2. Τα γεγονότα της 12 ^{ης} Ιουλίου ως ένοπλη επίθεση	30
α. Γενικά	30
β. Η διάκριση μεταξύ επιθετικής πράξης, ένοπλης επίθεσης και απειλής ή χρήσης βίας	34
γ. Η προϋπόθεση της έκτασης και των αποτελεσμάτων υπό το φως της σύρραξης του Λιβάνου. Η διελκυστίνδα μεταξύ ένοπλης επίθεσης και μεθοριακού επεισοδίου	38
δ. Η προβληματική περί «έμμεσης ένοπλης επίθεσης» και η απόδοση των ενεργειών της Χεζμπολλάχ στο Κράτος του Λιβάνου. Μία βραδυφλεγής βόμβα στα θεμέλια του διεθνούς δικαίου χρήσης βίας;	45
-Γενικά	45
- Οι θεωρίες της μη – απόδοσης. Νομική φαντασία ή δρόμος προς ένα νέο διεθνές δίκαιο;	52
- Η ανάγκη απόδοσης στο Κράτος των πράξεων βίας και τα κριτήρια του καταλογισμού	56
- Απόδοση συμπεριφοράς κατευθυνόμενης ή ελεγχόμενης από	57

Κράτος - Απόδοση συμπεριφοράς που πραγματοποιείται σε περίπτωση απουσίας ή ανεπαρκούς λειτουργίας των επίσημων αρχών	64
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ</u>	
ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ. ΝΟΜΙΜΗ ΑΜΥΝΑ Ή ΕΝΟΠΛΑ ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ;	70
2.1. Γενικά περί του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας σε αντιδιαστολή με άλλες παράνομες μορφές χρήσης βίας	71
2.1.1. <i>Η νόμιμη άμυνα ως δικαίωμα και οι περιορισμοί του στο διεθνές δίκαιο</i>	71
2.1.2. <i>Η θέση των ενόπλων αντιποίνων στο διεθνές δίκαιο. «Απαγορευμένος καρπός» ή μια «ειδική» μορφή νόμιμης άμυνας;</i>	79
2.2. Η αντίδραση του Ισραήλ και οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας κατά στο σύγχρονο jus ad bellum	85
2.2.1. <i>Το κριτήριο της αναγκαιότητας και η «λεπτή κόκκινη γραμμή» μεταξύ νόμιμης άμυνας, ενόπλων αντιποίνων και προληπτικού πολέμου</i>	85
2.2.2. <i>Το κριτήριο της αναλογικότητας ή πως η νόμιμη άμυνα του Ισραήλ μετατράπηκε σε «επιθετικές στρατιωτικές επιχειρήσεις»</i>	91
<u>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ</u>	
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ	100
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ</u>	
Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΡΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ.	101
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u> : Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας, οι σύγχρονες μορφές σύρραξης και οι νέες προκλήσεις για το διεθνές δίκαιο	110
Βιβλιογραφία	

Κυριότερες Συντομογραφίες

AJIL	American Journal of International Law
Am. Soc’y Int’l L. Proc.	American Society of International Law Proceedings
Am. U. L. Rev	American University Law Review
Asia-Pac. J. on Hum. Rts. & L.	Asia-Pacific Journal on Human Rights & Law
ΑΕ	Αφρικανική Ένωση
British Yb. Of Int. L.	British Yearbook of International Law
Buff. Hum. Rts. L. Rev.	Buffalo Human Rights Law Review
Cambridge L.J.	Cambridge Law Journal
Can. Y.B. Int’l L.	Canadian Yearbook of International Law
Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας
Γ.Σ.	Γενική Συνέλευση
Δ.Δ,	Διεθνές Δικαστήριο
EJIL	European Journal of International Law
ECOSOC	Economic and Social Council, HE
ΕΔΑ	Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
επιμ.	επιμέλεια
εκδ.	εκδόσεις
HE	Ηνωμένα Έθνη
Hum. Rts. Q.	Human Rights Quarterly
ICJ	International Court of Justice
ICTY	International Criminal Tribunal For the former Yugoslavia
Int & Com. L. Q.	International and Comparative Law Quarterly
Int. J.Ref.L.	International Journal of Refugee Law
IRRC	International Review of Red Cross

ΟΑΥ	Organization of African Unity
ΟΗΧΗΡ	Office of the High Commissioner for Human Rights
οπ.π.	όπως παραπάνω
ΡCΙJ	Permanent Court of International Justice
παρ.	παράγραφος
RICR	Revue Internationale de la Croix-Rouge
Res.	Resolution
Wash. & Lee L. Rev	Washington & Lee Law Review
υποσ.	υποσημείωση

*Στα θύματα του πολέμου και στις οικογένειες
τους, με την ελπίδα να είναι τα τελευταία στο
βωμό της ανθρώπινης τρέλας...*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Εισαγωγικά προλεγόμενα

Λέγεται ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται, άλλοτε ως τραγωδία και άλλοτε ως φάρσα και σίγουρα η σύρραξη μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου του Ιουλίου – Αυγούστου 2006 δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία ιστορική φάρσα. Η τεράστια ανθρωπιστική κρίση, οι χιλιάδες νεκροί άμαχοι, οι εκατομμύρια πρόσφυγες και εκτοπισμένοι, η ολική καταστροφή ενός κράτους, η επικράτηση του τρόμου, της βίας και του φανατισμού ως μέσων επίλυσης των διαφορών, συγκλόνισαν τη διεθνή κοινότητα και προβλημάτισαν τους επιστήμονες και τους ειδικούς.

Τον Ιούλιο του 2006 μαχητές της λιβανέζικης οργάνωσης Χεζμπολλάχ πέρασαν το σύνορα με το Ισραήλ και επιτέθηκαν σε μία περίπολο ισραηλινών στρατιωτών απαγάγοντας δύο εξ αυτών. Το Ισραήλ χαρακτηρίζοντας την πράξη αυτή ως επίθεση, θεωρώντας συνυπεύθυνο το κράτος του Λιβάνου, το οποίο δεν κατόρθωσε να αφοπλίσει την «τρομοκρατική» Χεζμπολλάχ και επικαλούμενο το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας (σύμφωνα με το Άρθρο 51 του Χάρτη των Η.Ε.) εξαπέλυσε μία ευρεία στρατιωτική επιχείρηση κατά του Λιβάνου. Αεροπορικοί βομβαρδισμοί εναντίον των λιβανικών πόλεων και των υπολοίπων υποδομών της χώρας, αποκλεισμός των λιμένων, εισβολή, κατοχή και μάχες σώμα με σώμα στο νότιο Λίβανο ήταν μερικά από τα μέσα που χρησιμοποίησαν οι ένοπλες δυνάμεις του Ισραήλ προκειμένου να «αμυνθούν». Η Χεζμπολλάχ με τη σειρά της εξαπέλυσε επιθέσεις με ρουκέτες εναντίον αμάχων σε πόλεις του βορείου Ισραήλ. Η διεθνής κοινότητα, αμήχανη και διχασμένη, δεν κατόρθωσε για άλλη μια φορά να ενεργοποιήσει το σύστημα συλλογικής ασφάλειας (σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Η.Ε.). Τελικά η σύρραξη έλαβε τέλος μετά από 33 μέρες,

αφότου όλα τα μέρη στη σύρραξη δέχτηκαν να εφαρμόσουν την Απόφαση 1701, της 11^{ης} Αυγούστου 2006, του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τα αποτελέσματα όμως ήταν ήδη τραγικά: πάνω από χίλιοι νεκροί άμαχοι, ένα εκατομμύριο εκτοπισμένοι, οι υποδομές του Λιβάνου ολοκληρωτικά κατεστραμμένες, ενώ και τα υπολείμματα των ισραηλινών βομβαρδισμών (cluster bombs) ακόμα και σήμερα σκοτώνουν καθημερινά αθώους πολίτες.

Αυτός ο πόλεμος γέννησε, όμως, και μια σειρά από νομικά ερωτήματα: Συνιστούσε, πράγματι, η πράξη της Χεζμπολλάχ, να εισβάλει στο έδαφος του Ισραήλ και να απαγάγει τους ισραηλινούς στρατιώτες, επίθεση; Είχε το Ισραήλ το δικαίωμα να προσφύγει στην ένοπλη βία επικαλούμενο τη νόμιμη άμυνα, κι αν ναι απετέλεσαν οι επιχειρήσεις των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων μία πραγματικά **νόμιμη** άμυνα υποκείμενη στο διεθνές δίκαιο ή ξεπέρασαν κάθε έννοια αναλογικότητας;

Σε ένα δεύτερο επίπεδο τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν στο διεθνές δίκαιο των ενόπλων συρράξεων: απετέλεσε ο πόλεμος των 33 ημερών μία διεθνή σύρραξη ή όχι; Τα μέρη σεβάστηκαν τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ή αντιθέτως το καταστρατήγησαν βάνανυσα; Ποια είναι η ευθύνη για την καταστροφή και τις σφαγές σαν αυτή που έλαβαν χώρα στη μαρτυρική Κανά;

2. Μεθοδολογία, δομή και πηγές

Η ανθρωπιστική κρίση και ο πόνος των αμάχων, απόρροια των πολεμικών επιχειρήσεων, καθώς και η νομική προβληματική που αναπτύχθηκε ήδη από τις πρώτες μέρες του πολέμου απετέλεσαν το κίνητρο για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας.

Σε ένα πρώτο μέρος θα εξετασθούν τα θέματα που άπτονται του διεθνούς δικαίου χρήσης βίας (Jus ad bellum). Θα αναλυθούν οι έννοιες της επίθεσης, της

νόμιμης άμυνας, των αντιποίνων και των νομικών αρχών που τις διέπουν. Παράλληλα θα αναζητηθεί το καθεστώς των ένοπλων οργανώσεων όπως η Χεζμπολλάχ αλλά και η ευθύνη των κρατών από πράξεις de facto οργάνων τους.

Σε ένα δεύτερο μέρος, η έμφαση θα δοθεί στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο (Jus in bello): τα μέσα και οι τρόποι άσκησης του σύγχρονου πολέμου, η προστασία των αμάχων, του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Εξάλλου θα καταδειχθεί το κατά πόσον έγιναν σεβαστές και εφαρμόστηκαν, στην πρόσφατη σύρραξη, οι θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, ήτοι οι αρχές της αναλογικότητας, της διάκρισης, της αναγκαιότητας και του ανθρωπισμού.

Σκοπός της παρούσης μελέτης είναι η έρευνα και η εξέταση των νομικών ζητημάτων που αναδύθηκαν από τη σύρραξη μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου. Καθώς, όμως, όπως προειπώθηκε, η ιστορία επαναλαμβάνεται, πρωταρχικό στόχο αποτελεί η εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων σχετικά με τα ζητήματα αυτά: πως διαμορφώνονται στη σημερινή εποχή και εν μέσω του λεγόμενου πολέμου κατά της τρομοκρατίας, οι έννοιες της επίθεσης και της άμυνας; Ποια είναι η φύση των σύγχρονων συρράξεων μεταξύ κρατών και μη κρατικών δρώντων (οργανώσεων, απελευθερωτικών κινημάτων, τρομοκρατικών δικτύων κ.λ.π.), οι οποίοι, όμως, λειτουργούν ως de facto κρατικά όργανα; Ποια είναι η ευθύνη των κρατών από τη δράση τέτοιων οργανώσεων; Ποιες είναι οι δυνατότητες εφαρμογής και σεβασμού του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου εν μέσω τέτοιου είδους ασύμμετρων συρράξεων;

Η ευθύνη της διεθνούς κοινότητας να αντιδρά ενάντια στον πόλεμο και την απώλεια χιλιάδων ζωών είναι προφανής. Η ευθύνη της επιστημονικής κοινότητας να λαμβάνει θέση και με αντικειμενικότητα και διαύγεια να καταλήγει σε σαφή συμπεράσματα και να προτείνει λύσεις επίσης. Η μελέτη αυτή φιλοδοξεί να αποτελέσει μία ελάχιστη συμβολή στην ήδη μεγάλη προβληματική που έχει αναπτυχθεί. Οδηγός είναι η προσήλωση στα ιδεώδη της ειρήνης και της

προστασίας της ανθρώπινης ζωής, γνώμονας η επιστημονική αλήθεια, συμπαραστάτες ο επιβλέπων καθηγητής και η επιστημονική κοινότητα του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου.

3. Η ιστορική και πολιτική διάσταση της σύρραξης

α. Λίβανος: Η «Χώρα των Κέδρων». Από την ανεξαρτησία στον Ιούλιο του 2006

Σεπτέμβριος 1920 : Η Κοινωνία των Εθνών θέτει υπό γαλλική εντολή το Λίβανο και τη Συρία, ενώ το Κράτος του Μεγάλου Λιβάνου ανακηρύσσεται, περιλαμβάνοντας την αυτόνομη επαρχία του Όρους Λίβανος, καθώς και το βόρειο και νότιο Λίβανο και τη Βίρα, παραδοσιακά τμήμα της Συρίας. .

Μάιος 23, 1926 – Η Λιβανική Εθνοσυνέλευση εγκρίνει το Σύνταγμα και ανακηρύσσεται επίσημα η ‘Δημοκρατία του Λιβάνου’.

1941 – Μετά την κατοχή ελεύθερων γαλλικών και βρετανικών δυνάμεων τον Ιούνιο του 1941, ανακηρύσσεται η ανεξαρτησία του Λιβάνου στις 26 Νοεμβρίου.

1943 Μάρτιος – Τα θεμέλια του κράτους τίθενται στο άγραφο Εθνικό Σύμφωνο, το οποίο διακηρύσσει την ανεξαρτησία του Λιβάνου ως αραβικού κράτους, με δεσμούς με τη Δύση, και το οποίο συνεργάζεται με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, ενώ παραμένει ουδέτερο. Η πληθυσμιακή απογραφή του 1932, η οποία καταδείκνυε ως μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού τους Χριστιανούς με 54% επί του συνόλου, αποτέλεσε βάση για την κατανομή των Εδρών στο Εθνικό Κοινοβούλιο, με αναλογία 6 προς 5. Ο Πρόεδρος θα ήταν Μαρονίτης Χριστιανός, ο Πρωθυπουργός Σουνίτης μουσουλμάνος και ο Πρόεδρος του Κοινοβουλίου Σίιτης μουσουλμάνος.

1958 Ιούλιος – Αντιμέτωπος με τις αναταραχές που παίρνουν διαστάσεις εμφυλίου πολέμου, ο Πρόεδρος Shamun, ζητά από τις ΗΠΑ στις 14 Ιουλίου, να αποστείλουν δυνάμεις για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας του Λιβάνου. Οι ΗΠΑ, λαμβάνοντας υπόψη την ανατροπή της μοναρχίας στο Ιράκ, αποστέλλουν ναυτική δύναμη για την αποκατάσταση της κυβερνητικής εξουσίας.

Δεκέμβριος 1968: Ισραηλινές ειδικές δυνάμεις επιτίθενται στο Διεθνές Αεροδρόμιο της Βηρυτού, στις 28 Δεκεμβρίου, πλήττοντας και καταστρέφοντας ολοσχερώς περισσότερα από 12 αεροπλάνα, ως ανταπόδοση χτυπήματος σε ισραηλινό

πολιτικό αεροπλάνο στο αεροδρόμιο των Αθηνών, στην Ελλάδα, όπου μάλιστα δύο Παλαιστίνιοι κατηγορήθηκαν για την εν λόγω πράξη.

Νοέμβριος 1969: Ο Αρχηγός του Λιβανικού Στρατού Emile Bustani και ο Αραφάτ υπογράφουν συμφωνία στο Κάιρο, με την οποία αναγνωρίζεται η «Παλαιστινιακή Επανάσταση» - "Palestinian revolution", και επιτρέπει στους Παλαιστίνιους του Λιβάνου «να συμμετέχουν στον ένοπλο αγώνα χωρίς να υπονομεύεται η κυριαρχία και ευημερία του Λιβάνου. Η συμφωνία αυτή, θα παραμείνει σε ισχύ για σχεδόν 20 χρόνια, οπότε και ανακαλείται από τον ίδιο τον Λίβανο το Μάιο του 1987.

1970-1971: Αντιμέτωπη με τις συγκρούσεις στην Ιορδανία, η PLO μετεγκαθίσταται στο Λίβανο, από πού και διενεργεί επιδρομές στο Ισραήλ. Την περίοδο αυτή, δημιουργείται ο «Μαύρος Σεπτέμβρης», παλαιστινιακή τρομοκρατική ομάδα, που συνδέεται με την PLO, ως ανταπάντηση των ωμοτήτων στην Ιορδανία κατά του παλαιστινιακού λαού το Σεπτέμβριο του 1970.

1972: Ο «Μαύρος Σεπτέμβρης» επιτίθεται στην Ισραηλινή Ολυμπιακή Ομάδα κατά τη διάρκεια των αγώνων στο Μόναχο. Κατόπιν συμπλοκής, με δύο νεκρούς, εννιά ισραηλινοί αθλητές κρατούνται ως όμηροι, με αντάλλαγμα την απελευθέρωση φυλακισμένων Παλαιστίνιων. Η άρνηση του Ισραήλ, και η επιχείρηση των Γερμανικών δυνάμεων είχε ως αποτέλεσμα την αιματηρή κατάληξη της ομηρίας.

Απρίλιος 1973: Μέλη των επίλεκτων ισραηλινών δυνάμεων παρουσιαζόμενα ως γυναίκες και υπό την καθοδήγηση του μετέπειτα Πρωθυπουργού του Ισραήλ Ehud Barak σκοτώνουν τρεις πολιτικούς αρχηγούς της PLO στη Βηρυτό.

1975: Εμφύλιος πόλεμος ξεσπά στο Λίβανο, ανάμεσα σε Παλαιστινιακές και προ-Παλαιστινιακές Λιβανικές militias εναντίον Λιβανικών χριστιανικών ενόπλων δυνάμεων. Ο πόλεμος που διήρκεσε σχεδόν 15 χρόνια, επίσημα έλαβε τέλος το 1990.

1976: Η Συρία αποστέλλει στρατιωτική ομάδα για τη διατήρηση της ειρήνης από τους πρώτους κιόλας μήνες των εχθροπραξιών, η οποία θα παραμείνει για 30 χρόνια, τερματίζοντας την εκεί παρουσία της των Απρίλιο του 2005.

Μάρτιος 1978: Μία επίθεση της PLO σε λεωφορείο στο βόρειο Ισραήλ, έχει ως αποτέλεσμα την εισβολή ισραηλινών δυνάμεων στο Λίβανο, με στόχο να απωθήσουν την PLO από τα σύνορα. Το Ισραήλ θα αναγκαστεί να υποχωρήσει κατόπιν σχετικής απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας (Απόφαση 425, 19 Μαρτίου 1978), η οποία ζητά την άμεση απόσυρση των Ισραηλινών στρατευμάτων, και την αποστολή δύναμης των ΗΕ- *United Nations Interim*

Force in Lebanon (UNIFIL), για τη δημιουργία ενδιάμεσης ζώνης ασφαλείας, με στόχο την αποσόβηση διασυνοριακών επιθέσεων.

Σεπτέμβριος 1978: Οι Συμφωνίες Camp David, υπό την μεσολάβηση του Προέδρου των ΗΠΑ Jimmy Carter, αποτελούν συνθήκες ειρήνης μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου και αποτελούν βάση για περαιτέρω ειρήνευση στην περιοχή.

Ιούλιος 17, 1981: Οι ισραηλινές δυνάμεις βομβαρδίζουν τα Γραφεία της PLO στη Δυτική Βηρυτό, με αποτέλεσμα των θάνατο 300 αμάχων. Η επίθεση οδηγεί, και πάλι υπό την αμερικανική μεσολάβηση, στην κατάπαυση του πυρός μεταξύ του Ισραήλ, της PLO και της Συρίας, ομάδες των οποίων ενεργούν εντός του Λιβάνου.

1982: Η κατάπαυση του πυρός διαρκεί έως τις 6 Ιουνίου 1982, οπότε το Ισραήλ εισβάλλει στο Λίβανο, με δυνάμεις που ανέρχονται στις 60000, με στόχο την εξάλειψη της PLO, έπειτα από απόπειρα δολοφονίας κατά του Ισραηλινού Πρέσβη στη Βρετανία. Ο Αραφάτ και η PLO εγκαταλείπουν το Λίβανο, τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου και εγκαθίστανται στην Τύνιδα, της Τυνησίας, οπότε και θα παραμείνουν μέχρι το 1994, που μεταβαίνουν στη Γάζα.

Ο εκλεγμένος Πρόεδρος του Λιβάνου, και υποστηριζόμενος από το Ισραήλ, Bashir Gemayel, δολοφονείται στις 14 Σεπτεμβρίου, αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του. Οι Ισραηλινές δυνάμεις εισβάλλουν στη Δυτική Βηρυτό την επόμενη μέρα, με αποτέλεσμα την σφαγή 800 Παλαιστινίων προσφύγων στους καταυλισμούς της Sabra και της Shatila camps. Μάλιστα, το Ισραήλ κατηγορείται έντονα, για την μη αποτροπή των βίαιων γεγονότων.

Η Χεζμπολλάχ, φονταμεταλιστική, σιιτική μουσουλμανική στρατιωτική ομάδα, αναδύεται και επανδρώνεται γρήγορα στη Βηρυτό, την κοιλάδα Bekaa και το νότιο Λίβανο. Χρηματοδοτούμενη από το Ιράν, υπό το πρότυπο των «Ιρανικών Επαναστατικών Φυλάκων» Iran's Revolutionary Guards και με την ενίσχυση της Συρίας, η Χεζμπολλάχ αποσκοπεί στην εγκαθίδρυση σιιτικού ισλαμικού κράτους στο Λίβανο και τον εκτοπισμό δυτικών επιρροών, όπως του Ισραήλ και των ΗΠΑ από την περιοχή.

Απρίλιος 18, 1983: Μία επίθεση αυτοκτονίας, από την Χεζμπολλάχ στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στη Βηρυτό, με 63 νεκρούς, θ' αποτελέσει προάγγελο μελλοντικών επιθέσεων κατά των δυτικών συμφερόντων.

Μάιος 17, 1983: Ο Λίβανος και το Ισραήλ υπογράφουν Συμφωνία Ειρήνης, περιγράφοντας τους όρους της ισραηλινής αποχώρησης από το Λίβανο, με την προϋπόθεση της ταυτόχρονης απομάκρυνσης των δυνάμεων της Συρίας. Η τελευταία αντιτίθεται έντονα στη συμφωνία

Οκτώβριος 23, 1983: Τα γραφεία των ναυτικών δυνάμεων ΗΠΑ και Γαλλίας ανατινάσσονται, αποτέλεσμα επίθεσης αυτοκτονίας, με 298 νεκρούς, 241 εκ των οποίων ναυτικό και άλλο στρατιωτικό προσωπικό των ΗΠΑ. Οι δυνάμεις των ΗΠΑ αποχωρούν λίγους μήνες αργότερα από το Λίβανο.

Ιανουάριος 18, 1984: Δολοφονείται ο Πρόεδρος του Αμερικανικού Πανεπιστημίου της Βηρυτού Malcolm Kerr.

Μάρτιος 1984: Η Συμφωνία Ειρήνης της 17^{ης} Μαΐου 1983, ακυρώνεται από το Λίβανο, κατόπιν έντονων πιέσεων της Συρίας

Σεπτέμβριος 20, 1984: Το Γραφείο της αμερικανικής πρεσβείας στην Ανατολική Βηρυτό, βομβαρδίζεται και 23 άτομα σκοτώνονται.

Ιούνιος 1985: Το Ισραήλ αποσύρεται από το μεγαλύτερο μέρος του Λιβάνου, διατηρώντας ωστόσο, υπό τον έλεγχό του τη ζώνη ασφάλειας εύρους 12 μιλίων στο νότο. Το Ισραήλ θα παραμείνει εκεί μέχρι το Μάιο του 2000.

1990: Ο 15ετής εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου επίσημα τερματίζεται.

Ιούλιος 1993: Το Ισραήλ επιτίθεται στο νότιο Λίβανο με μία επιχείρηση που διαρκεί μία εβδομάδα, αποσκοπώντας στον τερματισμό των επιθέσεων της Χεζμπολλάχ σε ισραηλινά χωριά.

Απρίλιος 1996: Μαχητές, ισραηλινοί και Χεζμπολλάχ, εμπλέκονται σε εχθροπραξίες 16 ημερών με 137 νεκροί, οι περισσότεροι εκ των οποίων άμαχοι του Λιβάνου.

2000: Στις 5 Μαρτίου, του ίδιου χρόνου, η ισραηλινή κυβέρνηση αποφασίζει την μονομερή απόσυρση των ισραηλινών δυνάμεων από το νότιο Λίβανο μέχρι τον Ιούλιο του 2000. Οι ισραηλινές δυνάμεις τελικά αποχωρούν το Μάιο, και τα ΗΕ εγκαθιδρύουν τη «Μπλέ Γραμμή» ως σύνορο μεταξύ των δύο χωρών. Τον Οκτώβριο, ο Rafik Hariri αναλαμβάνει την Πρωθυπουργία για δεύτερη φορά.

Σεπτέμβριος 2003: Ισραηλινά πολεμικά αεροπλάνα χτυπούν το νότιο Λίβανο, ως απάντηση σε αντιαεροπορικούς πυραύλους που εκτοξεύει η Χεζμπολλάχ κατά ισραηλινών αεροπλάνων στην περιοχή.

Οκτώβριος 2003: Ανταλλαγή πυρών μεταξύ ενόπλων δυνάμεων του Ισραήλ και της Χεζμπολλάχ στην αμφισβητούμενης κυριαρχίας περιοχή που είναι γνωστή ως Shebaa Farms.

2004 Σεπτέμβριος – Το Συμβούλιο Ασφαλείας με απόφαση του καλεί τις ξένες δυνάμεις (με κύριο αποδέκτη τη Συρία) να αποχωρήσουν από το Λίβανο,

2005: Στις 14 Φεβρουάριου, δολοφονείται ο πρώην Πρωθυπουργός του Λιβάνου Rafik Hariri. Η Συρία, αποσύρει τις εναπομείνουσες δυνάμεις από το Λίβανο, τον Απρίλιο, σε συνέχεια έντονων πιέσεων.

β. 12 Ιουλίου 2006: Η ημέρα που (ξανά)άλλαξε την ιστορία της Μέσης Ανατολής. Τα πραγματικά περιστατικά και οι πρωταγωνιστές

12 Ιουλίου 2006 – Η Χεζμπολλάχ εκτοξεύει πυραύλους κατά μήκος των λιβανικών συνόρων, πλήττοντας ισραηλινά παραμεθόρια χωριά, και εν συνεχεία, πραγματοποιεί συντονισμένη επίθεση κατά τη διάρκεια της οποίας τρεις ισραηλινοί στρατιώτες σκοτώνονται και άλλοι δύο απαγάγονται. Το Ισραήλ χαρακτηρίζει την κίνηση της Χεζμπολλάχ ως «πράξη πολέμου» απειλώντας να βομβαρδίσει το Λίβανο, και να τον «πάει 20 χρόνια πίσω». Ο Kofi Annan ζητά την επιστροφή των ισραηλινών στρατιωτών. Η Condoleezza Rice αναφέρει ότι η Συρία φέρει «ειδική ευθύνη» για την κατάσταση.

13 Ιουλίου 2006 - Το Ισραήλ απαντά στις ενέργειες της Χεζμπολλάχ επιβάλλοντας αποκλεισμό και διενεργώντας χτυπήματα έναντι πολλαπλών στόχων στο Λίβανο, συμπεριλαμβανομένων δύο αεροδρομίων και ενός στρατιωτικού αεροδιαδρόμου. Τα χτυπήματα στη Βηρυτό, εγείρουν ανησυχία για τη κλιμάκωση της κρίσης και την πιθανή εμπλοκή της Συρίας. Οι ΗΠΑ καλούν το Ισραήλ να δείξει σύνεση, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα το δικαίωμά του στη νόμιμη άμυνα. Ο Ιρανός Πρόεδρος Mahmoud Ahmadinejad, δηλώνει ότι οι δυτικές δυνάμεις πρέπει να εναχθούν ενώπιον της δικαιοσύνης, ενώ η Σαουδική Αραβία κατηγορεί «στοιχεία» εντός του Λιβάνου για τη βία.

14 Ιουλίου 2006 – Η Χεζμπολλάχ εκτοξεύει ρουκέτες προκαλώντας σημαντικές καταστροφές στην ισραηλινή πόλη της Χάιφα. Ο Ισραηλινός Πρωθυπουργός Ehud Olmert σε ανακοίνωσή του θέτει ως προϋπόθεση για την κατάπαυση πυρός τον αφοπλισμό της Χεζμπολλάχ, και την επιστροφή των απαχθέντων στρατιωτών. Παράλληλα, η Συρία δηλώνει την αμέριστη συμπαράσταση της στη Χεζμπολλάχ και τον Ιρανό Πρόεδρο Mahmoud Ahmadinejad, προειδοποιώντας το Ισραήλ να μην επιτεθεί κατά της Συρίας.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας συνέρχεται με θέμα την κατάσταση στο Λίβανο. Η αντίδραση της Βρετανίας και των ΗΠΑ είναι αποτρεπτική της συναίνεσης, ενώ ο Γάλλος Πρόεδρος Jacques Chirac χαρακτηρίζει τις αεροπορικές επιδρομές του Ισραήλ ως εντελώς δυσανάλογες.

15 Ιουλίου 2006 – Πάνω από 35 άμαχοι σκοτώνονται στο Λίβανο, στην προσπάθεια τους να εγκαταλείψουν το νότιο τμήμα της χώρας, εξαιτίας ισραηλινών επιθέσεων στα κομβία. Η διεθνή κοινότητα φαίνεται διχασμένη κατά την έναρξη της διάσκεψης του G8 στην Αγία Πετρούπολη.

16 Ιουλίου 2006 – 45 άτομα σκοτώνονται και πάνω από 100 τραυματίζονται αποτέλεσμα των ισραηλινών αεροπορικών επιδρομών στο νότιο Λίβανο. Τα κράτη του G8, κατηγορούν τη Χεζμπολλάχ για τη βία στην περιοχή, καλώντας το Ισραήλ να δείξει συγκράτηση. Στη Βηρυτό, ο Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα Terje Roed-Larsen, και ο Υπατος Άρμοστης ΚΕΠΠΑ της ΕΕ, Javier Solana, συναντώνται με τον Fouad Siniora διεξάγοντας επιτόπιες επισκέψεις την περιοχή. Ο Αρχηγός του Ιράν, Ayatollah Ali Khamenei, προειδοποιεί ότι η Χεζμπολλάχ δεν θα αφοπλιστεί ποτέ.

17 Ιουλίου 2006 – 17 μαχητές της Χεζμπολλάχ σκοτώνονται κατά τη διάρκεια αεροπορικής επίθεσης. Ο Γενικός Γραμματέας Kofi Annan και ο Βρετανός Πρωθυπουργός Tony Blair ζητούν την αποστολή διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης. Οι Υπουργοί Εξωτερικών της ΕΕ σε κοινή δήλωσή τους καλούν το Ισραήλ να μην προσφεύγει σε «δυσανάλογη αντίδραση» στο Λίβανο.

18 Ιουλίου 2006 - Οι ΗΠΑ δίνουν περιθώριο μίας εβδομάδας στο Ισραήλ να κατατροπώσουν τους μαχητές της Χεζμπολλάχ πριν υποστηρίξουν την κατάπαυση του πυρός¹, ενώ ο Tony Blair κατηγορεί το Ιράν για την παροχή όπλων στη Χεζμπολλάχ. Η Σαουδική Αραβία εκφράζει την υποστήριξή της για την ανάπτυξη διεθνούς στρατιωτικής δύναμης στο Λίβανο.

19 Ιουλίου 2006 – Η Γαλλία σε μια προσπάθεια να υπερκεράσει τη συνεχή αδυναμία κινητοποίηση των δυτικών χωρών καταθέτει πρόταση στο Συμβούλιο Ασφαλείας για την κατάπαυση του πυρός. Ο πρέσβης των ΗΠΑ στα ΗΕ John Bolton τις απορρίπτει ως υπεραπλουστευμένες, την ίδια στιγμή που η Υπατη Άρμοστης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Louise Arbour, αναφέρει ότι οι ενέργειες στο Λίβανο θα μπορούσαν να στοιχειοθετήσουν εγκλήματα πολέμου.

20 Ιουλίου 2006 – Τέσσερις ισραηλινοί στρατιώτες σκοτώνονται και έξι τραυματίζονται. Ο Kofi Annan καλεί σε «άμεση κατάπαυση των εχθροπραξιών», κατηγορώντας το Ισραήλ για 'συλλογική τιμωρία' του λιβανικού πληθυσμού, όμηρο της Χεζμπολλάχ.

21 Ιουλίου 2006 – Ο Ισραηλινός στρατός καλεί τους εφένδρους, να είναι σε ετοιμότητα για πιθανή χερσαία επιχείρηση στο Λίβανο.

22 Ιουλίου 2006 – Οι ΗΠΑ επισπεύδουν την παράδοση βομβών ακριβείας στο Ισραήλ και η Υπουργός Εξωτερικών Condoleezza Rice απορρίπτει το αίτημα για

¹ <http://www.guardian.co.uk/world/2006/jul/19/syria.usa>

κατάπαυση του πυρός, αποκαλώντας την κατάσταση στο Λίβανο ως «η ανάδυση μιας νέας Μέσης Ανατολής²».

24 Ιουλίου 2006 – Το Ισραήλ «απαιτεί» τον διεθνή έλεγχο των συνόρων του Λιβάνου με τη Συρία για να ανακοπεί η εισροή όπλων, ως προϋπόθεση για την σύναψη ειρήνης. Την ίδια περίοδο, νέα στοιχεία στα διεθνή μέσα ενημέρωσης αποκαλύπτουν το διπλασιασμό των βρετανικών εξαγωγών όπλων στο Ισραήλ σε ένα μόλις χρόνο, φτάνοντας τα 22,5 εκατομμύρια δολάρια.

25 Ιουλίου 2006 – Οι ισραηλινοί βομβαρδισμοί, παρά τις προειδοποιήσεις των αξιωματούχων των ΗΕ για την παρουσία τους στην Khiyam, είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο τεσσάρων παρατηρητών των ΗΕ. Ο Kofi Annan αποκάλυψε την πράξη αυτή, ως «πρόδηλα προμελετημένη³», και κάλεσε το Ισραήλ να διεξάγει σχετικές έρευνες.

26 Ιουλίου 2006 – Η λήψη απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας να καταδικάσει τις ισραηλινές αεροπορικές επιδρομές προσκρούει στο veto των ΗΠΑ. Παράλληλα, στη Ρώμη πραγματοποιείται συνδιάσκεψη με τη συμμετοχή ευρωπαϊκών εταίρων και απεσταλμένων των ΗΠΑ, Καναδά, Ισραήλ, Λιβάνου και Αραβικών κρατών. Το Ιράν και η Συρία διαμαρτύρονται για τον αποκλεισμό τους από τις συζητήσεις, δηλώνοντας ότι η συμμετοχή τους αποτελεί εχέγγυο για την εξεύρεση λύση στην περιοχή.

27 Ιουλίου 2006 – Σε ηχογραφημένο μήνυμα, ο δεύτερος σε σειρά αρχηγός της Al-Qaida , Ayman al-Zawahiri καλεί του μουσουλμάνους να ενωθούν στον πόλεμο κατά των «σταυροφόρων» και «ζιονιστών» στο Λίβανο, ενώ αξιωματούχοι από το σιιτικό κόμμα του Αμάλ⁴ αναφέρουν ότι η Χεζμπολλάχ επιθυμεί την άμεση κατάπαυση του πυρός.

30 Ιουλίου 2006 – Πάνω από 50 άμαχοι και 30 παιδιά σκοτώνονται στη Γκανά, στο Λίβανο, προκαλώντας την αντίδραση και κατακραυγή της διεθνούς κοινότητας κατά των ισραηλινών επιθέσεων. Το Ισραήλ ανακοινώνει τη 48ωρη κατάπαυση των αεροπορικών επιδρομών, το οποίο δε θα τηρηθεί, και 24ωρη διορία για να εγκαταλείψουν οι Λιβανέζοι άμαχοι τις εστίες στους στο νότιο Λίβανο μέσω «ανθρωπιστικών διαδρόμων» υπό τον συντονισμό των ΗΕ. Τα ΗΕ αντιδρούν στην απουσία ικανού χρόνου για την οργάνωση και διεξαγωγή της επιχείρησης εκκένωσης των περιοχών.

1 Αυγούστου 2006 – Το Ισραήλ με ευρείας κλίμακας στρατιωτική επίθεση περνά τα σύνορα του Λιβάνου, σκοτώνοντας 20 μαχητές της Χεζμπολλάχ.

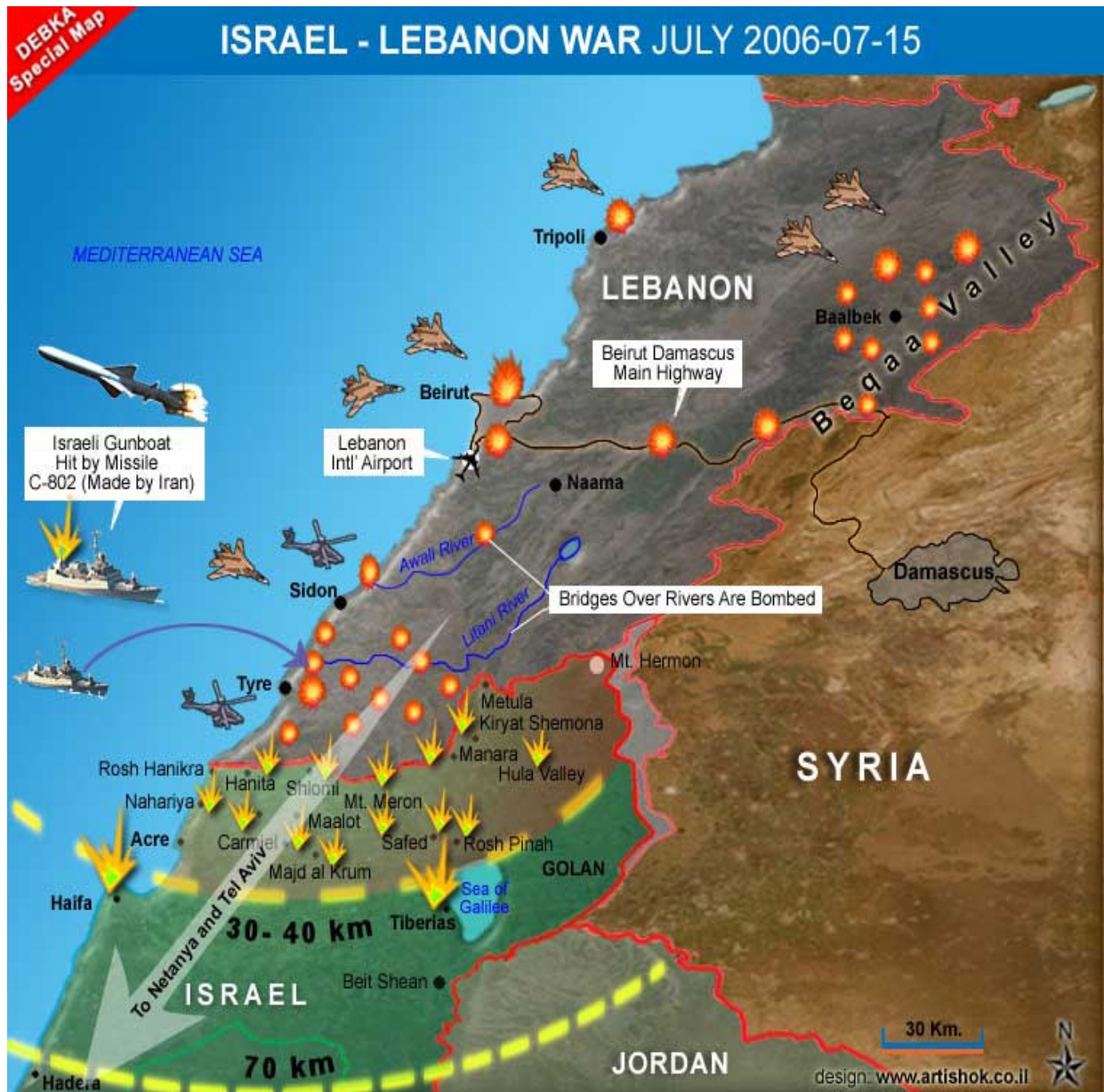
² Η ακριβής δήλωσή της είχε ως εξής «birth pangs of a new Middle East»

³ <http://uspolitics.about.com/b/2006/07/26/israeli-bomb-kills-un-observers.htm>

⁴ <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,,1832080,00.html>

4 Αυγούστου 2006 – Ο ισραηλινός Πρωθυπουργός Ehud Olmert δίνει σειρά συνεντεύξεων στο διεθνή τύπο επιβεβαιώνοντας την πρόθεση της χώρας του να προκαλέσει σοβαρή ζημία στη Χεζμπολλάχ, αποδεχόμενος ταυτόχρονα την άμεση αποστολή διεθνούς δύναμης διατήρησης της ειρήνης και διευκρινίζει ότι επιδίωξη του Ισραήλ δεν είναι η κλιμάκωση της σύρραξης σε ολόκληρο το Λίβανο. Εν τω μεταξύ, ο αρχηγός της Χεζμπολλάχ Hassan Nasrallah προειδοποιεί ότι η Χεζμπολλάχ θα εκτοξεύσει ρουκέτες στο Τελ Αβίβ αν το Ισραήλ επιτεθεί στη Βηρυτό. Ιρακινός στις αρχηγός καλεί σε διαδήλωση το πληθυσμό προς ενίσχυση της Χεζμπολλάχ.

11 Αυγούστου 2006 – Τα ΗΕ με την Απόφαση 1701 καλούν το Ισραήλ και τη Χεζμπολλάχ σε κατάπαυση πυρός. Η εν λόγω απόφαση θέτει ως όρο την επιστροφή των ισραηλινών στρατιωτών και τη δημιουργία «ουδέτερης ζώνης» στο νότιο Λίβανο υπό την εποπτεία του λιβανικού στρατού και των ΗΕ.

Χάρτης των επιχειρήσεων κατά τη σύρραξη Ισραήλ και Λιβάνου τον Ιούλιο –
Αύγουστο 2006

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

**Η ΣΥΡΡΑΞΗ ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ
JUS AD BELLUM**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΧΕΖΜΠΟΛΛΑΧ ΚΑΙ Ο ΝΟΜΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΗΣ

1.1. «Το Κόμμα του Θεού»: Αντίσταση του λιβανικού λαού, επαναστάτες χωρίς αιτία ή τρομοκράτες;

Ένοπλη ομάδα, αντιστασιακό κίνημα, πολιτικό κόμμα, κράτος εν κράτει, φιλανθρωπική οργάνωση, τρομοκρατικό δίκτυο...αποτελούν ορισμένες από τις ιδιότητες που έχουν αποδοθεί κατά καιρούς στη Χεζμπολλάχ. Ποια είναι όμως η πραγματικότητα; Τι είναι η Χεζμπολλάχ, ποια η σχέση της με το επίσημο Λιβανικό Κράτος και ποια η απήχηση της στην λιβανική κοινωνία; Ακόμα, πως αντιμετωπίζει τη Χεζμπολλάχ η διεθνής κοινότητα και πως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μία τέτοια οργάνωση σύμφωνα με τις επιταγές του διεθνούς δικαίου;

Προτού αναζητήσουμε τον νομικό χαρακτηρισμό των ενεργειών της Χεζμπολλάχ και τα έννομα αποτελέσματά του, κρίνεται ως αναγκαία η διερεύνηση των ως άνω ερωτημάτων. Ως εκ τούτου το κεφάλαιο αυτό επιχειρεί να φωτίσει τα διάφορα ζητήματα γύρω από την φύση και την ταυτότητα της Χεζμπολλάχ. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις σχέσεις της Οργάνωσης με το Κράτος του Λιβάνου καθώς και στην παρουσία της στη λιβανική πολιτική και κοινωνική ζωή, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των κινήτρων και των στόχων της κατά την πραγματοποίηση των ενεργειών που πυροδότησαν την σύρραξη του 2006, καθώς και την δυνατότητα απόδοσης των ενεργειών αυτών στο ίδιο το Κράτος του Λιβάνου. Εξάλλου, ιδιαίτερο τμήμα του κεφαλαίου θα

απασχολήσει η θέση της Χεζμπολλάχ απέναντι στη διεθνή κοινότητα και το διεθνές δίκαιο.

1.1.1. Η ταυτότητα της οργάνωσης και η θέση της στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα του Λιβάνου

1.1.1.1. Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της δημιουργίας της Χεζμπολλάχ

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τους λόγους που οδήγησαν στην γέννηση της Χεζμπολλάχ αλλά και την ιδεολογικοπολιτική πλατφόρμα πάνω στην οποία στηρίχθηκε η κατοπινή, πολύπλευρη δράση της, οφείλουμε να εξετάσουμε πρωτίστως τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες επικρατούσαν στον Λίβανο και γενικότερα στον Αραβικό – ισλαμικό κόσμο κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1980, οπότε και έλαβε χώρα η ίδρυση της Οργάνωσης.

Ήδη από το 1975 ο Λίβανος σπαρασσόταν από έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των διαφόρων πολιτικό – θρησκευτικών ομάδων και σεκτών, κυρίως δε των χριστιανών – μαρωνιτών, των σουνιτών μουσουλμάνων και των Παλαιστινίων της PLO, οι οποίοι είχαν καταφύγει στον Λίβανο μετά την εκδίωξη τους από το καθεστώς της Ιορδανίας το 1971. Παράλληλα, την έκρυθμη αυτή κατάσταση που επικρατούσε στο εσωτερικό της χώρας, εκμεταλλεύτηκαν τόσο η Συρία όσο και το Ισραήλ προκειμένου να εισβάλλουν στο έδαφος του Λιβάνου και να εγκαθιδρύσουν μία μόνιμη στρατιωτική παρουσία. Την ίδια ώρα όπως ήταν φυσικό άλλωστε, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση του Λιβάνου χειροτέρευε μέρα με την ημέρα. Η θρησκευτική ομάδα με τις περισσότερες απώλειες τόσο σε ανθρώπινες ζωές όσο και σε πόρους ήταν οι ήδη καταπιεσμένοι και εν πολλοίς αποκλεισμένοι σιίτες. Το 1982 το Ισραήλ εισέβαλε στον Λίβανο με σκοπό να εξαρθρώσει την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της

Παλαιστίνης από το έδαφος του Λιβάνου. Η ενέργεια αυτή ριζοσπαστικοποίησε ακόμα περισσότερο τους σίιτες.

Το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς, την επαύριον της εισβολής του Ισραήλ στο Λίβανο κατά την επιχείρηση «Ειρήνη για τη Γαλιλαία» (“Operation Peace for Galilee”)⁵, τοποθετείται και η ίδρυση της Χεζμπολλάχ.

Τέσσερις θεωρούνται οι κυριότεροι παράγοντες που οδήγησαν στην δημιουργία της Οργάνωσης: η μακροχρόνια καταπίεση του σιιτικού πληθυσμού του Λιβάνου, ο οικονομικός, κοινωνικός και πολιτικός αποκλεισμός του, η ισραηλινή στρατιωτική παρουσία και οι χιλιάδες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές από το 1978 έως και το 1982 καθώς και η επιτυχής ισλαμική επανάσταση του Αγιατολάχ Χομεϊνί (Ayatolabs Ruhallah Khomeini), η οποία έλαβε χώρα στο Ιράν το 1979⁶.

Οι πρωταρχικοί στόχοι της Οργάνωσης, όπως αυτοί καταγράφηκαν στο δημόσιο μανιφέστο της, στο λεγόμενο και «ανοιχτό γράμμα» (“al – Risalah al – Maftula”), τον Φεβρουάριο του 1985 ήταν οι εξής:

A. Η εκδίωξη των Αμερικανών, των Γάλλων και των συμμάχων τους από το Λίβανο.

B. Η απόδοση δικαιοσύνης αναφορικά με τα εγκλήματα που διέπραξαν οι Λιβανέζοι Φαλαγγίτες κατά του λιβανικού λαού.

Γ. Η εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού Κράτους στον Λίβανο στα πρότυπα της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.

Εξάλλου στο ίδιο κείμενο γίνεται λόγος και για την ανάγκη ολοκληρωτικής καταστροφής του Κράτους του Ισραήλ, το οποίο αποτελεί τον «μισητό εχθρό», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται⁷.

⁵ *J.M. Balencie, A. de la Grange*, Εξεγερμένοι Κόσμοι. Τόμος Α': Αμερική, Εγγύς και Μέση Ανατολή, Χώρες του Μαγκρέμπ. Αντάρτικα, μιλίτισες, τρομοκρατικές ομάδες. Πρωταγωνιστές, συγκρούσεις, πολιτική βία. Εκδ. τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 2003, σελ. 374

⁶ *A. N. Hamzeh*, In the path of Hizbullah, Syracuse University Press, New York, 2004, p. 6 - 19

⁷ Το κείμενο στην αγγλική έχει ως εξής:

Ωστόσο η αλλαγή των συνθηκών του διεθνούς περιβάλλοντος επέβαλε στη Χεζμπολλάχ τον επαναπροσανατολισμό των στόχων της. Στα 20 και πλέον χρόνια που ακολούθησαν την ίδρυσή της, η Χεζμπολλάχ εγκατέλειψε την επιδίωξή της για επιβολή ενός ισλαμικού θεοκρατικού καθεστώτος στο Λίβανο⁸ και την καταστροφή του Ισραήλ⁹.

Γενικά

Η Χεζμπολλάχ («Το Κόμμα του Θεού») αποτελεί μία σιιτική ισλαμική πολιτική και παραστρατιωτική οργάνωση με έδρα τον Λίβανο. Υποστηρίζει μία ισλαμική σιιτική ιδεολογία, η οποία πρωτοεμφανίσθηκε και αναπτύχθηκε από τον Αγιατολαχ Ρουχολαχ Χομείνι (Ayatollah Ruhollah Khomeini), τον ηγέτη της Ισλαμικής Επανάστασης του Ιράν.

Let us put it truthfully: the sons of Hizhallah know who are their major enemies in the Middle East - the Phalanges, Israel, France and the US. The sons of our *umma* are now in a state of growing confrontation with them, and will remain so until the realization of the following three objectives: (a) to expel the Americans, the French and their allies definitely from Lebanon, putting an end to any colonialist entity on our land; (b) to submit the Phalanges to a just power and bring them all to justice for the crimes they have perpetrated against Muslims and Christians; (c) to permit all the sons of our people to determine their future and to choose in all the liberty the form of government they desire. We call upon all of them to pick the option of Islamic government which, alone, is capable of guaranteeing justice and liberty for all. Only an Islamic regime can stop any further tentative attempts of imperialistic infiltration into our country.

...We see in Israel the vanguard of the United States in our Islamic world. It is the hated enemy that must be fought until the hated ones get what they deserve. This enemy is the greatest danger to our future generations and to the destiny of our lands, particularly as it glorifies the ideas of settlement and expansion, initiated in Palestine, and yearning outward to the extension of the Great Israel, from the Euphrates to the Nile.

Our primary assumption in our fight against Israel states that the Zionist entity is aggressive from its inception, and built on lands wrested from their owners, at the expense of the rights of the Muslim people. Therefore our struggle will end only when this entity is obliterated. We recognize no treaty with it, no cease fire, and no peace agreements, whether separate or consolidated.

Διαθέσιμο στο: http://www.standwithus.com/pdfs/flyers/hezbollah_program.pdf

⁸ Βλ. *A. Shatz*, In search of Hezbollah, The New York Review of Books, available at: <http://www.nybooks.com/articles/17060>

⁹ CNN Sunday, Interview with Sheikh Hassan Nasrallah, available at: <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0303/16/sun.11.html>

Η Χεζμπολλάχ πρωτοεμφανίστηκε κατά τη διάρκεια του Λιβανικού Εμφυλίου Πολέμου ως παραστρατιωτική οργάνωση αποτελούμενη από σίτες υποστηρικτές του Αγιατολαχ Χομεϊνί. Αυτοί οργανώθηκαν, εκπαιδεύτηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από μία ομάδα Ιρανών Φρουρών της Επανάστασης. Οι τρεις βασικοί στόχοι της Χεζμπολλάχ είναι να εξαλείψουν την δυτική αποικιοκρατία στον Λίβανο, να φέρουν ενόπιον της δικαιοσύνης όσους διέπραξαν εγκλήματα κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου (και ειδικά τους Φαλαγγίτες), και να εγκαθιδρύσουν μία Ισλαμική Κυβέρνηση στον Λίβανο. Η Χεζμπολλάχ έχει αντιληφθεί ότι ο στόχος της μετατροπής του Λιβάνου σε ένα Ισλαμικό Κράτος δεν ανταποκρίνεται στην σημερινή πολιτική πραγματικότητα και ως εκ τούτου τον έχει εγκαταλείψει, τουλάχιστον προσωρινά. Εξάλλου η Χεζμπολλάχ αποσκοπεί στην καταστροφή του Κράτους του Ισραήλ, το οποίο θεωρείται από τα μέλη της Οργάνωσης ως μία παράνομη οντότητα και όχι ως ένα πραγματικό έθνος.

Έξι χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου, κατατάσσουν την Χεζμπολλάχ στον κατάλογο με τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Ωστόσο ο χαρακτηρισμός αυτός, ως τρομοκρατικής οργάνωσης δεν γίνεται ομόφωνα δεκτός από όλα τα κράτη της διεθνούς κοινότητας, ιδίως δε από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εξάλλου τα περισσότερα από τα Αραβικά και ισλαμικά κράτη θεωρούν την Χεζμπολλάχ ως ένα νόμιμο αντιστασιακό κίνημα.

Η Χεζμπολλάχ απολαμβάνει ευρεία κοινωνική αποδοχή και υποστήριξη από τους Λιβανέζους, κυρίως δε από τους Σίτες του Λιβάνου. Επιπρόσθετα, λαμβάνει όπλα, χρήματα και εκπαίδευση από το Ιράν, ενώ δρα με την κάλυψη και την ενεργή βοήθεια της Συρίας. Η Χεζμπολλάχ, η οποία ξεκίνησε την δράση ως μία μικρή παραστρατιωτική οργάνωση, σήμερα αποτελεί ένα πολιτικό κόμμα που κατέχει έδρες στο λιβανικό Κοινοβούλιο, λειτουργεί ραδιοφωνικό και δορυφορικό τηλεοπτικό σταθμό, ενώ παράλληλα διοικεί ένα δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών, όπως νοσοκομεία, σχολεία, ιδρύματα πρόνοιας κ.λπ. Από το 1992

έως σήμερα η Χεζμπολλάχ διοικείται από τον Σεΐχη Σαγιέντ Χασάν Νασράλα (Sayyed Hassan Nasrallah).

Η Χεζμπολλάχ είναι ένα από τα δύο μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούν τους Σίιτες του Λιβάνου. Κατέχει 14 από τις 128 έδρες του Λιβανικού Κοινοβουλίου και αποτελεί μέλος της Συμμαχίας για την Αντίσταση και την Ανάπτυξη (Resistance and Development Bloc).

Η Χεζμπολλάχ οργανώνει ένα ευρύ πρόγραμμα κοινωνικής ανάπτυξης και διοικεί νοσοκομεία, επιχειρήσεις ηλεκτρονικού και έντυπου τύπου καθώς και σχολεία. Η Εκστρατεία Ανοικοδόμησης (Reconstruction Campaign - 'Jihad Al Binna) είναι υπεύθυνη για ένα πλήθος προγραμμάτων ανάπτυξης των υποδομών του Λιβάνου.

Ο βασικός στόχος της Χεζμπολλάχ ήταν ο τερματισμός της Ισραηλινής κατοχής στον Λίβανο, η οποία είχε ξεκινήσει το 1982 σε μία προσπάθεια των Ισραηλινών να εκδιώξουν από το έδαφος του Λιβάνου την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, η οποία είχε καταφτάσει εκεί μετά την εκδίωξη της από την Ιορδανία. Η ΟΑΠ εξαπέλυε επιθέσεις από τον Νότιο Λίβανο προκαλώντας την στρατιωτική αντίδραση του Ισραήλ και την κατοχή του Νοτίου Λιβάνου από το 1982 έως το 2000.

Έτσι η Χεζμπολλάχ επιδόθηκε σε έναν διαρκή αγώνα για την εκδίωξη των ισραηλινών στρατιωτικών δυνάμεων από το έδαφος του Λιβάνου. Αρχικά, χρησιμοποίησε επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων (IDF) αλλά και άλλων εβραϊκών στόχων στο Ισραήλ και αλλού. Η Χεζμπολλάχ θεωρείται μία από τις πρώτες ισλαμικές οργανώσεις που χρησιμοποίησαν την τακτική των επιθέσεων αυτοκτονίας, τις δολοφονίες και τις απαγωγές ξένων στρατιωτών ως μέσα αντιστασιακής δράσης. Σταδιακά όμως η Χεζμπολλάχ μετετράπη σε μία παραστρατιωτική οργάνωση χρησιμοποιώντας τακτικά όπλα, όπως τους πυραύλους Κατιούσα (Katyusha), αντί των αεροπειρατειών, των δολοφονιών και των βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας. Οι βίαιες ενέργειες της Χεζμπολλάχ έχουν χαρακτηριστεί από ορισμένες χώρες

ως τρομοκρατικές επιθέσεις. Αντίθετα, άλλα Κράτη θεωρούν την Χεζμπολλάχ ως αντιστασιακό κίνημα που χρησιμοποιεί βία ως νόμιμη άμυνα κατά της ξένης κατοχής.

Τα μέλη και οι υποστηρικτές της Χεζμπολλάχ δικαιολογούν τις επιθέσεις της Οργάνωσης για διάφορους λόγους. Αρχικά, έβλεπαν τις επιχειρήσεις αυτές εναντίον ισραηλινών στόχων ως νόμιμη απάντηση στις αντίστοιχες επιθέσεις των ισραηλινών κατά Λιβανέζων αμάχων καθώς και στην συνεχιζόμενη κατοχή του Νοτίου Λιβάνου. Παρά την απόσυρση του ισραηλινού στρατού από τον Λίβανο το 2000, η Χεζμπολλάχ θεωρεί ότι η συνέχιση του ένοπλου αντιστασιακού αγώνα επιβάλλεται λόγω της κατοχής από το Ισραήλ των Αγροκτημάτων Σεμπάα (Shebaa farms), μίας έκτασης 26 τ. χλμ. η οποία κατελήφθη από το Ισραήλ κατά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1967 και σήμερα θεωρείται ως αμφισβητούμενη περιοχή μεταξύ Ισραήλ, Συρίας και Λιβάνου. Επιπρόσθετα η Χεζμπολλάχ θεωρεί ως νομιμοποιητικό παράγοντα συνέχισης του ένοπλου αγώνα την απελευθέρωση ενός μεγάλου αριθμού μαχητών και στελεχών της που κρατούνται στις ισραηλινές φυλακές ήδη από την εποχή της κατοχής του Λιβάνου από το Ισραήλ.

Ιδεολογία

Οι πρωταρχικοί στόχοι της Οργάνωσης, όπως αυτοί καταγράφηκαν στο δημόσιο μανιφέστο της, στο λεγόμενο και «ανοιχτό γράμμα» (“al – Risalah al – Maftula”), τον Φεβρουάριο του 1985 ήταν οι εξής:

A. Η εκδίωξη των Αμερικανών, των Γάλλων και των συμμάχων τους από το Λίβανο.

B. Η απόδοση δικαιοσύνης αναφορικά με τα εγκλήματα που διέπραξαν οι Λιβανέζοι Φαλαγγίτες κατά του λιβανικού λαού.

Γ. Η εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού Κράτους στον Λίβανο στα πρότυπα της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.

Εξάλλου στο ίδιο αυτό κείμενο γίνεται λόγος και για την ανάγκη ολοκληρωτικής καταστροφής του Κράτους του Ισραήλ, το οποίο αποτελεί τον «μισητό εχθρό», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται¹⁰.

Το ισλαμικό δόγμα

Η Χεζμπολλάχ δημιουργήθηκε και πραγματοποίησε τα πρώτα της βήματα υπό την επίβλεψη και την ενεργή υποστήριξη του Αγιατολαχ Χομείνι και των οπαδών του στις αρχές της δεκαετίας του 1980 με σκοπό να εξαπλώσει την Ισλαμική Επανάσταση και στον Λίβανο ακολουθώντας την ριζοσπαστική σιιτική ιδεολογία (“Willayat Al-Faqih”), η οποία αναπτύχθηκε από τον ίδιο τον Χομείνι.

Παρά το γεγονός ότι η Χεζμπολλάχ αρχικά στόχευε στην εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού Κράτους στον Λίβανο, σήμερα ο στόχος αυτός έχει εν πολλοίς εγκαταλειφθεί. Ο Γενικός Γραμματέας της οργάνωσης, Χασάν Νασράλα φέρεται να έχει δηλώσει: «Πιστεύουμε ότι προϋπόθεση για την ύπαρξη ενός ισλαμικού Κράτους είναι η σαφής και ένθερμη λαϊκή υποστήριξη, εννοώντας όχι απλά το

¹⁰ Το κείμενο στην αγγλική έχει ως εξής:

Let us put it truthfully: the sons of Hizhallah know who are their major enemies in the Middle East - the Phalanges, Israel, France and the US. The sons of our *umma* are now in a state of growing confrontation with them, and will remain so until the realization of the following three objectives:

(a) to expel the Americans, the French and their allies definitely from Lebanon, putting an end to any colonialist entity on our land;

(b) to submit the Phalanges to a just power and bring them all to justice for the crimes they have perpetrated against Muslims and Christians;

(c) to permit all the sons of our people to determine their future and to choose in all the liberty the form of government they desire. We call upon all of them to pick the option of Islamic government which, alone, is capable of guaranteeing justice and liberty for all. Only an Islamic regime can stop any further tentative attempts of imperialistic infiltration into our country.

We see in Israel the vanguard of the United States in our Islamic world. It is the hated enemy that must be fought until the hated ones get what they deserve. This enemy is the greatest danger to our future generations and to the destiny of our lands, particularly as it glorifies the ideas of settlement and expansion, initiated in Palestine, and yearning outward to the extension of the Great Israel, from the Euphrates to the Nile.

Our primary assumption in our fight against Israel states that the Zionist entity is aggressive from its inception, and built on lands wrested from their owners, at the expense of the rights of the Muslim people. Therefore our struggle will end only when this entity is obliterated. We recognize no treaty with it, no cease fire, and no peace agreements, whether separate or consolidated.

Διαθέσιμο στο: http://www.standwithus.com/pdfs/flyers/hezbollah_program.pdf

πενήντα τοις εκατό συν ένα, αλλά μία ευρεία πλειοψηφία. Και αυτή δεν είναι υπαρκτή στον Λίβανο αυτή τη στιγμή και πιθανώς να μην υπάρξει ποτέ».

Έτσι η Χεζμπολλάχ έχει μετατραπεί από ένα επαναστατικό κίνημα σε μία κοινωνικό – πολιτική οντότητα που εκπροσωπεί του σιίτες του Λιβάνου έχοντας δεχθεί τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της λιβανικής κοινωνίας. Η διαδικασία αυτής της μετατροπής ονομάστηκε «λιβανοποίηση» ("Lebanonization"). Εντούτοις η Χεζμπολλάχ δεν είναι ικανοποιημένη με την εκπροσώπηση των διαφόρων θρησκευτικό – κοινωνικών ομάδων του Λιβάνου στην πολιτική και κοινωνική ζωή, όπως αυτή αποτυπώνεται στην Συμφωνία της Ταΐφ (Ta'if Accord) με την οποία σφραγίστηκε το τέλος του λιβανικού εμφυλίου πολέμου το 1990. Η Χεζμπολλάχ θεωρεί ότι η θέση της σιιτικής κοινότητας είναι ιδιαίτερος υποβαθμισμένη αναλογικά με το πληθυσμιακό της μέγεθος. Για τον λόγο αυτό προωθεί την ιδέα της εγκαθίδρυσης ενός συστήματος σύμφωνου με την αρχή κάθε άτομο – μία ψήφος, χωρίς ωστόσο να επιδιώκει την επιβολή με τη βία του συστήματος αυτού στις υπόλοιπες κοινότητες του Λιβάνου.

Η θέση της Χεζμπολλάχ απέναντι στο Ισραήλ

Από την ίδρυση της Χεζμπολλάχ έως σήμερα, η διάλυση του Κράτους του Ισραήλ απετέλεσε έναν από τους κυριότερους στόχους της οργάνωσης. Στο μανιφέστο του 1985 αναφέρεται χαρακτηριστικά: «ο αγώνας μας θα σταματήσει μόνον όταν εξαφανιστεί αυτή η οντότητα (δηλ. το Ισραήλ). Σε μία συνέντευξη του στην εφημερίδα Washington Post, ο ηγέτης της οργάνωσης, σείχης Χασάν Νασράλα δήλωσε: «τάσσομαι κατά οποιουδήποτε συμβιβασμού με το Ισραήλ. Ούτε καν αναγνωρίζω την ύπαρξη ενός Κράτους με το όνομα Ισραήλ».

Η ισραηλινή κατοχή των Αγροκτημάτων Σεμπάα σε συνδυασμό με την κράτηση από το Ισραήλ Λιβανέζων πολιτών χρησιμοποιείται από τη Χεζμπολλάχ ως νομιμοποιητικός παράγοντας – και από πολλούς θεωρείται ως

πρόσχημα – για την συνέχιση του ένοπλου αγώνα εναντίον του Ισραήλ, ακόμα και μετά την αποχώρηση των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων από το Νότιο Λίβανο το 2000. Ωστόσο, ο εκπρόσωπος της Χεζμπολλάχ, Χασάν Εζεζνίν (Hassan Ezzedin), φέρεται να έχει δηλώσει σχετικά με το ενδεχόμενο αποχώρησης των Ισραηλινών από τα Σεμπάα: «Αν φύγουν από τα Σεμπάα, δε θα σταματήσουμε να τους πολεμάμε...Στόχος μας είναι να απελευθερώσουμε την Παλαιστίνη...Οι Εβραίοι που θα επιβιώσουν από αυτόν τον πόλεμο θα μπορούν να επιστρέψουν στην Γερμανία ή σε όποια άλλη χώρα από την οποία προήλθαν. Ωστόσο όσοι Εβραίοι ζούσαν στην Παλαιστίνη πριν από το 1948 θα μπορούν να ζήσουν ως μειονότητα για την οποία θα φροντίζει η μουσουλμανική πλειοψηφία».

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να σημειώσουμε ότι η Χεζμπολλάχ διακρίνει τον Ιουδαϊσμό από τον Σιωνισμό. Το εξέχον στέλεχος της Οργάνωσης και μέλος του λιβανικού Κοινοβουλίου, Αμπντάλα Κουσάι (Abdallah Qussayr) έχει δηλώσει ότι η Χεζμπολλάχ δεν υπήρξε ποτέ εναντίον των διαφόρων θρησκειών. Η Χεζμπολλάχ υποστηρίζει όλες τις θρησκείες, υποστηρίζει τον διαθρησκευτικό διάλογο και δεν έχει κανένα πρόβλημα με καμιά θρησκεία. Η Χεζμπολλάχ θεωρεί ως εχθρό τον Σιωνισμό και όχι τους Εβραίους ως λαό και τον Ιουδαϊσμό ως θρησκεία».

Σε μία συνέντευξη του το 2003, ο Νασράλα απαντώντας σε ερώτηση για το ενδεχόμενο ίδρυσης ενός Παλαιστινιακού Κράτους δίπλα στο Ισραήλ, δήλωσε: «...δε θα εμποδίσω κάτι το οποίο αποτελεί θέμα των Παλαιστινίων. Άλλα έως τότε θα συνεχίσω να ενθαρρύνω τους Παλαιστίνιους βομβιστές αυτοκτονίας». Παρομοίως το 2004, ο Νασράλα επανέλαβε τις θέσεις αυτές προσθέτοντας ότι η Χεζμπολλάχ θα δρα μόνον αμυντικά έναντι των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων χρησιμοποιώντας τους πυραύλους της προκειμένου να αποτρέψει τις ισραηλινές επιθέσεις κατά του Λιβάνου.

Διοίκηση

Η οργανωτική δομή της Χεζμπολλάχ έχει προκαλέσει πολλές διαφωνίες ανάμεσα στους διάφορους αναλυτές. Στελέχη της οργάνωσης έχουν υποστηρίξει ότι η Χεζμπολλάχ δεν αποτελεί οργάνωση καθώς τα μέλη της δεν διαθέτουν κάρτες και δεν έχουν προκαθορισμένες αρμοδιότητες. Αντίθετα, αποτελεί κίνημα χωρίς σαφώς προσδιορισμένη οργανωτική δομή.

Εντούτοις, πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι η Χεζμπολλάχ διαθέτει πράγματι μία επίσημη, ιεραρχικά προσδιορισμένη δομή, η οποία συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες στους θρησκευτικούς ηγέτες, των οποίων οι αποφάσεις διαχέονται σε ολόκληρη την κοινότητα των μελών.

Πολιτική δραστηριότητα

Η Χεζμπολλάχ μαζί με το Κίνημα Αμάλ, εκπροσωπούν την πλειοψηφία του σιιτικού πληθυσμού του Λιβάνου. Εντούτοις η Χεζμπολλάχ, εν αντιθέσει με την Αμάλ, δεν έχει αφοπλιστεί. Η Χεζμπολλάχ διαθέτει έδρες στο Λιβανικό Κοινοβούλιο. Στις γενικές εκλογές του 2005 κέρδισε το 10,9 % των βουλευτικών εδρών. Το Κίνημα της Αντίστασης και της Ανάπτυξης, του οποίου η Χεζμπολλάχ είναι μέλος, κέρδισε και τις 23 έδρες του Νοτίου Λιβάνου και συνολικά 35 έδρες σε ολόκληρη την επικράτεια. Εξάλλου στις τοπικές εκλογές του 2004 η Χεζμπολλάχ κέρδισε τον έλεγχο του 21% των δήμων.

Στρατιωτική δράση

Η Χεζμπολλάχ διαθέτει ένα στρατιωτικό σκέλος, γνωστό και ως Ισλαμική Αντίσταση (Al-Muqawama al-Islamiyya) και αποτελεί τον βασικό υποστηρικτή ενός αριθμού λιγότερο γνωστών στρατιωτικών ομάδων.

Το Ψήφισμα 1559 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ζήτησε τον αφοπλισμό των παραστρατιωτικών ομάδων σύμφωνα και με τη Συμφωνία της Ταϊφ κατά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου. Η Χεζμπολλάχ απέρριψε το ψήφισμα και αρνήθηκε να παραδώσει τον οπλισμό της. Χαρακτηριστικό είναι ότι η πλειοψηφία των Σιιτών θεωρεί τις στρατιωτικές δραστηριότητες της Χεζμπολλάχ ως ένα απαραίτητο και δικαιολογημένο μέσο αντίστασης, ενώ και περισσότερο από το μισό πληθυσμό των υπόλοιπων θρησκευτικών κοινοτήτων του Λιβάνου υποστηρίζουν την ιδέα της συνέχισης του ένοπλου αγώνα από την Χεζμπολλάχ.

1.2. Η νομική φύση των ενεργειών της Χεζμπολλάχ

Μετά την σύντομη ιστορική καταγραφή των διαφόρων επεισοδίων που συνθέτουν την μακρόχρονη διένεξη μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου¹¹ και κυρίως μετά την σκιαγράφηση της ταυτότητας της Χεζμπολλάχ¹², στοιχεία ιδιαίτερας σημαντικά για την κατανόηση των διαφορετικών πτυχών της σύρραξης του Ιουλίου 2006, δεν μένει παρά να προχωρήσουμε στο νομικό χαρακτηρισμό των ενεργειών της Χεζμπολλάχ, των ενεργειών εκείνων που απετέλεσαν το έναυσμα για τον έκτο κατά σειρά πόλεμο μεταξύ των δύο αυτών χωρών της Μέσης Ανατολής.

Αρχικά, θα εξεταστεί ο ισχυρισμός της Οργάνωσης ότι οι πράξεις της, στις 12 Ιουλίου 2006, εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο του απελευθερωτικού της αγώνα κατά της κατοχής τμήματος του εδάφους του Λιβάνου από το Ισραήλ και της κράτησης πολυάριθμων αγωνιστών της σε ισραηλινές φυλακές.

¹¹ Βλ. *supra* Εισαγωγή, σελ.

¹² Βλ. *supra*, Κεφάλαιο 1.1., σελ.

Κατόπιν θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε την περίπτωση κατά την οποία η χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ κατά ισραηλινών στόχων συνιστά ένοπλη επίθεση (armed attack, aggression armée), τέτοια που να δικαιολογεί την άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας από την πλευρά του Ισραήλ.

1.2.1. Η χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ και η σύλληψη ομήρων ως πράξεις ένοπλης αντίστασης. Η περίπτωση των Αγροκτημάτων Σεμπά'α

Τα Αγροκτήματα Σεμπά'α βρέθηκαν στο επίκεντρο της διαμάχης Ισραήλ – Λιβάνου ήδη από τη δεκαετία του '60. Η εν λόγω περιοχή, βρίσκεται μεταξύ του Λιβάνου και των υπό ισραηλινή κατοχή Υψιπέδων του Γκολάν, στα σύνορα προς τη Συρία. Η συνολική τους έκτασή τους δε ξεπερνά τα 22τ.χλμ. ωστόσο, ο ρόλος τους στις σχέσεις των τριών χωρών υπήρξε καθοριστικός μέχρι σήμερα.

Το Ισραήλ κατέλαβε τα Αγροκτήματα Σεμπά'α κατά τη διάρκεια του Πολέμου των 6 Ημερών το 1967, καθώς τα θεώρησε μέρος της Συρίας, το οποίο και έθεσε υπό τον έλεγχο του. Η προσπάθεια του, ωστόσο, να εφαρμόσει τον ισραηλινό νόμο στην περιοχή, σε συνέχεια της προσάρτησης των Υψιπέδων του Γκολάν, προσέκρουσε στην άμεση αντίδραση της διεθνούς κοινότητας και την Απόφαση 497 του Συμβουλίου Ασφαλείας¹³, με την οποία καταδικάστηκε η ενέργεια του Ισραήλ ως «κενή και άκυρη, χωρίς έννομα αποτελέσματα». Η διαμάχη για τον έλεγχο της περιοχής κλιμακώθηκε μετά το 2000, και την απόσυρση των ισραηλινών στρατευμάτων στις 25 Μαΐου, κατ' εφαρμογήν της Απόφασης 425. Η Συρία και ο Λίβανος αμφισβήτησαν το γεγονός ότι το Ισραήλ απέσυρε πλήρως τα στρατεύματά του, ενώ η Χεζμπολλάχ έκτοτε χρησιμοποιεί την παρατεταμένη ισραηλινή κατοχή ως νομιμοποιητική βάση για τις συνεχείς επιθέσεις της κατά του Ισραήλ.

¹³B.λ. resolution 497 (1981) of 17 December 1981

Ο πυρήνας του προβλήματος των Αγροκτημάτων Σεμπάα εστιάζεται στην καταρχήν αποτυχία της γαλλικής εντολής¹⁴ και τη μη οριοθέτηση των συνόρων Λιβάνου και Συρίας στην περιοχή, καθώς μέχρι πρόσφατα ο Πρόεδρος της τελευταίας αρνείτο κατηγορηματικά να συναινέσει σε καθορισμό των μεταξύ των συνόρων, χωρίς την προηγούμενη αποχώρηση των ισραηλινών δυνάμεων.

Πιο συγκεκριμένα, η διεθνής αμφισβήτηση σχετικά με την ισραηλινή κυριαρχία επί των Αγροκτημάτων Σεμπάα εγείρεται την επαύριον κι όλας της προσάρτησής τους από το Ισραήλ ως τμήμα της περιοχής του Γκολάν. Το Συμβούλιο Ασφαλείας με την Απόφαση 242 (1967), *ζητά την άμεση αποχώρηση του Ισραήλ από τις κατεχόμενες περιοχές της πρόσφατης σύρραξης*¹⁵. Στο ίδιο πνεύμα και η Απόφαση 338, καλεί τα κράτη να διαπραγματευτούν για τον προσδιορισμό των μεταξύ των συνόρων και την διασφάλιση της ειρήνης στην περιοχή.

Η συνέχεια περιπλέκει την κατάσταση παρουσία της PLO στο νότιο Λίβανο και τις ένοπλες συγκρούσεις με το Ισραήλ. Η Επιχείρηση Litani εντός του Λιβανικού εδάφους, κατά των παλαιστινιακών βάσεων, οδήγησε στη νέα Απόφαση 425(1978) του Σ.Α. για την περιοχή και την άμεση έκκλησή του όχι μόνο για το σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας, ανεξαρτησίας, και κυριαρχίας του Λιβάνου εντός των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων του, αλλά και την άμεση απόσυρση των ισραηλινών δυνάμεων από όλη τη λιβανική επικράτεια.

Η επαμφοτερίζουσα στάση του Συμβουλίου Ασφαλείας- το οποίο στην Απόφαση 242 αναφέρεται σε κατεχόμενα εδάφη, ενώ στην Απόφαση 425 σε ολόκληρη την επικράτεια του Λιβάνου, συνέτεινε στη σύγχυση αναφορικά με τα υπό κατοχή εδάφη και τα όρια της υποχρέωσης του Ισραήλ να αποσύρει τα στρατεύματά του. Αποτέλεσμα αυτού, ήταν η έντονη αντίδραση του Λιβάνου το

¹⁴ Η περιοχή είχε τεθεί υπό Γαλλική Εντολή και ενώ στους επίσημους χάρτες των Συμφωνιών Ειρήνης του 1949 μεταξύ Συρίας και Ισραήλ, αναφέρετο ως τμήμα της επικράτειας της Συρίας, μέρος του πληθυσμού θεωρούσε ότι ανήκει στο Λίβανο, εκπληρώνοντας πλήρως τις υποχρεώσεις ως προς το κράτος του Λιβάνου π.χ. με την καταβολή φόρων.

¹⁵ Resolution 242 (1967) of 22 November 1967. United Nations Security Council.

2000, οπότε και το Ισραήλ συμμορφώθηκε πλήρως με την Απόφαση 425, καθώς υποστήριξε ότι τα Αγροκτήματα Σεμπάα αποτελούν τμήμα της εδαφικής του επικράτειας και ως εκ τούτου, το Ισραήλ πρέπει να αποχωρήσει.

Τόσο, λοιπόν, η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας ήδη από το 1981, και την άρνησή της να αποδεχθεί την εφαρμογή του ισραηλινού νόμου στην περιοχή, όσο και οι αντιδράσεις Συρίας και Λιβάνου, σκιαγραφούν την προβληματική των Αγροκτημάτων Σεμπάα, τα οποία συνδέθηκαν με την παρουσία και δράση της Χεζμπολλάχ στην περιοχή. Η Χεζμπολλάχ αναδύθηκε ως 'αντίσταση' κατά της ισραηλινής κατοχής, ενώ και ανώτατοι αξιωματούχοι του Λιβάνου συνδέουν την αποχώρηση της κατέχουσας δύναμης με τον αφοπλισμό της Χεζμπολλάχ και τον πλήρη έλεγχο της περιοχής¹⁶. Η στάση της Συρίας, ιδιαίτερα αντιφατική, αξίζει ιδιαίτερης αναφοράς, καθώς παραδοσιακά αντιμετώπιζε το Λίβανο, όχι ως ανεξάρτητο κράτος, αλλά ως τμήμα της Μεγάλης Συρίας¹⁷. Το 2000, ο Υπουργός Εξωτερικών της Συρίας, διαφοροποιείται υποστηρίζοντας τους ισχυρισμούς του Λιβάνου στον τότε Γενικό Γραμματέα των ΗΕ, Kofi Annan¹⁸, δημοσιοποιώντας το με την Ανακοίνωση Τύπου στην οποία χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι "Concerning the Shab'a farmlands, both Lebanon and Syria state that this land belongs to Lebanon¹⁹".

¹⁶ Σχετικά ο Πρωθυπουργός του Λιβάνου δήλωνε "If the U.S. and friendly countries help us achieve the withdrawal of Israel from Shebaa farms, this would make it possible for the Lebanese forces to be the sole owner of weapons and arms in the country" ενώ και ο Πρόεδρος του Λιβάνου αναφέρει "Those comments were echoed by Lebanese President Émile Lahoud who said that "the resistance should be kept until a just and comprehensive peace is achieved in the region...if the Lebanese army were deployed along the borders (with Israel) ... it would be turned into a police force to protect Israel's borders, and this is not acceptable." Αναλυτικά βλ. "Shebaa farmers view Hezbollah as their savior", www.islamonline.com, 2006-05-27.

¹⁷ Σχετικά βλ. Gary C. Gambill, Syria and the Shebaa Farms Dispute, Middle East Intelligence Bulletin, **Vol. 3 No. 5**, May 2001, Asher Kaufman, Who Owns the Shebaa Farms? Chronicle of a Territorial Dispute, Middle East Journal, vol.56, no4, Asher Kaufman, The Shebaa Farms: A Case Study of Border Dynamics in the Middle East, 2002, Harry S. Truman Research Institute for the Advancement of Peace, The Hebrew University. Pipes, Daniel, "Introduction: A Neglected Topic", *Greater Syria: The History of an Ambition*. Oxford University Press, 1990. Επίσης, βλ. <http://www.shebaafarms.org/briefhistory.html>

¹⁸ United Nations Secretary-General Kofi Annan (2000-05-22). "Report of the Secretary-General on the implementation of Security Council resolutions 425 (1978) and 426 (1978)". S/2000/460.

¹⁹ UN Press Release SC/6878 of 18 June 2000

Τα ΗΕ, δια μέσου των οργάνων τους, έχουν αποσαφηνίσει ότι η εν λόγω περιοχή αφενός δεν περιλαμβάνεται στην Απόφαση 425²⁰, ενώ αποτελεί ανοικτό αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών, καθώς δεν έχει υπάρξει συμφωνία, ενώ ταυτόχρονα, στους χάρτες των ΗΕ τα Αγροκτήματα Σεμπάα περιλαμβάνονται στην εδαφική επικράτεια της Συρίας²¹. Ιδιαίτερη έμφαση, δίνεται στην ασφάλεια και ουδετερότητα της περιοχής σε συνάρτηση με την Μπλε Γραμμή, και την παρουσία των ΗΕ εκεί. Ο Γενικός Γραμματέας των ΗΕ δηλώνει σχετικά σε έκθεσή του την αντίθεσή του με τους ισχυρισμούς του Λιβάνου *«that the Blue Line is not valid in the Shab'a farms area is not compatible with Security Council resolutions. The Council has recognized the Blue Line as valid for purposes of confirming Israel's withdrawal pursuant to resolution 425 (1978). The Government of Lebanon should heed the Council's repeated calls for the parties to respect the Blue Line in its entirety»*²².

Συμπεραίνουμε ότι, τα Αγροκτήματα Σεμπάα αποτελούν ζήτημα πολυπρισματικό που συνδέεται με τα επιμέρους συμφέροντα των εμπλεκόμενων μερών. Όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω τα ΗΕ, όπως αποκρυσταλλώνεται και στους χάρτες που διαχειρίζονται, αναγνωρίζουν την περιοχή ως ανήκουσα στη Σύρια, και κατέχουσα υπό το Ισραήλ από το 1967. Η Συρία, από την πλευρά της, στην προσπάθειά της να διασφαλίσει την κυριαρχία της, δημιουργώντας μία ακόμη εστία έμμεσης σύγκρουσης με το Ισραήλ, προώθησε την ιδέα της λιβανικής κυριαρχίας επί των Σεμπάα, φτάνοντας στο σημείο να υποστηρίξει ότι η περιοχή δόθηκε στο Λίβανο το 1951²³. Ο ισχυρισμός αυτός, όμως, δεν έγινε δεκτός από τα ΗΕ απουσία σχετικής τεκμηρίωσης.

Η Χεζμπολλάχ, τέλος, υπό τις ιαχές της «Ισλαμικής Επανάστασης στο Λίβανο» διεξάγει από το 2000, οπότε και αποσύρθηκαν τα ισραηλινά

²⁰ Press Release, SC/8299, <http://www.un.org/News/Press/docs/2000/20000618.sc6878.doc.html>

²¹ "In focus: Shebaa farms", *BBC News*, 2000-05-25

²² Press Release, SC/8299

²³ Aaron Mannes, **Profiles in Terror: The Guide to Middle East Terrorist Organizations**, εκδ. Rowman & Littlefield, 2004, σελ.155.

στρατεύματα, αντίσταση κατά των εναπομεινασών δυνάμεων του Ισραήλ στην περιοχή, με σκοπό την απελευθέρωση των λιβανικών εδαφών και την πλήρη αποκατάσταση της κυριαρχίας του Λιβάνου. Μάλιστα, ο Γενικός Γραμματέας της Οργάνωσης Nasrallah στις 20 Μαΐου 2001, δηλώνει χαρακτηριστικά, ότι το ζήτημα των Σεμπάα δεν σχετίζεται με την εφαρμογή ή μη της απόφασης 242 ή της 425, αλλά με την επιστροφή των εδαφών στο Λίβανο, και την απελευθέρωσή τους από την ίδια την Χεζμπολλάχ. Είναι δε χαρακτηριστική η έμφαση που δίνεται στο ρόλο της οργάνωσης, καθώς όπως αναφέρει, η ίδια και όχι τα ΗΕ εξανάγκασε το Ισραήλ να αποσυρθεί²⁴.

Όλα τα παραπάνω, αποτελούν σκιαγράφιση του ρόλου των Αγροκτημάτων Σεμπάα σε συνάρτηση με τους εμπλεκόμενους δρώντες στη περιοχή, όπως η Συρία, καθώς και την ανάδειξη της Χεζμπολλάχ ως οργάνωσης αντίστασης ή τρομοκρατίας- κατ' άλλους, με στόχο την αποσαφήνιση του πλαισίου αναφοράς του πολέμου των 33 ημερών.

1.2.2. Τα γεγονότα της 12^{ης} Ιουλίου ως ένοπλη επίθεση

1.2.2.1. Γενικά

Λίγες μόνο ώρες μετά το επεισόδιο της Ζαρίτ - Στούλα, η ισραηλινή Κυβέρνηση έκανε ευθέως λόγο για την ύπαρξη επίθεσης κατά του Ισραήλ, επίθεσης προερχόμενης από το λιβανικό Κράτος. Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση του ισραηλινού Πρωθυπουργού, Ε. Ολμέρτ, σύμφωνα με την οποία τα γεγονότα της 12^{ης} Ιουλίου δεν ήταν μία τρομοκρατική πράξη αλλά μία πράξη επίθεσης από ένα κυρίαρχο Κράτος, τον Λίβανο, εναντίον του Ισραήλ²⁵. Στο ίδιο

²⁴ Joseph Alagha, *The Shifts in Hizbullah's Ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program*, Amsterdam University Press, 2006, σελ. 50-1.

²⁵ Βλ. [Prime Minister Olmert](#) (July 12): "This morning's events were not a terrorist attack, but the action of a sovereign state that attacked Israel for no reason and without provocation. The

μήκος κύματος κινήθηκε και ο Υπουργός Εξωτερικών, Τζ. Λίβνι, τονίζοντας ότι ο Λίβανος ευθύνεται για την επίθεση που δέχθηκε το Ισραήλ από τους «τρομοκράτες» της Χεζμπολλάχ²⁶. Με τον τρόπο αυτό η ισραηλινή πλευρά έκανε σαφή την πρόθεση της να αναγάγει το επεισόδιο σε ένοπλη επίθεση νομιμοποιώντας τις επιχειρήσεις της στο λιβανικό έδαφος ως άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας.

Στο κεφάλαιο, λοιπόν, αυτό θα εξετάσουμε τον ισραηλινό ισχυρισμό περί της ύπαρξης ένοπλης επίθεσης εναντίον του Ισραήλ. Με άλλα λόγια θα προσπαθήσουμε να εξακριβώσουμε, υπό το φως των διατάξεων του διεθνούς δικαίου προσφυγής στη χρήση βίας, το εάν και υπό ποιες προϋποθέσεις μία πράξη ένοπλης βίας, όπως αυτή της Χεζμπολλάχ της 12^{ης} Ιουλίου 2006, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένοπλη επίθεση, δικαιολογώντας έτσι την ανάληψη στρατιωτικής δράσης από την πλευρά του «θύματος» εντός των πλαισίων άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, σύμφωνα με το Χάρτη Η.Ε..

Σε ένα πρώτο επίπεδο, θα επιχειρηθεί με συντομία η οριοθέτηση της έννοιας της ένοπλης επίθεσης σε σχέση με τους διαφορετικούς όρους της χρήσης βίας και της επιθετικής πράξης, ενώ στη συνέχεια θα υπεισέλθουμε στην υπό εξέταση περίπτωση με σκοπό να διαπιστώσουμε εάν συντρέχουν οι νομικές προϋποθέσεις που θέτει το ισχύον νομικό πλαίσιο, ώστε να χαρακτηριστούν οι ενέργειες της Χεζμπολλάχ ως ένοπλη επίθεση, δικαιολογούσα την άσκηση νόμιμης άμυνας από την πλευρά του Ισραήλ.

Lebanese government, of which Hizbullah is a member, is trying to undermine regional stability. Lebanon is responsible and Lebanon will bear the consequences of its actions.", διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2006/PM+Olmert++Lebanon+is+responsible+and+will+bear+the+consequences+12-Jul-2006.htm>

²⁶ Βλ. [Foreign Minister Livni](#) (July 12): "Hizbullah is a terrorist organization, which is part of the Lebanese government. The international community, including the Security Council, has demanded, repeatedly, that the government of Lebanon dismantle Hizbullah. Lebanon has failed to act and today's aggression is the result.", διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/About+the+Ministry/MFA+Spokesman/2006/Statement+by+FM+Livni+on+Hizbullah+attack+from+Lebanon+12-Jul-2006.htm>

Το δικαίωμα νόμιμης άμυνας ορίζεται και προσδιορίζεται από τον ίδιο το Χάρτη Η.Ε., αποτελώντας τη μοναδική εξαίρεση στην απαγόρευση μονομερούς χρήσης βίας, όπως αυτή αποτυπώνεται στο Άρθρο 2 παρά 4 του Χάρτη. Το σχετικό με την άσκηση του δικαιώματος νόμιμης άμυνας, και άρα την χρήση βίας, Άρθρο 51 του Χάρτη Η.Ε., αναφέρει τα εξής²⁷:

«Καμία διάταξη αυτού του Χάρτη δεν θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Τα μέτρα που θα λαμβάνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δεν θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα με αυτό τον Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.»²⁸

Όπως προκύπτει, λοιπόν, από την ανάγνωση του Άρθρου 51 του Χάρτη Η.Ε., η ύπαρξη ένοπλης επίθεσης (armed attack, aggression armée)

²⁷ Το κείμενο στην ελληνική βρίσκεται στο Ιωάννου Κρ., Περράκη Στ., *Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, Τόμος 1, Γενικό και ειδικό διεθνές δίκαιο*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1990, σελ. 15 – 16. Η μεταφορά του κειμένου στη δημοτική και η έμφαση ανήκει στον γράφοντα.

²⁸ Τα αντίστοιχα χωρία στην αγγλική και την γαλλική έχουν ως εξής: “Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security. Measures taken by Members in the exercise of this right of self-defence shall be immediately reported to the Security Council and shall not in any way affect the authority and responsibility of the Security Council under the present Charter to take at any time such action as it deems necessary in order to maintain or restore international peace and security.”, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>, και “Aucune disposition de la présente Charte ne porte atteinte au droit naturel de légitime défense, individuelle ou collective, dans le cas où un Membre des Nations Unies est l'objet d'une agression armée, jusqu'à ce que le Conseil de sécurité ait pris les mesures nécessaires pour maintenir la paix et la sécurité internationales. Les mesures prises par des Membres dans l'exercice de ce droit de légitime défense sont immédiatement portées à la connaissance du Conseil de sécurité et n'affectent en rien le pouvoir et le devoir qu'a le Conseil, en vertu de la présente Charte, d'agir à tout moment de la manière qu'il juge nécessaire pour maintenir ou rétablir la paix et la sécurité internationales.», διαθέσιμο στο <http://www.un.org/french/aboutun/charte/chap7.htm>

αποτελεί την προϋπόθεση *εκ των ων ουκ άνευ*²⁹ για την επίκληση και την άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας από τα κράτη – μέλη των Η.Ε.³⁰. Ωστόσο, το πρόβλημα γεννιέται από την έλλειψη σαφούς ερμηνείας και ακριβούς εννοιολογικού προσδιορισμού του περιεχομένου του όρου «ένοπλη επίθεση», δημιουργώντας συχνάκις αμφιβολίες, καταχρήσεις και έντονες διαφωνίες μεταξύ τόσο των θεωρητικών του διεθνούς δικαίου όσο και μεταξύ των κρατών. Ως εκ τούτου, δημιουργούνται ορισμένα θεμελιώδη ερωτήματα γύρω από την έννοια της ένοπλης επίθεσης, οι απαντήσεις στα οποία θεωρούνται κρίσιμες για την εξέταση της νομιμότητας ή μη κάθε ξεχωριστής περίπτωσης χρήσης βίας:

A. Ποιες περιπτώσεις χρήσης βίας θεωρείται ότι αποτελούν ένοπλη επίθεση;

B. Οι ένοπλες επιθέσεις προέρχονται μόνον από κράτη ή – αντίθετα – μπορεί να γίνει λόγος για «έμμεσες ένοπλες επιθέσεις» προερχόμενες από μη κρατικές οντότητες;

Γ. Ακολουθως, υπό ποιες προϋποθέσεις καθίσταται δυνατό μία «έμμεση ένοπλη επίθεση» να αποδοθεί σε κράτος και ποιες είναι οι νομικές συνέπειες ενός τέτοιου καταλογισμού; Τέλος,

Δ. Ποιος έχει την αρμοδιότητα για τη διαπίστωση της ύπαρξης ή μη μιας ένοπλης επίθεσης

Τη σύγχυση αυτή έχει επιτείνει η πρακτική των οργάνων των Η.Ε., αλλά και των κρατών, τα οποία έχουν αποφύγει, σε όλες σχεδόν τις σχετικές

²⁹ Αναφέρεται δε χαρακτηριστικά ότι ο όρος «ένοπλη επίθεση» αποτελεί το σημείο – κλειδί για την κατανόηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας. Βλ. J. Kammerhofer, *Uncertainties of the Law on Self – Defence in the United Nations Charter*, XXXV NYIL (2004), p. 143 – 204, (160)

³⁰ Την θέση αυτή, βέβαια, αντιστρατεύονται ουκ ολίγοι σχολιαστές, θεωρώντας ότι τα κράτη δύνανται να αντιδρούν ένοπλα σε περιπτώσεις χρήσεως βίας εναντίον τους, η οποία όμως δεν ανέρχεται στο επίπεδο της ένοπλης επίθεσης. Βλ., μεταξύ άλλων Y. Dinstein, *War, aggression and self – defence (2nd Ed.)*, Cambridge University Press, 1994, p. 215 – 226, D. W. Bowett, *Self – Defence in International Law*, Manchester University Press, Manchester, 1958, p. 192

περιπτώσεις, την χρησιμοποίηση του όρου «επίθεση», που θα οδηγούσε στην εννοιολογική του αποσαφήνιση³¹. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν έχει κάνει ποτέ λόγο σε οποιαδήποτε Απόφασή του για την ύπαρξη ένοπλης επίθεσης, ενώ και το Διεθνές Δικαστήριο έχει αναφερθεί σχετικώς μόνον επιφανειακά, αποφεύγοντας να ερμηνεύσει αναλυτικά το εν λόγω χωρίο του Χάρτη³².

1.2.2.2. Η διάκριση μεταξύ επιθετικής πράξης, ένοπλης επίθεσης και απειλής ή χρήσης βίας

Αρχικά, θέλοντας να φωτίσουμε την έννοια της ένοπλης επίθεσης, οφείλουμε να τη διαχωρίσουμε από τον όρο «επιθετική πράξη» (act of aggression, acte d' aggression), ο οποίος συναντάται στο Άρθρο 39 του Χάρτη Η.Ε. (καθώς και στα Άρθρα 1(1) και 53 (1)) και αναφέρεται στις προϋποθέσεις υπό τις οποίες το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού δύναται να ενεργοποιήσει τον μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας. Σε αντίθεση με την ένοπλη επίθεση, η επιθετική πράξη έχει τύχει της ερμηνευτικής προσέγγισης της διεθνούς κοινότητας μέσω της Απόφασης 3314 (XXIX) για τον Ορισμό της Επίθεσης του 1974, της Γενικής Συνέλευσης³³.

Η πραγματικότητα είναι ότι πολλοί σχολιαστές συγχέουν τις δύο αυτές έννοιες, θεωρώντας πως ό,τι ισχύει για την επιθετική πράξη ισχύει *mutatis mutandis* και για την ένοπλη επίθεση. Εντούτοις, μέσα από την προσεκτική

³¹ Βλ. J. Combacau, *The exception of self – defence in U.N. Practice*, στο A. Cassese (eds.), *The current legal regulation of the use of force*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1986, p. 22 – 23

³² Χαρακτηριστικό είναι το σχετικό dictum του Δ.Δ. στην *Υπόθεση Νικαράγουα* σύμφωνα με το οποίο υφίσταται συναίνεση πλέον ως προς τον ορισμό της ένοπλης επίθεσης. Αναφέρεται σχετικά: “...There appears now to be general agreement on the nature of the acts which can be treated as constituting armed attacks...”, βλ. ICJ Reports (1986), Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. U.S.A.), Merits, Judgement of 27 June 1986, para 195, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

³³ Resolution on the Definition of Aggression, UNGA Res. 3314 (XXIX)/14.12.1974, διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement> και στην ελληνική στο Ιωάννου Κρ., Περράκη Στ., όπ.π., σελ. 97επ.

ανάγνωση των παραγράφων 2 και 4 του Προοιμίου και του Άρθρου 6 του Ορισμού της Επίθεσης καθώς και των προπαρασκευαστικών της υιοθέτησης της Απόφασης εργασιών (*travaux preparatoires*), προκύπτει η άρνηση των Κρατών να ταυτίσουν τις δύο έννοιες³⁴. Πράγματι, οι δύο όροι εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς της διεθνούς δικαιοταξίας. Η μεν επιθετική πράξη εγείρει την δικαιοδοσία του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο έχει και την ευθύνη διαπίστωσης της, να ενεργοποιεί τον μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας. Η δε ύπαρξη ένοπλης επίθεσης παρέχει τη νομιμοποιητική βάση για την άσκηση εκ μέρους των κρατών του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας³⁵.

Την θέση αυτή φαίνεται να συμμερίζεται και η πλειονότητα της θεωρίας³⁶. Ο Dinstein θεωρεί ότι η ένοπλη επίθεση αποτελεί περιορισμένη έννοια σε σχέση με την επιθετική πράξη³⁷. Η Gray υποστηρίζει ότι οι πράξεις επίθεσης όπως αυτές καταγράφονται στο Ορισμό της Επίθεσης χρησιμοποιούνται από τα κράτη μόνον ενδεικτικά και επικουρικά για την διαπίστωση ύπαρξης ένοπλης επίθεσης³⁸. Επίσης, και ο Εμμ. Ρούκουνας θεωρεί ότι οι έννοιες της ένοπλης επίθεσης και της πράξης επίθεσης, καίτοι συχνά αλληλοκαλύπτομενες, διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο και τα έννομα αποτελέσματα τους³⁹.

³⁴ Βλ. Randelzhofer, *Article 51*, στο B. Simma (eds.), *The Charter of the United Nations, A Commentary*, Oxford University Press, 1994, p. 668

³⁵ Βλ. χαρακτηριστικά S. A. Alexandrov, *Self – Defense against the Use of Force in International Law*, Kluwer Law International, The Hague, 1996, p. 113 – 114.

³⁶ Βλ. μεταξύ άλλων C. Antonopoulos, *The unilateral use of force by states in international law*, Ant. N. Sakkoulas Publishers, Athens – Komotini, 1997, p. 220, A. Constantinou, *The right of Self – Defence under customary international law and Article 51 of the United Nations Charter*, Ant. N. Sakkoulas/Bruylant, Athenes/Bruxelles, 2000, p. 57 – 61, S. M. Schwebel, *Aggression, Intervention and Self – Defence in modern International Law*, RCADI, 136 (1972), pp. 411 – 498, (455).

³⁷ Βλ. Dinstein Y., όπ.π., p. 183

³⁸ Βλ. Gray C., *International law and the use of force*, Oxford University Press, New York, 2000, p. 97

³⁹ Βλ. Institut de Droit Internatioanal, Session de Sandiego (June 2007), 10th Commission, Present problems of the use of force in International law, Sub – group on self – defence, Rapporteur: Em. Roucouanas, p. 86 – 87, par. 31, διαθέσιμο στο http://www.idi-iiil.org/idiF/annuaireF/10th_commission_a.pdf

Τη διάκριση αυτή επιβεβαίωσε και το Διεθνές Δικαστήριο στην Υπόθεση Νικαράγουα. Το Δικαστήριο χρησιμοποιεί ένα από τα παραδείγματα επιθετικής πράξης που αναγράφονται στον Ορισμό της Επίθεσης – και συγκεκριμένα την περίπτωση υπό (ζ) του Άρθρου 3 του Ορισμού, σχετικά με την αποστολή ατάκτων ή μισθοφόρων στο έδαφος κράτους – προκειμένου να διαπιστώσει την ύπαρξη ένοπλης επίθεσης. Έτσι ενώ αρχικά φαίνεται να ταυτίζει τις δύο έννοιες, μία προσεκτικότερη ανάγνωση του σχετικού χωρίου της Απόφασης οδηγεί στο συμπέρασμα πως το Δικαστήριο χρησιμοποιεί τον Ορισμό της Επίθεσης μόνον επικουρικά και ενδεικτικά, αφού συμπληρώνει πως για να χαρακτηριστεί μία τέτοια πράξη ως ένοπλη επίθεση θα πρέπει να συντρέχουν οι προϋποθέσεις της έκτασης και των αποτελεσμάτων⁴⁰ (scale and effects)⁴¹.

Συνακόλουθα, με πιο εμφατικό τρόπο γίνεται και η διάκριση στο διεθνές δίκαιο μεταξύ της ένοπλης επίθεσης και της απειλής ή χρήσης βίας, όπως αυτή αναφέρεται στο Άρθρο 2 παράγραφος 4 του Χάρτη Η.Ε. Η απειλή ή χρήση βίας αποτελεί μία ευρεία έννοια, η οποία δύναται να προσλάβει διάφορες μορφές χωρίς όμως αυτές να ανέρχονται απαραίτητως στο επίπεδο της ένοπλης επίθεσης, δικαιολογώντας την άσκηση της νόμιμης άμυνας. Ως προς αυτό το σημείο, το Διεθνές Δικαστήριο στην Υπόθεση Νικαράγουα επιβεβαιώνει με τρόπο ρητό και κατηγορηματικό τον παραπάνω ισχυρισμό, διακρίνοντας αφ' ενός μεταξύ ενόπλων επιθέσεων και απλών μεθοριακών επεισοδίων και αφ' ετέρου μεταξύ αποστολής ατάκτων και μισθοφόρων στο έδαφος άλλου κράτους και απλής παροχής βοήθειας σε ένοπλες, μη – κρατικές ομάδες. Την τελευταία

⁴⁰ “...This description, contained in Article 3, paragraph (g), of the Definition of Aggression annexed to General Assembly resolution 3314 (XXIX), may be taken to reflect customary international law.

The Court sees no reason to deny that, in customary law, the prohibition of armed attacks may apply to the sending by a State of armed bands to the territory of another State, if such an operation, **because of its scale and effects**, would have been classified as an armed attack rather than as a mere frontier incident had it been carried out by regular armed forces...”, . I.C.J. Reports (1986), par. 195. Η έμφαση ανήκει στον γράφοντα.

⁴¹ Βλ. και Α. Constantinou, όπ. π., σελ. 61 – 62 και C. Antonopoulos, όπ. π., σελ. 243 - 244

περίπτωση το Δικαστήριο την χαρακτηρίζει μεν ως απειλή ή χρήση βίας, η οποία όμως δεν ανάγεται στο επίπεδο της ένοπλης επίθεσης⁴².

Συμπερασματικά, μπορούμε να σχηματοποιήσουμε τις έννοιες ως εξής: μία ένοπλη επίθεση συνεπάγεται πάντα την χρήση ένοπλης βίας. Αντίθετα η απειλή ή η χρήση βίας δεν ανάγεται πάντα στο επίπεδο ύπαρξης ένοπλης επίθεσης, αλλά μπορεί να προσλάβει άλλες ηπιότερες μορφές, οι οποίες καίτοι παράνομες δεν δικαιολογούν την άσκηση νόμιμης άμυνας από το κράτος – «θύμα».

Εξάλλου, η έννοια της επιθετικής πράξης σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να ταυτίζεται με την ένοπλη επίθεση. Στην πρώτη περίπτωση την ευθύνη της διαπίστωσης φέρει το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο και ενεργοποιεί τον μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας σύμφωνα με τον Χάρτη Η.Ε. Αντίθετα, στην δεύτερη περίπτωση την ευθύνη απόδειξης της ύπαρξης μίας ένοπλης επίθεσης φέρει, *prima facie*, το κράτος που δέχεται την επίθεση και το οποίο δικαιούται, υπό προϋποθέσεις, να κάνει χρήση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, σύμφωνα με το Άρθρο 51 του Χάρτη και το εθιμικό διεθνές δίκαιο⁴³.

Προκύπτει, λοιπόν, πως ο κατάλογος των επιθετικών πράξεων, ο οποίος αναγράφεται στον Ορισμό της Επίθεσης της Απόφασης 3314, μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνον ενδεικτικά και επικουρικά⁴⁴ για την διαπίστωση ύπαρξης

⁴² "...if such an operation, because of its scale and effects, would have been classified as an armed attack rather than as a mere frontier incident had it been carried out by regular armed forces. But the Court does not believe that the concept of "armed attack" includes not only acts by armed bands where such acts occur on a significant scale but also assistance to rebels in the form of the provision of weapons or logistical or other support. Such assistance may be regarded as a threat or use of force, or amount to intervention in the internal or external affairs of other States..." , I.C.J. Reports, par. 195

⁴³ Ε. Παπασταυρίδη, Η χρήση βίας από τις Η.Π.Α. στο Αφγανιστάν κατά το διεθνές δίκαιο, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004, σελ. 61.

⁴⁴ Χαρακτηριστικό είναι ότι το Δ.Δ., στην *Υπόθεση Διπλωματικό και Προξενικό Προσωπικό των Η.Π.Α. στην Τεχεράνη* έκρινε ως ένοπλη επίθεση την κατάληψη της Πρεσβείας των Η.Π.Α. και τη σύλληψη ομήρων από τους Ιρανούς φοιτητές, περιπτώσεις που δεν αναγράφονται στον κατάλογο των επιθετικών πράξεων της Απόφασης 3314. βλ. I.C.J. Reports (1980), Case

μίας ένοπλης επίθεσης και υπό την προϋπόθεση ότι συντρέχει το κριτήριο της βαρύτητας (gravity) της έκτασης (scale) και των αποτελεσμάτων (effects) της επιθετικής ενέργειας, το οποίο διακρίνει την επίθεση από άλλες, μικρότερης κλίμακας χρήσεις βίας, όπως είναι τα συνοριακά επεισόδια. Σε κάθε περίπτωση, η ύπαρξη ή μη μίας ένοπλης επίθεσης κρίνεται *in casu*, με βάση τα πραγματικά περιστατικά και τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε μια δεδομένη κατάσταση χρήσεως βίας.

1.2.2.3. Η προϋπόθεση της έκτασης και των αποτελεσμάτων υπό το φως της σύρραξης του Λιβάνου. Η διεκυστίνδα μεταξύ ένοπλης επίθεσης και μεθοριακού επεισοδίου

Επιθυμώντας, λοιπόν, σε αυτό το σημείο, να υπαγάγουμε τα πραγματικά περιστατικά της 12^{ης} Ιουλίου 2006 στο νομικό ρυθμιστικό πλαίσιο που μόλις αναπτύχθηκε, πρέπει να διευκρινιστεί κατά πόσο συνιστούσε η χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ κατά του Ισραήλ ένοπλη επίθεση σύμφωνα με το κριτήριο της βαρύτητας της έκτασης και των αποτελεσμάτων της ή αντίθετα απετέλεσε ένα απλό μεθοριακό επεισόδιο, μία ένοπλη δράση που δεν ξεπέρασε το «κατώφλι» της ένοπλης επίθεσης;

Όπως έχουμε δει, το πρωί της 12^{ης} Ιουλίου 2006, μαχητές της Χεζμπολλάχ εξαπέλυσαν επίθεση με ρουκέτες εναντίον ισραηλινών στρατιωτικών θέσεων και χωριών της ισραηλινό – λιβανικής μεθορίου, την ίδια ώρα που μία ένοπλη ομάδα της οργάνωσης, περνούσε τα σύνορα επιτιθέμενη σε περίπολο του ισραηλινού στρατού, σκοτώνοντας τρεις στρατιώτες, τραυματίζοντας δύο και απάγοντας άλλους δύο⁴⁵.

concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, (U.S.A. v. Iran), Merits, Judgement of 24 May 1980, para. 57, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/64/6291.pdf>

⁴⁵ Israel Ministry of Foreign Affairs, Israel – Lebanon Conflict, Summary of Events, (12 July 2006), διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Terrorism+from+Lebanon-+Hizbullah/Israel-Hizbullah+Conflict-+Summary+of+Events+July-Aug+2006.htm> και Intelligence and Terrorism Information Center at

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Ορισμό της Επίθεσης της Απόφασης 3314, θεωρούνται ως επιθετικές πράξεις η εισβολή, η επίθεση (Άρθρο 3(α)), ο βομβαρδισμός και η χρήση οποιωνδήποτε όπλων από τις ένοπλες δυνάμεις ενός κράτους κατά του εδάφους (Άρθρο 3(β)) αλλά και των ενόπλων δυνάμεων άλλου κράτους (Άρθρο 3(δ)). Μάλιστα κατά το σημείο υπό (ζ) του ίδιου Άρθρου, οι πράξεις αυτές μπορούν να χαρακτηρισθούν ως επιθετικές ακόμα και αν δεν προέρχονται από τις ένοπλες δυνάμεις ενός κράτους αλλά από ένοπλες συμμορίες και ομάδες ατάκτων ή μισθοφόρων – γεγονός που ισχύει στη περίπτωση της Χεζμπολλάχ – εφόσον βέβαια ικανοποιείται το στοιχείο της επαρκούς βαρύτητας («...που πραγματοποιούν κατά άλλου Κράτους πράξεις ένοπλης βίας τέτοιας βαρύτητας ώστε να ισοδυναμούν με τις πράξεις που καταγράφονται παραπάνω...»)⁴⁶. Ακόμη δε και η απαγωγή και σύλληψη ομήρων μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένοπλη επίθεση, όπως είδαμε και πρωτύτερα⁴⁷. Συνεπώς, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η εισβολή των μαχητών της Χεζμπολλάχ στο έδαφος του Ισραήλ και οι επιθέσεις κατά των ενόπλων δυνάμεων αλλά και κατοικημένων περιοχών στοιχειοθετούν, *prima facie*, την ύπαρξη ένοπλης επίθεσης.

Εντούτοις, το ερώτημα παραμένει: Οι επιθετικές αυτές ενέργειες παρουσιάζουν επαρκή έκταση και αποτελέσματα – σύμφωνα με το κριτήριο που έθεσε το Διεθνές Δικαστήριο στην Υπόθεση Νικαράγουα – προκειμένου να ξεπεράσουν το επίπεδο του μεθοριακού επεισοδίου και να ανέλθουν σε αυτό της ένοπλης επίθεσης;

the Center for Special Studies (C.S.S), Hezbollah terrorist attack on Israeli's northern border: eight IDF soldiers killed and two abducted (Updated to July 13, afternoon), διαθέσιμο στο http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/hezbollah_upd1e.pdf. Οι συγκεκριμένες πληροφορίες επιβεβαιώνονται και από την Έκθεση της Επιτροπής Έρευνας για τον Λίβανο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (εφεξής Έκθεση της Επιτροπής για τον Λίβανο), Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council Resolution S-2/1, para. 40, διαθέσιμο στο <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/specialsession/A.HRC.3.2.pdf>

⁴⁶Ιωάννου Κρ., Περράκη Στ., όπ. π., σελ. 97επ

⁴⁷ Βλ. *supra*, υποσημ. 25

Το Διεθνές Δικαστήριο δεν προχώρησε στην περαιτέρω εξέταση και αποσαφήνιση του κριτηρίου της έκτασης και των αποτελεσμάτων καθώς και της έννοιας των μεθοριακών επεισοδίων. Ως εκ τούτου παρατηρείται τόσο στην θεωρία όσο και στην πρακτική των κρατών πληθώρα προσεγγίσεων αλλά και έντονων διαφωνιών, που εκτείνονται από την πλήρη υποβάθμιση της σημασίας του εν λόγω όρου έως την άκρως περιοριστική και άκαμπτη ερμηνεία του. Ωστόσο, η κρατούσα θεώρηση σχετίζει την έκταση και τα αποτελέσματα μίας επίθεσης με την ύπαρξη μίας πράξης ή μίας σειράς πράξεων ένοπλης βίας⁴⁸ τέτοιου μεγέθους και βαρύτητας, ώστε το εύρος των χρησιμοποιούμενων μέσων, και η ένταση της χρήσης βίας να επιδιώκουν ως αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρής ζημίας σε σημαντικά στοιχεία της κρατικής ύπαρξης και υπόστασης, όπως την εδαφική ακεραιότητα, την πολιτική ανεξαρτησία, την ασφάλεια, τον άμαχο πληθυσμό, την οικονομική υποδομή κ.λπ⁴⁹.

Αντιθέτως, μεθοριακά επεισόδια χαρακτηρίζονται μεμονωμένα και εν πολλοίς τυχαία περιστατικά, εξαιρετικώς περιορισμένης γεωγραφικής έκτασης, τα οποία προκύπτουν είτε από λάθος των εμπλεκόμενων ενόπλων μονάδων, είτε ως προϊόντα μίας γενικότερης έντασης μεταξύ των μερών, εν απουσία όμως πρόθεσης κλιμάκωσής της και περαιτέρω συνέχισης των εχθροπραξιών⁵⁰. Την θέση αυτή επιβεβαιώνει και η Επιτροπή Επανορθώσεων Ερυθραίας – Αιθιοπίας στην *Μερική της Γνωμοδότηση της 19^{ης} Δεκεμβρίου 2005 σχετικά με τα θέματα Διεθνούς Δικαίου Χρήσης Βίας*. Η Επιτροπή, αφού αναγνωρίζει ότι το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας υφίσταται μόνον εφόσον έχει προηγηθεί ένοπλη επίθεση, στη συνέχεια διατυπώνει την άποψη ότι τοπικές συμπλοκές μεταξύ μικρών

⁴⁸ Βλ. I. Brownlie, *International Law and the Use of Force by States*, Oxford, New York, 1963, p. 366

⁴⁹ Βλ. M.S. McDougal, F.P. Feliciano, *Law and Minimum World Public Order: The Legal Regulation of International Coercion*, Yale University Press, 1961, p. 198 – 202. Ενδιαφέρουσα εξάλλου είναι και η άποψη των δύο συγγραφέων ότι η σοβαρότητα των αποτελεσμάτων μιας ένοπλης επίθεσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις αξίες που φέρει κάθε κράτος και οι οποίες τίθενται εν κινδύνω, όπως λ.χ. η αποστέριση της οικονομικής ευμάρειας ή έλλειψη ασφάλειας. Βλ. επίσης C. Antonopoulos, *όπ.π.*, σελ. 240 – 246 καθώς και A. Constantinou, *όπ. π.*, σελ. 64

⁵⁰ Βλ. *ibid*, σελ. 331

στρατιωτικών μονάδων δεν αντιστοιχούν σε ένοπλη επίθεση ακόμα και αν προκαλούν την απώλεια ανθρώπινων ζώων⁵¹.

Εξάλλου, όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζεται από ορισμένους σχολιαστές αλλά και από το Διεθνές Δικαστήριο⁵², ακόμα και ένα, φαινομενικά, μεθοριακό επεισόδιο ή ένα μεμονωμένο περιστατικό χρήσης βίας μπορεί να αναχθεί στο επίπεδο της ένοπλης επίθεσης εφόσον εμπλακούν στρατιωτικές δυνάμεις με σκοπό την περαιτέρω κλιμάκωση της χρήσης βίας⁵³.

Σε τούτο το σημείο ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει, έστω και ακροθιγώς, στην λεγόμενη θεωρία της συσσώρευσης γεγονότων (“accumulation of events” or “pin – prick” theory). Σύμφωνα με την θεωρητική αυτή άποψη, η οποία όμως υποστηρίζεται και από ορισμένα κράτη, μεταξύ των οποίων και το Ισραήλ, η διαρκής επανάληψη μικρής έκτασης περιστατικών χρήσεως βίας, δύναται να εκληφθεί ως ένοπλη επίθεση, εάν τα περιστατικά αυτά υπολογισθούν εν συνόλω και όχι κατά μόνας. Παρ’ ότι το Διεθνές Δικαστήριο τόσο στην *Υπόθεση Νικαράγουα*⁵⁴, όσο και στην *Υπόθεση των Εξεδρών Άντλησης Πετρελαίου*⁵⁵ (Ιράν κατά Η.Π.Α., 2003)⁵⁶ αλλά και στην *Υπόθεση των Ένοπλων*

⁵¹ Βλ. “...As the text of Article 51 of the Charter makes clear, the predicate for a valid claim of self-defense under the Charter is that the party resorting to force has been subjected to an armed attack. Localized border encounters between small infantry units, even those involving the loss of life, do not constitute an armed attack for purposes of the Charter...” *Eritrea-Ethiopia Claims Commission, Partial Award (Jus ad bellum), Ethiopia’s Claims 1-8*, The Hague, December 19, 2005, para. 11

⁵² Βλ. *Υπόθεση των Εξεδρών Πετρελαίου (Ιράν εναντίον Η.Π.Α., 2003)*, όπου το Δικαστήριο παραδέχθηκε ότι ακόμα και η βύθιση ενός και μόνο στρατιωτικού σκάφους δύναται να αποτελέσει ένοπλη επίθεση. ICJ Reports (2003), *Case Concerning Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. U.S.A.)*, Merits, Judgment of 6 November 2003, para. 72, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/90/9715.pdf>. Συγκεκριμένα το Δικαστήριο ανέφερε ότι: “...The Court does not exclude the possibility that the mining of a single military vessel might be sufficient to bring into play the “inherent right of self-defence...””

⁵³ Βλ. Dinstein Y., όπ. π., σελ. 193

⁵⁴ *Υπόθεση Νικαράγουα*, όπ. π., παρ. 231

⁵⁵ Βλ. ICJ Reports (2003), όπ.π., para. 64. Συγκεκριμένα το Δικαστήριο ανέφερε ότι: “...**Even taken cumulatively**, and reserving, as already noted, the question of Iranian responsibility, these incidents do not seem to the Court to constitute an armed attack on the United States, of the kind that the Court, in the case concerning Military and Paramilitary Activities in and against

Δραστηριοτήτων στο Έδαφος του Κονγκό (Κονγκό κατά Ουγκάντας, 2005)⁵⁷ άφησε ανοικτό το ενδεχόμενο νομιμότητας της θεωρίας αυτής, δεν φαίνεται να υφίσταται ευρεία αποδοχή της από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας⁵⁸.

Θα μπορούσε, βέβαια, να υποστηριχθεί ότι η θεωρία της συσσώρευσης γεγονότων βρίσκει την εφαρμογή της στην περίπτωση της σύρραξης Ισραήλ και Λιβάνου⁵⁹, καθώς η επίθεση της Χεζμπολλάχ της 12^{ης} Ιουλίου 2006 απετέλεσε το τελευταίο και πιο σοβαρό από μία σειρά παρόμοιων περιστατικών που ελάμβαναν χώρα στην ισραηλινό – λιβανική μεθόριο ήδη από το 2000 οπότε και συνετελέσθη η αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από το έδαφος του Λιβάνου⁶⁰.

Σε κάθε περίπτωση, θέση του γράφοντα, όπως και μέρους των σχολιαστών που έχουν ασχοληθεί με τη σύρραξη του Λιβάνου του 2006⁶¹ αλλά και της πλειοψηφίας των κρατών της διεθνούς κοινότητας⁶², αποτελεί η

Nicaragua, qualified as a "most grave" form of the use of force...". Η έμφαση ανήκει στον γράφοντα.

⁵⁶ Για μία ενδιαφέρουσα ανάλυση της Υπόθεσης των Εξεδρών Πετρελαίου σε σχέση με την έννοια της ένοπλης επίθεσης βλ. D. Raab, *Armed Attack after the Oil Platforms Case*, 17 LJIL (2004), p. 719 – 735. Επίσης, N. Ochoa – Ruiz, E. Salamanca – Aguado, *Exploring the limits of International Law relating to the Use of Force in Self – Defence*, 16 (3) EJIL (2005), p. 499 – 524. Μία κριτική θεώρηση της Απόφασης προσφέρεται στο A. Garwood – Gowers, *Case concerning Oil Platforms, Did the ICJ miss the boat on the law on the use of force?*, 5 MelJIL (2004), p. 241 – 255

⁵⁷ Βλ. Υπόθεση Ενόπλων Δραστηριοτήτων στο Έδαφος του Κονγκό (Κονγκό εναντίον Ουγκάντας, 2005): "...The Court is of the view that, on the evidence before it, even if this series of deplorable attacks could be regarded as cumulative in character, they still remained non-attributable to the DRC...", ICJ Reports (2005), *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo* (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment of 19 December 2005, para. 146, διαθέσιμο στο: <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>

⁵⁸ Βλ. Ch. Gray, *όπ.π.*, σελ. 107 – 108

⁵⁹ Βλ. *contra* A. Μπρεδήμας, *Η κρίση του Λιβάνου και η επίκληση της νόμιμης άμυνας από το Ισραήλ*, Κυριακάτικη Αυγή, 26 Νοεμβρίου 2006, σελ. 25 - 26

⁶⁰ Βλ. Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, *όπ.π.*, παρα. 35

⁶¹ Βλ. A. Zimmermann, *The Second Lebanon War: Jus ad bellum, jus in bello and the Issue of Proportionality*, 11 Max Planck UNYB (2007), 99 – 141, (109), G. Ziccardi Capaldo, *Providing a Right of Self-Defense Against Large-Scale Attacks by Irregular Forces: The Israeli-Hezbollah Conflict*, 48 Harvard ILJ (2007), 101 – 112, (103 – 104),

διαπίστωση πώς ακόμα και χωρίς τη συνδρομή της θεωρίας της συσώρευσης γεγονότων, οι ενέργειες της Χεζμπολλάχ της 12^{ης} Ιουλίου συγκεντρώνουν τα χαρακτηριστικά της έκτασης και των αποτελεσμάτων, γεγονός δηλωτικό της ύπαρξης - έστω και περιορισμένης - ένοπλης επίθεσης.

Και πώς θα μπορούσε να ισχύει κάτι διαφορετικό, όταν η συγκεκριμένη χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ απετέλεσε μία συνδυασμένη και σύνθετη στρατιωτική επιχείρηση με χρησιμοποίηση τόσο χερσαίων μονάδων που εισέβαλαν για ώρα στο ισραηλινό έδαφος, όσο και πυραύλων που έπληξαν κατοικημένες περιοχές κάποια χιλιόμετρα μακριά από το σημείο εκτόξευσης τους. Ο συνδυασμός των στοιχείων αυτών και κυρίως, οι επιθέσεις κατά πολιτών εντός αστικών περιοχών, διαφοροποιεί ουσιαστικά το χαρακτήρα των γεγονότων της 12^{ης} Ιουλίου από απλό μεθοριακό επεισόδιο και τον αναγάγει αναμφισβήτητα σε ένοπλη επίθεση κατά του Ισραήλ.

Εξάλλου, οι συνέπειες μιας τέτοιας επιχείρησης είναι προφανείς αναφορικά με το αίσθημα ασφάλειας του κράτους του Ισραήλ, στην εδαφική του ακεραιότητα αλλά ακόμα και στην ίδια την ζωή των κατοίκων των περιοχών που δέχθηκαν τις επιθέσεις με πυραύλους χωρίς καμία προειδοποίηση ώστε να προστατευθούν.

Άλλωστε θα ήταν παράλογος και υποκριτικός ο ισχυρισμός σύμφωνα με τον οποίο ένα κράτος δεν δικαιούται να απαντήσει ένοπλα όταν παραβιάζεται η εδαφική του ακεραιότητα με στρατιωτικά μέσα, όταν ένοπλες δυνάμεις του δέχονται επίθεση οι και κυρίως όταν οι ίδιοι του οι πολίτες αποτελούν στόχο τυφλών βομβιστικών επιθέσεων. Ένας τέτοιος ισχυρισμός θα είχε το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα από την επιδιωκόμενη προσπάθεια περιορισμού της χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις. Αντίθετα, όσο πιο σαφές, αλλά ταυτοχρόνως ευέλικτο και πραγματιστικό είναι το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις περιπτώσεις

⁶² Βλ. E. Cannizzaro, Contextualizing proportionality: jus ad bellum and jus in bello in the Lebanese war, 88 IRRC, No 864 (2006), 779 – 792, (783)

άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, τόσο πιο πρόθυμα θα είναι τα κράτη να το τηρήσουν, αποφεύγοντας τις αυθαίρετες ερμηνείες και τις καταχρήσεις των όρων και των νομικών, πολιτικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων που έχουν στη διάθεσή τους. Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε τη σημασία που λαμβάνει ο βαθμός της έντασης και το είδος της ένοπλης αυτής αντίδρασης, κάτι όμως που θα εξεταστεί παρακάτω, στο πλαίσιο της ανάλυσης των αρχών που διέπουν την άσκηση της νόμιμης άμυνας.

Τέλος, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι το επιχείρημα⁶³, σύμφωνα με το οποίο, όπως τα κράτη, *in abstracto*, διαθέτουν το δικαίωμα να απαντούν με περιορισμένη χρήση ένοπλης βίας σε περιπτώσεις όπου δέχονται επιθέσεις μικρότερης κλίμακας από μία ένοπλη επίθεση (“use of force short of war”), έτσι και το Ισραήλ, *in concreto*, είχε την δυνατότητα να αντιδράσει στρατιωτικά στις ενέργειες της Χεζμπολλάχ, καίτοι οι τελευταίες απετέλεσαν περισσότερο ένα σοβαρό μεθοριακό επεισόδιο παρά μία ένοπλη επίθεση⁶⁴, αντίκειται στο ισχύον θετό διεθνές δίκαιο, καθώς, όπως καταδείχθηκε παραπάνω, σύμφωνα με τον Χάρτη Η.Ε. η μονομερής χρήση ένοπλης βίας θεωρείται νόμιμη μόνον στην περίπτωση άσκησης του δικαιώματος της άμυνας. Το τελευταίο δε, ασκείται μόνον «...σε περίπτωση που ένα μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση...» .

⁶³ Βλ. Y. Dinstein, *όπ. π.*, p. 192 – 194 και C. Antonopoulos, *όπ.π.*, p. 330επ.

⁶⁴ Βλ. V. Kattan, *The Use and Abuse of Self-Defence in International Law: The Israel-Hezbollah Conflict as a Case Study*, p. 6 – 7, διαθέσιμο στο <http://ssrn.com/abstract=994282>. Επίσης, K. Makdisi, Israel' s 2006 war on Lebanon, Reflections on the International Law of Force, στο *The sixth war, Israel' s invasion of Lebanon*, Vol. 6 *The MIT Electronic Journal of Middle East Studies* (2006), 9 – 26, (16 – 17)

1.2.2.4. Η προβληματική περί «έμμεσης ένοπλης επίθεσης» και η απόδοση των ενεργειών της Χεζμπολλάχ στο Κράτος του Λιβάνου. Μία βραδυφλεγής βόμβα στα θεμέλια του διεθνούς δικαίου χρήσης βίας;

1.2.2.4.1. Γενικά

Το επόμενο ζήτημα – και ίσως το πιο σημαντικό – που τίθεται σχετικά με την ύπαρξη ή μη ένοπλης επίθεσης είναι αυτό της ταυτότητας του «δράστη». Με άλλα λόγια, προκειμένου να αποφανθούμε περί της νομιμότητας ή μη μιας περίπτωσης χρήσης βίας στα πλαίσια άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, πρέπει να απαντηθεί το κατά πόσο η ένοπλη επίθεση προέρχεται μόνον από κράτη ή αντίθετα μπορεί να πραγματοποιηθεί και από μη κρατικές οντότητες, όπως τρομοκρατικές ομάδες, αντάρτες, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα κ.λπ. Συνακόλουθα, εάν απαιτείται ή όχι, η σύνδεση μίας πράξης ένοπλης βίας, προερχόμενη από μία μη κρατική οντότητα, με κάποιο Κράτος ώστε να θεωρηθεί ένοπλη επίθεση, και αν ναι βάσει ποιού κριτηρίου και κανόνα του διεθνούς δικαίου πραγματοποιείται η σύνδεση αυτή.

Όπως δε γίνεται αντιληπτό, οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά τυγχάνουν εξαιρετικής σημασίας στην περίπτωση της σύρραξης του Λιβάνου, καθώς η αρχική χρήση βίας προήλθε από τη Χεζμπολλάχ, μία μη κρατική, πολιτικό – στρατιωτική οργάνωση, και όχι από τις ένοπλες δυνάμεις του επίσημου λιβανικού Κράτους.

Το ζήτημα της «έμμεσης ένοπλης επίθεσης»⁶⁵ (indirect armed attack) απασχόλησε – και εξακολουθεί να προβληματίζει – τη διεθνή κοινότητα ήδη από

⁶⁵ Για το ζήτημα της έμμεσης ένοπλης επίθεσης βλ. γενικά, I. Brownlie, *International Law and the Activities of Armed Bands*, 7 ICLQ (1958), σελ. 714, P.L. Lamberti – Zanardi, *Indirect Armed Aggression*, στο A. Cassese (eds.), όπ.π., σελ. 111 – 119, J. Kammerhofer, *The Armed Activities Case and Non – State Actors in Self – Defence Law*, 20 LJIL (2007), σελ. 89 – 113, Ε. Παπασταυρίδης, όπ.π., σελ. 66 – 74, A. Cassese, *Article 51*, στο J.P. Cot, A. Pellet (eds.), *La Charte des Nations – Unies, Commentaire article par article*, Vol. 1, Economica, 2005, σελ. 1329 – 1361 (1343 – 1347), A. Constantinou, *Forcible Activities of Armed Bands as a Case of a Use of Force*

το λυκαυγές της μεταπολεμικής περιόδου. Κυρίως δε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και τον λεγόμενο «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» στο Αφγανιστάν και αλλού, η σχετική συζήτηση έχει επανέλθει εμφατικά στο προσκήνιο⁶⁶, προκαλώντας πλήθος διαφορετικών προσεγγίσεων, απόψεων και νέων νομικοπολιτικών δεδομένων για τη διεθνή δικαιοταξία.

Όπως καταδείχθηκε και πρωτίτερα, το Άρθρο 51 του Χάρτη Η.Ε. αρκείται στην γενική διατύπωση, σύμφωνα με την οποία ένα κράτος δύναται να ασκήσει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας σε περίπτωση που δέχεται ένοπλη επίθεση, χωρίς να καθορίζει την προέλευση της επίθεσης αυτής.

Ωστόσο, το Διεθνές Δικαστήριο, στην *Γνωμοδότηση του για τις Νομικές Συνέπειες από την Κατασκευή ενός Τείχους στα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη* (2004), ανέφερε ρητά, χωρίς όμως περαιτέρω εξήγηση⁶⁷, ότι το Άρθρο 51 του Χάρτη Η.Ε. αναγνωρίζει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας στην περίπτωση διακρατικής χρήσης βίας και μόνον⁶⁸.

That Amounts to an Armed Attack in the Context of The Judgment of the ICJ in the Nicaragua Case, 9(9) AJICL (1997), σελ. 156 – 178

⁶⁶ Σχετικά με την επίδραση του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», πριν και μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, στο δίκαιο της χρήσης βίας βλ. γενικά, *μεταξύ άλλων*, J. Miller, *Comments on the Use of Force in Afghanistan*, 35 Cornell ILJ (2001 – 2002), σελ. 605 – 610, J. Paust, *Responding Lawfully to International Terrorism: The use of Force Abroad*, 8 Whittier LR (1986 – 1987), σελ. 711 – 733, B. Feinstein, *A Paradigm for the Analysis of the Legality of Use of Armed Force against Terrorists and States that Aid and Abet Them*, 17 TransL (2004), σελ. 52 – 82, J. Paust, *Use of Armed Force Against Terrorists, Afghanistan, Iraq, and Beyond*, 35 Cornell ILJ (2001 – 2002), σελ. 533 – 558, D. Sullivan, *Legal Restrictions on the Right to Use Force Against International Terrorism*, 10 ASILS ILJ (1986), σελ. 169 – 198, A. Cassese, *Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*, 12 (5) EJIL (2001), σελ. 993 – 1001, M. Byers, *Terrorism, The Use of Force and International Law After 11 September*, 51 ICLQ (2002), σελ. 401 – 414, F. Paasche, *The Use of Force in Combating Terrorism*, 25 Col. JTL (1986 – 1987), σελ. 377 – 402

⁶⁷ Βλ. και A. Zimmermann, *όπ.π.*, σελ. 116 – 117

⁶⁸ “...Article 51 of the Charter thus recognizes the existence of an inherent right of self-defence in the case of armed attack by one State against another State. However, Israel does not claim that the attacks against it are imputable to a foreign State...”, I.C.J. Reports (2004), *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 139, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>

Εντούτοις, η διεθνής κοινότητα και το διεθνές δίκαιο δεν θα μπορούσαν να μείνουν αδιάφοροι μπροστά στο φαινόμενο της στρατιωτικής δράσης μη κρατικών οντοτήτων (non – state actors), φαινόμενο που έλαβε μεγάλες διαστάσεις στα πλαίσια των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων της αποαποικιοποίησης και τα τελευταία χρόνια λόγω της δραστηριότητας των διεθνών τρομοκρατικών δικτύων.

Η αρχή έγινε ουσιαστικά στα πλαίσια των εργασιών της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε. με την Διακήρυξη για την απαγόρευση της επέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα των κρατών και την προστασία της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας τους (1965)⁶⁹, σύμφωνα με την οποία «...κανένα Κράτος δεν έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει άμεσα ή έμμεσα στις και για κανένα λόγο στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις οποιουδήποτε άλλου Κράτους. Συνεπώς, καταδικάζονται η ένοπλη επέμβαση και κάθε άλλη μορφή ανάμειξης ή οι επιχειρούμενες απειλές κατά τις προσωπικότητας του Κράτους ή των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών του στοιχείων»⁷⁰. Και εν συνεχεία «...κανένα Κράτος οφείλει να μην οργανώνει, συνδράμει, υποδαυλίζει, χρηματοδοτεί, υποκινεί ή ανέχεται ανατρεπτικές, τρομοκρατικές ή ένοπλες δραστηριότητες με σκοπό τη βίαιη ανατροπή του καθεστώτος ενός άλλου Κράτους ή να αναμειγνύεται σε εμφύλια διαμάχη εντός άλλου Κράτους»⁷¹.

Το σπουδαιότερο βήμα προς την κατεύθυνση της απαγόρευσης της έμμεσης επιθετικότητας των κρατών έγινε και πάλι από τη Γενική Συνέλευση με τη Διακήρυξη για τις αρχές του διεθνούς δικαίου που αφορούν τις φιλικές σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ των Κρατών σύμφωνα με το Χάρτη των

⁶⁹ A/RES/2131(XX)/1965, Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, 21 December 1965, διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/94/IMG/NR021894.pdf?OpenElement>

⁷⁰ *Ibid*, operative para. 1

⁷¹ *Ibid*, operative para. 2

*Ηνωμένων Εθνών*⁷². Στην εν λόγω Διακήρυξη, η οποία θεωρείται πως αποκρυσταλλώνει κανόνες του διεθνούς εθιμικού δικαίου⁷³, η Γενική Συνέλευση εξαγγέλλει ότι «...τα κράτη θα απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή ή χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε Κράτους ή κατά οποιονδήποτε άλλο τρόπο ασυμβίβαστο με τους σκοπούς των *Ηνωμένων Εθνών*». Και εξειδικεύοντας, αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι «Κάθε Κράτος έχει το καθήκον να απέχει από την οργάνωση ή ενθάρρυνση της οργάνωσης ατάκτων δυνάμεων ή ένοπλων συμμοριών, συμπεριλαμβανομένων μισθοφόρων, για διείσδυση στο έδαφος άλλου Κράτους». Επίσης, «Κάθε Κράτος έχει το καθήκον να απέχει από την οργάνωση, ενθάρρυνση, συνδρομή σε εμφύλιες συγκρούσεις ή σε τρομοκρατικές ενέργειες σε άλλο Κράτος ή να ανέχεται στο έδαφος του οργανωμένες δραστηριότητες που κατευθύνονται στη διάπραξη τέτοιων πράξεων, όταν οι πράξεις που αναφέρονται στην παρούσα παράγραφο εμπλέκουν την απειλή ή χρήση βίας».

Εξάλλου, στο καταληκτικό κείμενο της Συνόδου Κορυφής της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε. (2005), το σύνολο της διεθνούς κοινότητας επανέλαβε πως τα Κράτη οφείλουν να απέχουν από την οργάνωση, χρηματοδότηση, ενθάρρυνση, παροχή εκπαίδευσης ή άλλης υποστήριξης προς όφελος τρομοκρατικών ενεργειών και να διασφαλίζουν ότι το έδαφος τους δε θα χρησιμοποιείται για την τέλεση τέτοιων ενεργειών⁷⁴.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το dictum του Διεθνούς Δικαστηρίου στην *Υπόθεση των Στενών της Κέρκυρας* (Ηνωμένο Βασίλειο κατά Αλβανίας, 1949),

⁷² A/RES/2625 (XXV)/1970, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co – operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24 October 1970, διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>

⁷³

⁷⁴ A/RES/60/1/2005, World Summit Outcome, 16 September 2005, παρά. 86, διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement>

αποτελεί γενική αρχή του διεθνούς δικαίου η υποχρέωση των Κρατών να μην επιτρέπουν εν γνώσει τους τη χρήση του εδάφους τους για την τέλεση πράξεων που παραβιάζουν τα δικαιώματα των άλλων Κρατών⁷⁵. Προς την ίδια κατεύθυνση, ισχύει και η γενική αρχή του δικαίου της διεθνούς ευθύνης, η οποία έχει περιβληθεί με το κύρος της νομολογίας διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων⁷⁶, σύμφωνα με την οποία τα Κράτη υπέχουν διεθνούς ευθύνης όταν, κατά παράβαση ρητού διεθνούς κανόνα, δεν επιδεικνύουν τη *δέουσα επιμέλεια* (*due diligence*) ώστε να αποτρέψουν ή να καταστείλουν μία αντιδιεθνή συμπεριφορά ιδιωτών. Στις περιπτώσεις αυτές η διεθνής ευθύνη του Κράτους ερείδεται στην παράλειψη δράσης από μέρους του και όχι στην ίδια την πράξη των ιδιωτών⁷⁷.

Με βάση λοιπόν το ισχύον νομικό πλαίσιο ο Λίβανος υπείχε αναμφισβήτητα διεθνούς ευθύνης καθώς ανέχθηκε να χρησιμοποιηθεί το έδαφός του από τη Χεζμπολλάχ για την τέλεση πράξεων χρήσεως βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας του Ισραήλ, κατά παράβαση της εθιμικής αρχής απαγόρευσης της χρήσης βίας όπως αυτή αποκρυσταλλώνεται στην Απόφαση 2625 (1970) της Γενικής Συνέλευσης αλλά και στο Άρθρο 2, παρά 4 του Χάρτη Η.Ε. Η λιβανική Κυβέρνηση, μέλη της οποίας ήταν και στελέχη της Χεζμπολλάχ, δεν επέδειξε τη δέουσα επιμέλεια, παραβιάζοντας σχετικές Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας⁷⁸, ώστε να αφοπλίσει την εν λόγω Οργάνωση, να επεκτείνει την κυριαρχία του στο νότιο τμήμα της χώρας και να εξασφαλίσει ένα ειρηνικό περιβάλλον στα σύνορα του με το Ισραήλ. Επίσης, η διεθνής ευθύνη του Λιβάνου ερείδεται και στην παραβίαση τω Άρθρων 2 και

⁷⁵ Βλ. ICJ Reports (1949), *Corfu Channel Case*, Merits, Judgment of 9 April 1949, σελ. 22; "...every State's obligation not to allow knowingly its territory to be used for acts contrary to the rights of other States.", διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>

⁷⁶ Βλ. Μ.Ντ., Μαρούδα, *Η διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, Η κρατική και ατομική ευθύνη σε κίνηση*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ. 87

⁷⁷ *Ibid*, σελ. 88

⁷⁸ Βλ. S/RES/1310 (2000), S/RES/1337 (2001), S/RES/1365 (2001), S/RES/1391 (2002), S/RES/1428 (2002), S/RES/1461 (2003), S/RES/1496 (2003), S/RES/1525 (2004), S/RES/1553 (2004), S/RES/1559 (2004), S/RES/1583 (2005), S/RES/1614 (2005), S/RES/1655 (2006) και S/RES/1680 (2006)

3(παρά. 1) της Διεθνούς Σύμβασης κατά της Σύλληψης Ομήρων⁷⁹, της οποίας είναι Μέρος από της 4/12/1997. Η παραβίαση αυτή έγκειται στην αποτυχία του Λιβάνου αφ' ενός να τιμωρήσει τους ενόχους της απαγωγής των δύο Ισραηλινών στρατιωτών (Άρθρο 2), και αφ' ετέρου να λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να βελτιώσει την τύχη των ομήρων, κυρίως δε να επιτύχει την απελευθέρωση τους (Άρθρο 3, παρά 1).

Παρά τα όσα εκτέθηκαν παραπάνω, το ερώτημα παραμένει. Αρκεί η *οργάνωση, η ενθάρρυνση, η υποκίνηση, η χρηματοδότηση, η συνδρομή ή η ανοχή στο έδαφος του Κράτους πράξεων χρήσης βίας από ένοπλες ομάδες ιδιωτών*, ώστε να στοιχειοθετηθεί η ύπαρξη ένοπλης επίθεσης εις βάρος του Κράτους κατά του οποίου στρέφονται οι πράξεις αυτές; Και αν όχι υπό ποιες προϋποθέσεις η χρήση βίας από ένοπλες μη κρατικές ομάδες δύναται να ενεργοποιήσει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας; Με άλλα λόγια, αρκεί η ύπαρξη διεθνούς ευθύνης του Λιβάνου λόγω παραβίασης της αρχής απαγόρευσης της χρήσης βίας και της υποχρέωσης μη ανοχής της χρήσης του εδάφους του για διάπραξη αντιδιεθνών πράξεων κατά παράβαση μάλιστα Αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας, ώστε να νομιμοποιηθεί η άσκηση του δικαιώματος άμυνας από το Ισραήλ; Ή αντίθετα χρειάζεται προς τούτο η στενότερη σύνδεση των ενεργειών της Χεζμπολλάχ με το επίσημο λιβανικό Κράτος;

Το Διεθνές Δικαστήριο στην *Υπόθεση Νικαράγουα*, χρησιμοποιώντας τον Ορισμό της Επίθεσης της Απόφασης 3314, απεφάνθη ότι:

«...μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται συμφωνία γύρω από το ότι μία ένοπλη επίθεση μπορεί νοήται ότι περιλαμβάνει όχι μόνον πράξεις τακτικών ενόπλων δυνάμεων αλλά και “την αποστολή από ή για λογαριασμό ενός Κράτους ένοπλων συμμοριών, ομάδων, ατάκτων ή μισθοφόρων, οι οποίοι

⁷⁹ Το κείμενο της Σύμβασης ευρίσκεται στην ελληνική στο Κ. Ιωάννου, Στ. Περράκη, όπ.π., σελ. 460 – 469

πραγματοποιούν κατά άλλου κράτους πράξεις ένοπλης βίας, τέτοιας βαρύτητας ώστε να αντιστοιχούν” σε ένοπλη επίθεση που θα πραγματοποιηίτο από τακτικές ένοπλες δυνάμεις, “ή την ουσιαστική εμπλοκή του Κράτους στις πράξεις αυτές...”» Και συνεχίζει το Δικαστήριο, λέγοντας: «...το Δικαστήριο δεν βρίσκει κανένα λόγο να αρνηθεί ότι, στο εθιμικό δίκαιο, η απαγόρευση των ενόπλων επιθέσεων δύναται να εφαρμοσθεί και στην αποστολή από ένα Κράτος ένοπλων συμμοριών στο έδαφος άλλου Κράτους, εφόσον μία τέτοια επιχείρηση θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί, λόγω της έκτασης και των αποτελεσμάτων της, ως ένοπλη επίθεση παρά ως ένα απλό μεθοριακό επεισόδιο, προερχόμενο από τη δράση τακτικών ενόπλων δυνάμεων...».

Ωστόσο, το Δικαστήριο στη συνέχεια της ίδιας παραγράφου της Απόφασης του δεν θεωρεί πως:

«... η έννοια της ένοπλης επίθεσης περιλαμβάνει μόνο πράξεις ένοπλων ομάδων, όπου αυτές οι πράξεις λαμβάνουν χώρα σε σημαντική έκταση, αλλά και βοήθεια σε επαναστάτες, υπό τη μορφή της παροχής όπλων ή της επιμελητείας ή άλλης υποστήριξης. Τέτοια βοήθεια μπορεί να θεωρηθεί ως απειλή ή χρήση βίας ή και να αναχθεί σε επέμβαση στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις των άλλων Κρατών...»⁸⁰.

Το ΔΔ επανέλαβε τη θέση του αυτή, 20 χρόνια μετά την *Νικαράγουα*, στην *Υπόθεση των Ένοπλων Δραστηριοτήτων στο Έδαφος του Κονγκό*,

⁸⁰ Βλ. ICJ Reports (1986), όπ.π., παρά. 195. Το πρωτότυπο κείμενο έχει ως εξής: “... In particular, it may be considered to be agreed that an armed attack must be understood as including not merely action by regular armed forces across an international border, but also “the sending by or on behalf of a State of armed bands, groups, irregulars or mercenaries, which carry out acts of armed force against another State of such gravity as to amount to” (inter *alia*) an actual armed attack conducted by regular forces, “or its substantial involvement therein”... “The Court sees no reason to deny that, in customary law, the prohibition of armed attacks may apply to the sending by a State of armed bands to the territory of another State, if such an operation, because of its scale and effects, would have been classified as an armed attack rather than as a mere frontier incident had it been carried out by regular armed forces. But the Court does not believe that the concept of “armed attack” includes not only acts by armed bands where such acts occur on a significant scale but also assistance to rebels in the form of the provision of weapons or logistical or other support. Such assistance may be regarded as a threat or use of force, or amount to intervention in the internal or external affairs of other States...”

κρίνοντας πως οι πράξεις ένοπλης βίας από ομάδες ατάκτων μπορούν να θεωρηθούν ως ένοπλη επίθεση μόνον εφόσον αποδοθούν σε κάποιο Κράτος⁸¹.

Από τη Νομολογία του Δικαστηρίου της Χάγης προκύπτει, λοιπόν, πως μία πράξη, η οποία εμπεριέχει χρήση ένοπλης βίας επαρκούς έκτασης και βαρύτητας, δεν αποτελεί *per se* ένοπλη επίθεση. Για να συμβεί αυτό, οφείλει είτε να προκαλείται άμεσα από κάποιο Κράτος, είτε, στην περίπτωση που προέρχεται από μη – κρατική οντότητα, να αποδίδεται σε αυτό⁸². Επιπροσθέτως δε, η απόδοση των ενεργειών στο Κράτος συνδέεται με την ουσιαστική του εμπλοκή σε αυτές (“substantial involvement”) και σε καμία περίπτωση δεν συμπεραίνεται από την απλή παροχή βοήθειας και την υποστήριξη στους ιδιώτες που προβαίνουν στις εν λόγω πράξεις.

1.2.2.4.2. Οι θεωρίες της μη – απόδοσης. Νομική φαντασία ή δρόμος προς ένα νέο διεθνές δίκαιο;

Η περιοριστική *rationae personae* ερμηνευτική προσέγγιση της έννοιας της ένοπλης επίθεσης, που επιχειρήθηκε μέσα από τα διάφορα *dicta* του Δικαστηρίου και καταδείχθηκε παραπάνω, συνάντησε έντονες αντιδράσεις τόσο από μία μειοψηφούσα⁸³, αλλά ισχυρή, μερίδα σχολιαστών (κυρίως αγγλοσαξόνων)⁸⁴ όσο και από ορισμένα μέλη του ίδιου του Δικαστηρίου⁸⁵. Η αντίληψη αυτή, την οποία

⁸¹ Βλ. ICJ Reports (2005), όπ.π., παρά. 146 : “...The Court is of the view that, on the evidence before it, even if this series of deplorable attacks could be regarded as cumulative in character, they still remained **non-attributable** to the DRC...”

⁸² Βλ. το dictum του ΔΔ στην Υπόθεση των Εξεδρών Πετρελαίου (2003) σύμφωνα με το οποίο: “...Therefore, in order to establish that it was legally justified in attacking the Iranian platforms in exercise of the right of individual self-defence, the United States has to show that attacks had been made upon it for which **Iran was responsible**...”, Βλ. ICJ Reports (2003), όπ.π., σελ. 186, παρά. 51. Η έμφαση ανήκει στο γράφοντα.

⁸³ Βλ. J. Kammerhofer, όπ.π., σελ. 89 – 113, (98 – 99)

⁸⁴ Βλ., *inter alia*, S.D. Murphy, *Self – Defense and the Israeli Wall Advisory Opinion: an ipse dixit from the ICJ?* 99 AJIL, 2005, σελ. 62 – 76

⁸⁵ Βλ. χαρακτηριστικά τη Δήλωση του Δικαστή Buergenthal, σύμφωνα με την οποία το Άρθρο 51 δεν εξαρτά την άσκηση της νόμιμης άμυνας από την ύπαρξη ένοπλης επίθεσης προερχόμενης

και θα ονομάσουμε «θεωρία της μη - απόδοσης», εμφανίζεται στη διεθνή βιβλιογραφία αλλά και στις Διιστάμενες ή Ξεχωριστές Γνώμες των Δικαστών του Δ.Δ. υπό δύο παρόμοιες εκδοχές ή παραλλαγές.

Σύμφωνα με την πρώτη, η έννοια της ένοπλης επίθεσης αποσυνδέεται πλήρως από την εμπλοκή σε αυτήν κάποιας κρατικής οντότητας. Αντίθετα, ένα Κράτος δύναται να κάνει χρήση ένοπλης βίας προκειμένου να «αμυνθεί» έναντι επιθέσεων ιδιωτών, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του Κράτους, από το έδαφος του οποίου προέρχονται οι επιθετικές αυτές ενέργειες. Σε αυτήν την περίπτωση η χρήση βίας πρέπει να στρέφεται κατά των ίδιων των «επιτιθέμενων ιδιωτών» και των στρατιωτικών ή διοικητικών τους εγκαταστάσεων, χωρίς να θίγει την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία του «φιλοξενούντος» Κράτους⁸⁶. Χαρακτηριστικότερος εκπρόσωπος της θεωρητικής αυτής τάσης ο Dinstein, ο οποίος ονομάζει την εν λόγω κατάσταση ως «εξωεδαφική επιβολή του νόμου» (“extra – territorial law enforcement”)⁸⁷, θεωρώντας την ως «μία εξαιρετική περίπτωση, η οποία απαιτεί μία εξαιρετική απάντηση από το διεθνές δίκαιο⁸⁸».

Η δεύτερη εκδοχή της «θεωρίας της μη – απόδοσης» συνδέει την ύπαρξη ένοπλης επίθεσης με την *ανοχή/συγκατάθεση (tolerance/acquiescence)* ή/και την *υποστήριξη/βοήθεια (support/assistance)* που παρέχει ένα Κράτος σε ένοπλες ομάδες ή απλώς την *ανικανότητα (incapacity)* του να τις αποτρέψει από το να προβούν σε πράξεις βίας κατά άλλου Κράτους. Με άλλα λόγια, Κράτος Α, το οποίο ανέχεται ή υποστηρίζει (μέσω της παροχής όπλων, χρημάτων, τεχνικής, διοικητικής ή άλλης συνδρομής) στο έδαφος του την ένοπλη δράση ιδιωτών, η

από άλλο κράτος. “...There are two principal problems with this conclusion. The first is that the United Nations Charter, in affirming the inherent right of self - defence, does not make its exercise dependent upon an armed attack by another State...”, I.C.J. Reports (2004), όπ.π., Declaration of Judge Buergethal, para. 6, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1687.pdf>

⁸⁶ Βλ. O. Schachter, The Extraterritorial Use of Force Against Terrorist Bases, 11 Houston JIL (1988 – 1989), σελ. 309 – 316 (315)

⁸⁷ Βλ. Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 237

⁸⁸ *ibid*, σελ. 240

οποία στρέφεται κατά Κράτους Β ή απλά δεν δύναται να την αποτρέψει ή να την καταστείλει, μπορεί να γίνει στόχος αμυντικών μέτρων που εμπεριέχουν τη χρήση βίας από το Κράτος Β.

Η αντίληψη περί μη ανάγκης απόδοσης των πράξεων ιδιωτών σε κάποιο Κράτος, ώστε οι τελευταίες να θεωρηθούν ως ένοπλες επιθέσεις, συναντάται όλο και πιο συχνά μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και την χρήση βίας των Η.Π.Α. κατά του Αφγανιστάν. Πλήθος σχολιαστών⁸⁹ θεωρεί πως οι δύο, «διάσημες» πια, Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε., ήτοι η 1368 (2001) και η 1373 (2001)⁹⁰, την επαύριον των τρομοκρατικών πληγμάτων στην Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον, καθώς και η σχεδόν συλλήβδην αποδοχή από τη διεθνή κοινότητα της «αμυντικής αντίδρασης» των Η.Π.Α. κατά της Αλ – Κάιντα και του καθεστώτος των Ταλιμπάν, έχουν μεταβάλει το διεθνές δίκαιο⁹¹, το οποίο πλέον επιτρέπει στα Κράτη τη χρήση ένοπλης βίας ως εκδήλωση του δικαιώματος νόμιμης άμυνας κατά «τρομοκρατικών»/παραστρατιωτικών ομάδων στο έδαφος

⁸⁹ Βλ. μεταξύ άλλων Th. Franck, *Recourse to Force, State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge University Press, 2002, σελ. 54, J.N. Maogoto, *Battling Terrorism, Legal Perspectives on the Use of Force and the War on Terror*, Aldershot, 2005, σελ. 168 – 170, A. Conte, *The war on Terror: Self – Defence or Aggression?*, στο U. Dolgopol, J. Gardam (eds.), *The Challenge of Conflict: International Law Responds*, Nijhoff, Leiden, 2006, σελ. 406 – 407, A.C. Arend, R. Beck, *International Law and the Use of Force, Beyond the UN Charter paradigm*, Routledge, London, New York, 1993, σελ. 172 – 173, M. Halberstam, *The U.S. Right to Use Force in Response to the Attacks on the Pentagon and the World Trade Center*, στο Y. El – Ayouty (eds.), *Perspectives on 9/11*, σελ. 57 – 58, R. Mullerson, *Jus Ad Bellum and International Terrorism*, 32 IYHR (2002), σελ. 1 – 50, (46 – 47), D. Janse, *International Terrorism and Self – Defence*, 36 IYHR (2006), σελ. 149 – 180, (164 – 166)

⁹⁰ Βλ. S/RES/1368 (2001), διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> και S/RES/1373 (2001) διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>

⁹¹ Χαρακτηριστική είναι η άποψη του A. Cassese, σύμφωνα με την οποία: “As to the specific question of how to react to terrorist attacks, some States (notably Israel, the United States and South Africa) argued in the past that they could use force in self – defence to respond to such attacks by targeting terrorist basis in the host country. This recourse to self – defence was predicated on the principle that such countries, by harboring terrorist organizations, somehow promoted or at least tolerated terrorism and where therefore “accomplices”: they were responsible for the so – called indirect armed aggression. However, the majority of States did not share or let alone, approve this view... The events of 11 September have dramatically altered this legal framework...” A. Cassese, όπ.π., σελ. 993 – 1001 (996)

των κρατών όπου βρίσκονται οι βάσεις των ομάδων ή των δικτύων αυτών, χωρίς να απαιτείται ο καταλογισμός των τρομοκρατικών ενεργειών στα κράτη εναντίον των οποίων στρέφεται η νόμιμη άμυνα.

Έτσι, εάν εφαρμοστούν τα παραπάνω στην περίπτωση της σύρραξης του Λιβάνου, το Ισραήλ θα απολάμβανε του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας κατά της Χεζμπολλάχ είτε ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του λιβανικού Κράτους, είτε επειδή ο Λίβανος δεν είχε κατορθώσει, εκουσίως ή λόγω ανικανότητας, να αφοπλίσει την οργάνωση – κατά παράβαση μάλιστα σχετικών Αποφάσεων του Σ.Α. – επιτρέποντας έτσι να χρησιμοποιηθεί το έδαφός του για την εξαπόλυση των επιθέσεων της 12^{ης} Ιουλίου⁹².

Μολαταύτα, όπως προκύπτει τόσο από την πολυετή πρακτική των κρατών – πριν και μετά την 11^η Σεπτεμβρίου – και τις σχετικές αποφάσεις διεθνών οργανισμών, ιδίως δε του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε., όσο και από τα κείμενα της πλειοψηφίας των θεωρητικών του διεθνούς δικαίου⁹³, η ανάγκη απόδοσης μιας πράξης χρήσης βίας σε ένα Κράτος εξακολουθεί να αποτελεί την *conditio sine qua non*, ούτως ώστε η τελευταία να χαρακτηριστεί ως ένοπλη επίθεση και να εγείρει το δικαίωμα άσκησης της νόμιμης άμυνας από την πλευρά του Κράτους – «θύματος».

Τούτων δοθέντων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι και στην περίπτωση της σύρραξης του Λιβάνου, οι ενέργειες της Χεζμπολλάχ θα θεωρηθούν ως ένοπλη επίθεση κατά του Ισραήλ μόνον στην περίπτωση όπου αυτές αποδοθούν στο επίσημο λιβανικό Κράτος.

⁹² Βλ. G. Ziccardi Capaldo, όπ.π., σελ. 101 – 112, (108 – 110), A. Zimmermann, όπ.π., 99 – 141, (122) και E. Cannizzaro, *Entites non – etatiques et regime international de l' emploi de la force*, Une etude sur le cas de la reaction Israelienne au Liban, 111 (2) RGDIP (2007), 333 – 354

⁹³ Βλ. A.M. Macleod, *The war against terrorism and the “war” against terrorism*, στο S.P. Lee (eds.), *Intervention, Terrorism, and Torture: Contemporary Challenges to Just War Theory*, Springer, 2007, σελ. 187 – 202,

1.2.2.4.3. Η ανάγκη απόδοσης στο Κράτος των πράξεων βίας και τα κριτήρια του καταλογισμού

Όπως καταδείχθηκε παραπάνω, η πάγια Νομολογία του Δ.Δ. έθεσε ένα πολύ περιοριστικό κριτήριο προκειμένου να χαρακτηριστεί μία ένοπλη ενέργεια ιδιωτών ως ένοπλη επίθεση. Το κριτήριο αυτό δεν είναι άλλο από την *αποστολή εκ μέρους ή για λογαριασμό του κράτους* των ενόπλων ιδιωτών (*the sending by or on its behalf*) ή την ουσιαστική εμπλοκή του (*its substantial involvement therein*) στην τελούμενη χρήση βίας. Παράλληλα, ξεκαθάρισε ότι η απλή παροχή βοήθειας και η τεχνική, διοικητική ή οικονομική συνδρομή προς τους ιδιώτες δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένοπλη επίθεση. Προκύπτει λοιπόν ότι για να αποδοθεί η ενέργεια των ιδιωτών στο Κράτος πρέπει οι τελευταίοι να δρουν ως πράκτορες ή *de facto* όργανά του ή ασκούν *de facto* κυβερνητική εξουσία, αναγάγοντας ουσιαστικά τις πράξεις τους σε πράξεις του ίδιου του Κράτους. Μόνον σε αυτήν την περίπτωση μπορεί να γίνει λόγος για *ουσιαστική εμπλοκή* και συνακόλουθα για ένοπλη επίθεση. Επομένως, η απόδοση των επιθέσεων της 12^{ης} Ιουλίου στον Λίβανο καθίσταται προφανής εφόσον αποδειχθεί ότι οι μαχητές της Χεζμπολλάχ δρούσαν ως πράκτορες ή *de facto* όργανα της Κυβέρνησης του Λιβάνου.

Σε ποιες περιπτώσεις όμως η συμπεριφορά ιδιωτών καθίσταται κρατική πράξη; Ο συνδετικός κρίκος των εννοιών *ουσιαστική εμπλοκή* και *de facto* *κρατικά όργανα* ευρίσκεται στο δευτερογενές δίκαιο της διεθνούς ευθύνης, όπως αυτό κωδικοποιήθηκε (ή/και αναπτύχθηκε) από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου στο «Σχέδιο Άρθρων περί ευθύνης των Κρατών από διεθνώς άδικες ενέργειες»⁹⁴, το οποίο ενσωματώθηκε στην Απόφαση 56/83 της Γενικής Συνέλευσης το 2001⁹⁵. Με άλλα λόγια θα εξεταστεί βάσει ποίου κανόνα μία διεθνώς άδικη ενέργεια – εν

⁹⁴ Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, διαθέσιμο μαζί με τον επίσημο σχολιασμό (Commentaries) στο http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf και στο *Yearbook of the International Law Commission, 2001*, vol. II, Part Two, p. 31 – 143

⁹⁵Βλ. A/RES/56/83 (2001), διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/97/PDF/N0147797.pdf?OpenElement>

προκειμένω η χρήση βίας, η οποία αποτελεί εν δυνάμει ένοπλη επίθεση⁹⁶ – καίτοι τελείται από ιδιώτες καταλογίζεται σε Κράτος.

1.2.2.4.3.1. Απόδοση συμπεριφοράς κατευθυνόμενης ή ελεγχόμενης από Κράτος

Σύμφωνα με τη διάταξη του Άρθρου 8 ΣΧΕΕΔ «η συμπεριφορά ατόμου ή ομάδας θα θεωρείται ενέργεια του Κράτους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, αν το άτομο ή η ομάδα ατόμων δρουν στην πραγματικότητα σύμφωνα με τις εντολές ή τις κατευθύνσεις ή υπό τον έλεγχο του Κράτους αυτού, κατά την πραγμάτωση της συμπεριφοράς.»⁹⁷

Το Άρθρο 8 ΣΧΕΕΔ φαίνεται πως αντιμετωπίζει δύο περιστάσεις: μία ειδική κατά την οποία ιδιώτες δρουν – παρανόμως – σύμφωνα με συγκεκριμένες εντολές Κράτους και μία γενική όπου οι ιδιώτες ενεργούν υπό κρατικό έλεγχο και κατευθύνσεις. Η πρώτη περίπτωση προσιδιάζει στο κριτήριο της «*αποστολής εκ μέρους ή για λογαριασμό*», ενώ η δεύτερη στο αντίστοιχο της «*ουσιαστικής εμπλοκής*», χωρίς ωστόσο να διακρίνονται ουσιώδους σημασίας διαφορές μεταξύ τους.

Σχετικά με τον βαθμό του κρατικού ελέγχου που πρέπει να ασκείται στους ιδιώτες ώστε να πληρούται το γράμμα της διάταξης του Άρθρου 8 ΣΧΕΕΔ, η Νομολογία του ΔΔ (*Υπόθεση Νικαράγουα και Υπόθεση που αφορά την*

⁹⁶ Εξάγεται λογικά το συμπέρασμα ότι η ένοπλη επίθεση, αν και δεν απαγορεύεται τυπικά από θετό κανόνα του διεθνούς δικαίου (το Άρθρο 51 του ΧάρτηΗ.Ε. αναφέρει τον όρο απλώς ως περίπτωση κατά την οποία δύναται να ασκηθεί το δικαίωμα στην νόμιμη άμυνα), αποτελεί άδικη ενέργεια καθώς η τέλεσή της ενέχει ουσιαστικά την χρήση ένοπλης βίας, γεγονός που θεωρείται παράνομο βάσει του Άρθρου 2(4) του ΧάρτηΗ.Ε. και του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Την άποψη ότι η ένοπλη επίθεση αποτελεί μία διεθνώς άδικη πράξη επιβεβαιώνει και το ΔΔ στην Υπόθεση Νικαράγουα. Το Δικαστήριο έκρινε ότι: «...η χρήση βίας από ένα Κράτος κατά άλλου επειδή το τελευταίο διέπραξε μία άδικη πράξη κατά ενός τρίτου Κράτους θα θεωρείται νόμιμη μόνον ως εξαίρεση και υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω άδικη ενέργεια ήταν μία ένοπλη επίθεση...», βλ. ICJ Reports (1986), όπ.π., παρά. 211. Βλ. επίσης και J. Kammerhofer, όπ.π., p. 89 – 113, (109) και E. Roucoupas, όπ.π., σελ. 132, παρά. 126

⁹⁷ Το κείμενο του ΣΧΕΕΔ ευρίσκεται στην ελληνική στο Α. Γιόκαρη, Φ. Παζαρτζή, *Η διεθνής ευθύνη των κρατών, Στα Άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004, σελ. 45επ.

εφαρμογή της Σύμβασης για την πρόληψη και τιμωρία του εγκλήματος της Γενοκτονίας, Βοσνία – Ερζεγοβίνη εναντίον Σερβίας – Μαυροβουνίου, 2007), έχει θέσει ένα πολύ υψηλό κριτήριο, αυτό της απόλυτης εξάρτησης (complete dependence) ή αλλιώς του αποτελεσματικού ελέγχου (effective control).

Συγκεκριμένα, στην *Υπόθεση Νικαράγουα*, κρίνοντας τις αιτιάσεις της εγκαλούσας Νικαράγουας περί διεθνούς ευθύνης των εναγομένων Η.Π.Α. για παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, στις οποίες υπέπεσαν οι παραστρατιωτικοί *contras*, έκρινε πως οι τελευταίοι θα εξισώνονταν με όργανα των Η.Π.Α. ή θα δρούσαν για λογαριασμό των Η.Π.Α., εάν η μεταξύ τους σχέση θα ήταν σχέση τέτοιας εξάρτησης και ελέγχου⁹⁸, άνευ της οποίας δεν θα καθίστατο δυνατή η τέλεση των παράνομων πράξεων⁹⁹. Το Δικαστήριο συνεχίζει λέγοντας ότι:

«...για να δημιουργήσει αυτή η συμπεριφορά τη διεθνή ευθύνη των Η.Π.Α., θα πρέπει οι Η.Π.Α. να διέταξαν ή επέβαλαν τη διάπραξη αυτών των αδικημάτων... και να αποδειχθεί ότι το κράτος αυτό ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο πάνω στις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές επιχειρήσεις, στη διάρκεια των οποίων σημειώθηκαν οι ισχυριζόμενες παραβιάσεις.»¹⁰⁰.

Εξάλλου, στη *Υπόθεση της Γενοκτονίας*, το ΔΔ αντιμετώπισε τον ισχυρισμό της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, περί διεθνούς ευθύνης της τότε Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας για τις πράξεις γενοκτονίας που τελέστηκαν στην Σρεμπρένιτσα από δυνάμεις του σερβοβοσνιακού στρατού και άλλων παραστρατιωτικών ομάδων, οι οποίοι δρούσαν ως de facto όργανα υπό τον έλεγχο του σερβικού κράτους.

⁹⁸ Βλ. ICJ Reports (1986), p. 62, para. 109

⁹⁹ *Ibid*, p. 64, para. 115

¹⁰⁰ *Ibid*, p. 65, para. 115. Το αγγλικό πρωτότυπο έχει ως εξής: “For this conduct to give rise to legal responsibility of the United States, it would in principle have to be proved that that State had effective control of the military or paramilitary operations in the course of which the alleged violations were committed.”

Το Δικαστήριο αρχικά προέβη σε έναν δυσεξήγητο και εν πολλοίς κενό περιεχομένου διαχωρισμό μεταξύ de facto οργάνων και ιδιωτών που δρουν υπό κρατικό έλεγχο¹⁰¹, εξετάζοντας αρχικά την διεθνή ευθύνη Κράτους από πράξεις de facto οργάνων του υπό το φως του Άρθρου 4 ΣχΕΔΔ¹⁰², και στη συνέχεια τη διεθνή ευθύνη από πράξεις ιδιωτών που δρουν υπό κρατικό έλεγχο ή κατευθύνσεις σύμφωνα με το Άρθρο 8 ΣχΕΔΔ., εφαρμόζοντας διαζευκτικά το κριτήριο της *απόλυτης εξάρτησης* και του *αποτελεσματικού ελέγχου*¹⁰³. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τον Σχολιασμό του ΣχΕΔΔ¹⁰⁴, από την Νομολογία του ίδιου του Δικαστηρίου¹⁰⁵ αλλά και από την συντριπτική πλειοψηφία της επιστήμης¹⁰⁶, η

¹⁰¹ Βλ. ICJ Reports (2007), Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Merits, Judgment of 26 February 2007, para. 397

¹⁰² Η διάταξη του Άρθρου 4 ΣχΕΔΔ ορίζει πως: «1.Η συμπεριφορά οποιουδήποτε κρατικού οργάνου θα θεωρείται ως ενέργεια του Κράτους αυτού σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, είτε το όργανο αυτό ασκεί νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική είτε οποιαδήποτε άλλη λειτουργία, οποιαδήποτε θέση κι αν κατέχει στην οργάνωση του Κράτους και οποιοσδήποτε κι αν είναι ο χαρακτήρας του, ως οργάνου της κεντρικής κυβέρνησης ή εδαφικής μονάδας του Κράτους. 2. Το όργανο μπορεί να συντίθεται από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, στο οποίο έχει αποδοθεί αυτό το καθεστώς σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο του Κράτους.»

¹⁰³ Βλ. ICJ Reports (2007), όπ.π., para. 400

¹⁰⁴ Βλ. ΣχΕΔΔ, όπ.π., σελ. 39, παρα. 8

¹⁰⁵ Βλ. Υπόθεση Νικαράγουα, παρα. 109, όπου το Δικαστήριο ουσιαστικά εξισώνει τις έννοιες de facto όργανο και ιδιώτες που δρουν υπό τον έλεγχο ή τις εντολές και κατευθύνσεις του Κράτους, θεσπίζοντας ως ενιαίο κριτήριο απόδοσης των πράξεων τους στο Κράτος, αυτό της εξάρτησης και αποτελεσματικού ελέγχου. Την ερμηνεία αυτή εξάλλου επιβεβαιώνει και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔΓ) με Απόφαση του Εφετείου στην Υπόθεση Tadic. Συγκεκριμένα το Εφετείο θεώρησε πως: “Admittedly, in paragraph 115 of the *Nicaragua* judgement, where “effective control” is mentioned, it is unclear whether the Court is propounding “effective control” as an alternative test to that of “dependence and control” set out earlier in paragraph 109, or is instead spelling out the requirements of the same test. The Appeals Chamber believes that the latter is the correct interpretation. In *Nicaragua*, in addition to the “agency” test (properly construed, as shall be seen in the next paragraph, as being designed to ascertain whether or not an individual has the formal status of a State official), the Court propounded only the “effective control” test. This conclusion is supported by the evidently stringent application of the “effective control” test which the Court used in finding that the acts of the *contras* were not imputable to the United States. Βλ. *The Prosecutor v. Tadic, Case No IT-94-1-A*, Judgment, Appeals Chambers, 15 July 1999, para. 112, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/icty/tadic/appeal/judgement/tad-aj990715e.pdf>. Επίσης, βλ. Μ. Ντ. Μαρούδα, *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της*

έννοια των ιδιωτών που δρουν υπό τον έλεγχο ή σύμφωνα με τις κατευθύνσεις και τις εντολές κράτους ή ασκούν *de facto* κυβερνητική εξουσία ταυτίζεται εννοιολογικά και πραγματικά με αυτήν των *de facto* κρατικών οργάνων. Η διεθνής ευθύνη δε που προκύπτει από τη δράση αυτή καλύπτεται από τα Άρθρα 8 – 11 του ΣχΕΔΔ.

Ως εκ τούτου, παρά τους όποιους νομικούς ακροβατισμούς, το Δικαστήριο κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα, επιβεβαιώνοντας εμφατικά τη θέση του στην *Υπόθεση Νικαράγουα*. Συγκεκριμένα, απεφάνθη ότι η εξίσωση των ιδιωτών με κρατικά όργανα (*de facto state organs*) απαιτεί έναν υψηλό βαθμό κρατικού ελέγχου, μία σχέση απόλυτης εξάρτησης (*complete dependence*)¹⁰⁷, ενώ συνέχισε θεωρώντας ότι οι πράξεις ιδιωτών, ακόμα και αν αυτοί δεν αποτελούν *de jure* ή *de facto* κρατικά όργανα, θα αποδίδονται στο Κράτος όταν αυτό κατευθύνει ή ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο – μέσω των οργάνων του – επί των ιδιωτών κατά την τέλεση κάθε ξεχωριστής παράνομης πράξης¹⁰⁸. Σημειώνει

ανθρωπότητας, Ζητήματα εφαρμογής τους σε συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2001, σελ. 156 – 157

¹⁰⁶ Βλ., *inter alia*, Μ. Ντ. Μαρούδα, όπ.π., σελ. 59 – 84, Η. Ascensio, *La Responsabilite selon La Cour International de Justice dans l'Affaire du Genocide Bosniaque*, 111 (2) RGDIP (2007), p. 285 – 304 (290 – 291)

¹⁰⁷ Βλ. ICJ Reports (2007), όπ.π., para. 393: “However, so to equate persons or entities with State organs when they do not have that status under internal law must be exceptional, for it requires proof of a particularly great degree of State control over them, a relationship which the Court’s Judgment quoted above expressly described as “complete dependence”. It remains to be determined in the present case whether, at the time in question, the persons or entities that committed the acts of genocide at Srebrenica had such ties with the FRY that they can be deemed to have been completely dependent on it; it is only if this condition is met that they can be equated with organs of the Respondent for the purposes of its international responsibility.”

¹⁰⁸ Βλ. ICJ Reports (2007), όπ.π., παρά. 400: “...it has to be proved that they acted in accordance with that State’s instructions or under its “effective control”. It must however be shown that this “effective control” was exercised, or that the State’s instructions were given, in respect of each operation in which the alleged violations occurred, not generally in respect of the overall actions taken by the persons or groups of persons having committed the violations.”

δε ότι το κριτήριο του αποτελεσματικού ελέγχου ισχύει για κάθε διεθνώς άδικη ενέργεια ανεξαρτήτως της φύσης και του ειδικού της χαρακτήρα¹⁰⁹.

Σε αντίθεση με το ΔΔ, το ΔΠΔΓ προσπάθησε να εισαγάγει ένα διαφορετικό, περισσότερο ευέλικτο και ευρύτερο κριτήριο απόδοσης σε Κράτος των πράξεων ιδιωτών. Πράγματι, το Εφετείο στην Υπόθεση Tadic, κρίνοντας τον διεθνή ή μη χαρακτήρα της σύρραξης στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη και εξετάζοντας τη σχέση του σερβοβοσνιακού στρατού με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ), επεχείρησε να ανατρέψει την Απόφαση του ΔΔ στην Υπόθεση Νικαράγουα¹¹⁰, προκρίνοντας το κριτήριο του *συνολικού ελέγχου (overall control)*¹¹¹ έναντι αυτού του *αποτελεσματικού ελέγχου*. Σύμφωνα με το ΔΠΔΓ - και ορθά κατά τη γνώμη μας - ο έλεγχος που απαιτείται να ασκηθεί σε μια παραστρατιωτική ομάδα, ούτως ώστε οι πράξεις της τελευταίας να αποδίδονται στο Κράτος που την κατευθύνει, πρέπει να έχει συνολικό χαρακτήρα, υπερβαίνοντας σαφώς την απλή χρηματοδότηση ή τον εξοπλισμό. Σε καμία περίπτωση όμως δεν πρέπει ο έλεγχος αυτός να συνεπάγεται τον σχεδιασμό και την εκτέλεση κάθε ξεχωριστής πράξεως, όπως προϋποθέτει ο αποτελεσματικός έλεγχος του ΔΔ¹¹². Ένα τόσο υψηλό κριτήριο ελέγχου δεν μπορεί παρά να οδηγεί τις περισσότερες φορές στην «ασυλία» του κράτους και την ανεμπόδιστη χρήση από μέρους τους ιδιωτών για την διάπραξη πράξεων που διαφορετικά θα καταλογίζονταν σε αυτά επισύροντας τη διεθνή τους ευθύνη.

Εντούτοις και παρά την ορθότητα των επιχειρημάτων του, το ΔΠΔΓ έλαβε τα αμέσως επόμενα χρόνια της Απόφασής του στην Υπόθεση Tadic, δύο

¹⁰⁹ *Ibid*, παρά. 401: “The rules for attributing alleged internationally wrongful conduct to a State do not vary with the nature of the wrongful act in question in the absence of a clearly expressed *lex specialis*.”

¹¹⁰ Βλ. Μ. Ντ. Μαρούδα, όπ.π., σελ. 157 – 161

¹¹¹ Βλ. Εφετείο Tadic, παρά. 120

¹¹² *Ibid*, παρά. 137

«ηχηρές» απαντήσεις, οι οποίες επεδίωξαν να επιλύσουν διά παντός (;) τη διαφορά μεταξύ *αποτελεσματικού* και *συνολικού ελέγχου*.

Η πρώτη και πιο μετριοπαθής ήρθε από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου, η οποία στο σχολιασμό του Άρθρου 8 του ΣχΕΔΔ, θεώρησε ότι το ΔΠΔΓ προέκρινε το κριτήριο του συνολικού ελέγχου διαθέτοντας διαφορετική αρμοδιότητα, δηλαδή την απόδοση ατομικής ποινικής ευθύνης και αντιμετωπίζοντας διαφορετικά νομικά ζητήματα και πραγματικές καταστάσεις από το ΔΔ στην Υπόθεση Νικαράγουα, ήτοι το εφαρμοστέο ανθρωπιστικό δίκαιο σε μία *prima facie* εμφύλια σύρραξη. Η Επιτροπή καταλήγει λέγοντας ότι η κάθε περίπτωση όπου απαιτείται απόδοση των πράξεων ιδιωτών σε Κράτος χρήζει ξεχωριστής εκτίμησης ανάλογα με τις εκάστοτε περιστάσεις¹¹³.

Η δεύτερη και «σκληρότερη» απάντηση προήλθε από το ίδιο το ΔΔ στην *Υπόθεση της Γενοκτονίας*. Το Δικαστήριο, αφού θεωρεί το ΔΠΔΓ αναρμόδιο να κρίνει θέματα διεθνούς ευθύνης κρατών και ως εκ τούτου να εφαρμόσει το γενικό διεθνές δίκαιο της διεθνούς ευθύνης¹¹⁴ (!), συνεχίζει το σκεπτικό του διαχωρίζοντας το ζήτημα του χαρακτηρισμού μιας σύρραξης από αυτό της έγερσης της διεθνούς ευθύνης ενός κράτους από πράξεις ιδιωτών και *de facto* οργάνων του. Για την μεν πρώτη περίπτωση το κριτήριο του συνολικού ελέγχου φαίνεται στο Δικαστήριο ως απολύτως λογικό και εφαρμόσιμο¹¹⁵. Αντίθετα, στην περίπτωση αναζήτησης της διεθνούς κρατικής ευθύνης ο συνολικός έλεγχος κρίνεται ως «αταίριαστο» κριτήριο, αφού

«...διευρύνει πάρα πολύ, σε επικίνδυνο σημείο, την απαιτούμενη σύνδεση μεταξύ των πράξεων των οργάνων του Κράτους και της διεθνούς του ευθύνης.¹¹⁶»

¹¹³ Βλ. Βλ. ΣχΕΔΔ, όπ.π., σελ. 48, παρά 5

¹¹⁴ Βλ. ICJ Reports (2007), όπ.π., παρά. 403

¹¹⁵ *Ibid.* παρά 404

¹¹⁶ *Ibid.* παρά. 406

Ο περαιτέρω προβληματισμός περί της ορθότητας και εφαρμοσιμότητας των δύο διαφορετικών κριτηρίων ελέγχου της σχέσης μεταξύ Κράτους και μη κρατικών οντοτήτων φαντάζει προκλητικός και ενδιαφέρων. Εντούτοις, οι ανάγκες του παρόντος πονήματος οφείλουν να τον περιορίσουν, αφού σε κάθε περίπτωση αυτό που ενδιαφέρει είναι η εξέταση της σύνδεσης της Χεζμπολλάχ και των ενεργειών της 12^{ης} Ιουλίου 2006 με το επίσημο λιβανικό Κράτος.

Ως εκ τούτου, η υπαγωγή της πραγματικής κατάστασης στο νεφελώδες νομικό πλαίσιο που αναλύθηκε ακροθιγώς παραπάνω οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το λιβανικό Κράτος τον Ιούλιο 2006 (αλλά και μετέπειτα) δεν ασκούσε ούτε *αποτελεσματικό* ούτε *συνολικό έλεγχο* επί της Χεζμπολλάχ, η τελευταία δε επ' ουδενί συνδεόταν με σχέση *απόλυτης εξάρτησης* με το Λίβανο. Το λιβανικό Κράτος μάλιστα δεν διέθετε ούτε τους πόρους ούτε και τα μέσα προκειμένου να συμβάλει αποφασιστικά στην οργάνωση και τη διάπραξη των ενεργειών της Χεζμπολλάχ¹¹⁷. Εξάλλου, σειρά Αποφάσεων του Σ.Α. των Η.Ε. καλούσε πριν το 2006 το Λίβανο να ασκήσει πλήρη κυριαρχία επί του εδάφους του και ιδίως στις περιοχές που συνορεύουν με το Ισραήλ¹¹⁸, γεγονός που συντείνει στο συμπέρασμα ότι η Χεζμπολλάχ δρούσε αυτόνομα και χωρίς τον έλεγχο του Λιβάνου κυρίως στις νότιες επαρχίες της χώρας¹¹⁹.

Συνακόλουθα, γίνεται αντιληπτό ότι ο Λίβανος δεν ήταν σε θέση να εξοπλίσει, να χρηματοδοτήσει ή να συνδράμει στρατιωτικά, επιχειρησιακά και διοικητικά τη Χεζμπολλάχ. Εξάλλου, παρά το γεγονός ότι μέλη της Χεζμπολλάχ συμμετείχαν τον Ιούλιο του 2006 στο λιβανικό Υπουργικό Συμβούλιο, προκύπτει, από δηλώσεις επισήμων κυβερνητικών στελεχών του Λιβάνου, πως η Κυβέρνηση

¹¹⁷ Βλ. και E. Cannizzaro, *Entites non – etatiques et regime international de l' emploi de la force, Une etude sur le cas de la reaction Israelienne au Liban*, 111 (2) RGDIP (2007), 333 – 354 (336), Α. Μπρεδήμας, *όπ.π.*, σελ. 25 – 26

¹¹⁸ Βλ. S/RES/1614 (2005), παρά. 6, S/RES/1583 (2005), παρά. 4, S/RES/1655 (2006), παρά. 8

¹¹⁹ Βλ. και A. Zimmermann, *όπ.π.*, σελ. 111 – 112

ούτε γνώριζε, ούτε ενέκρινε – έστω και εκ των υστέρων – ούτε φυσικά σχεδίασε, διέταξε και κατηύθυνε τις επιθέσεις της 12^{ης} Ιουλίου¹²⁰.

1.2.2.4.3.2. Απόδοση συμπεριφοράς που πραγματοποιείται σε περίπτωση απουσίας ή ανεπαρκούς λειτουργίας των επίσημων αρχών

Το Άρθρο 9 ΣχΕΕΔ ορίζει ότι «η συμπεριφορά ατόμου ή ομάδας ατόμων θα θεωρείται ενέργεια του Κράτους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, εάν το άτομο ή η ομάδα ατόμων ασκεί στην πραγματικότητα στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας σε περίπτωση απουσίας ή ανεπαρκούς λειτουργίας των επισήμων αρχών και υπό περιστάσεις τέτοιες οι οποίες απαιτούν την άσκηση αυτών των στοιχείων εξουσίας.»

Η περίπτωση, η οποία περιγράφεται στο Άρθρο 9 ΣχΕΔΔ παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον, καθώς εν αντιθέσει με τα διαλαμβανόμενα στο Άρθρο 8, δεν έχει υπάρξει αντικείμενο ενδελεχούς εξέτασης και ερμηνείας από διεθνή

¹²⁰ Βλ. σχετικά την επίσημη δήλωση της λιβανικής Κυβέρνησης στις 12 Ιουλίου 2006, σύμφωνα με την οποία: “The Lebanese Government was not aware or does it bear the responsibility and it disavows the events that have happened and are happening along the international border. And it condemns strongly the Israeli aggression which was targeted and is targeting the vital facilities and the civilians.”, στο E. Cannizzaro, όπ.π., σελ. 337, υποσ. 8. Επίσης χαρακτηριστική είναι και η δήλωση του Πρωθυπουργού Φ. Σινιόρα στη Συνδιάσκεψη Κορυφής της Ρώμης στις 26 Ιουλίου 2006: “...my Government which had no advance knowledge of the Hezbollah crossing of the Blue Line and abduction of two Israeli soldiers and has disavowed it, condemns in the strongest possible terms the violent Israeli response and its aggression in contravention of international laws, conventions and norms. It also rejects the claim that this aggression is in the context of the legitimate right to self – defense”, διαθέσιμο στο <http://www.lebanonundersiege.gov.lb/english/F/eNewsArticle.asp?CNewsID=21>. εξάλλου και στο Σ.Α. των Ηνωμένων Εθνών ο Εκπρόσωπος της Μόνιμης Αποστολής του Λιβάνου δήλωσε στις 14 Ιουλίου 2006: “my country is suffering from a continuous, widespread and barbaric Israeli aggression that is destroying Lebanon’s infrastructure, and causing the deaths of innocent civilians, in full view of the international community, which must curb the aggression and bring it to an end. The Israeli destruction and killing since 12 July would not resolve the problem, rather, it would further complicate it. The Israeli Government had held the Lebanese Government responsible for the Hizbollah attack, even though the Lebanese Government has issued a statement on 12 July, whereby it had declared that it had not been not aware of the incident, it did not take responsibility for it and did not endorse what had happened.”, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8776.doc.htm>, Βλ. σχετικά και την Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, όπ.π., παρά. 54

δικαιοδοτικά όργανα¹²¹. Εξαίρεση απετέλεσε το dictum του Διαιτητικού Δικαστηρίου Αποζημιώσεων Ιράν – Η.Π.Α. στην υπόθεση *Kenneth P. Yeager*¹²². Στην εν λόγω υπόθεση το Δικαστήριο, εξέτασε τον ρόλο των Φρουρών της Επανάστασης ή αλλιώς «Komitehs» την επαύριον της επικράτησης της Ισλαμικής Επανάστασης στο Ιράν, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι πράξεις τους αποδίδονταν στο ιρανικό Κράτος υπό το σκεπτικό ότι ακόμα και αν το Ιράν δεν είχε εξουσιοδοτήσει σχετικά τους Φρουρούς, οι τελευταίοι

«ασκούσαν στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας εν απουσία των επίσημων αρχών, σε επιχειρήσεις τις οποίες η νέα Κυβέρνηση πρέπει να είχε γνώση και δεν προέβαλε αντιρρήσεις».

Το Δικαστήριο συνέχισε τονίζοντας ότι

«Μία πράξη είναι, συνεπώς, αποδοτέα ακόμη και αν ένα πρόσωπο ή μία ομάδα προσώπων ασκούσε στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας εν απουσία των επίσημων αρχών και σε περιστάσεις που δικαιολογούν την άσκηση αυτών των στοιχείων εξουσίας»¹²³.

Σύμφωνα με την ΕΔΔ, τρεις είναι οι όροι που επιβάλλει το Άρθρο 9 ώστε οι πράξεις ιδιωτών να αποδίδονται στο Κράτος. Πρώτον, η πράξη πρέπει να τελείται στα πλαίσια *άσκησης στοιχείων κυβερνητικής εξουσίας*. Δεύτερον, η πράξη πρέπει να λαμβάνει χώρα *εν τη απουσία ή ανεπαρκή λειτουργία των επίσημων αρχών*. Τρίτον, οι περιστάσεις πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να καλούν την άσκηση αυτών των στοιχείων εξουσίας από τους ιδιώτες¹²⁴.

Οι ιδιώτες ασκούν στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας με δική τους πρωτοβουλία, άρα αυτό που απασχολεί σε αυτές τις περιπτώσεις είναι το είδος και η φύση των ενεργειών τους και όχι η ύπαρξη ενός επίσημου δεσμού μεταξύ

¹²¹ Βλ. Μ. Ντ. Μαρούδα, όπ.π., σελ. 61

¹²² Σχετικά με την υπόθεση Yeager βλ. *ibid*, σελ. 67 – 68

¹²³ Βλ. *Kenneth P., Yeager/Islamic Republic of Iran*, 17 Iran – US Claims Tribunal Reports, 1987, παρά. 43, διαθέσιμο στο

¹²⁴ Βλ. ΣχΕΔΔ, όπ.π., σελ, 49, παρά. 3

των ιδιωτών και του Κράτους. Τονίζεται ιδιαίτερος δε, ότι περιπτώσεις που καλύπτονται από το Άρθρο 9 προϋποθέτουν την ύπαρξη Κυβέρνησης και κρατικού μηχανισμού, τη λειτουργία των οποίων υποκαθιστούν ή συμπληρώνουν οι ιδιώτες, ακόμα και σε μέρος της κρατικής επικράτειας. Ως εκ τούτου οι τελευταίοι δεν εξομοιώνονται με *de facto* Κυβέρνηση, η οποία ουσιαστικά αποτελεί κομμάτι του κρατικού μηχανισμού¹²⁵.

Εξάλλου, το Άρθρο 9 καλύπτει καταστάσεις τόσο πλήρους κατάρρευσης του κρατικού μηχανισμού όσο και καταστάσεις όπου οι επίσημες αρχές δεν εξασκούν πλήρως και αποτελεσματικά τις αρμοδιότητες τους σε κάποιο ορισμένο πεδίο και σε περιπτώσεις μερικής κατάρρευσης του κρατικού μηχανισμού ή απώλειας του ελέγχου επί συγκεκριμένης εδαφικής περιοχής¹²⁶.

Τέλος, υπογραμμίζεται ότι την άσκηση των κυβερνητικών αρμοδιοτήτων πρέπει να επιβάλουν ειδικές περιστάσεις. Τέτοιες περιστάσεις, όπως επαναστάσεις, ένοπλες συρράξεις ή στρατιωτική κατοχή, καθιστούν τις επίσημες αρχές μη λειτουργικές και δικαιολογούν την άσκηση εκ μέρους ιδιωτών, μη κρατικών οργανωμένων οντοτήτων ή ομάδων ατάκτων αστυνομικών, στρατιωτικών ή άλλων παρόμοιων κυβερνητικών αρμοδιοτήτων. Σημειώνεται δε ότι η δράση των ιδιωτών μπορεί να συνεχίζεται ακόμα και κατά τη διάρκεια της βαθμιαίας αποκατάστασης των επίσημων κρατικών δομών και αρμοδιοτήτων, π.χ. μετά από το τέλος μιας περιόδου στρατιωτικής κατοχής¹²⁷.

Εξετάζοντας, λοιπόν, την πραγματική κατάσταση στο Λίβανο υπό το φως του Άρθρου 9 του ΣχΕΔΔ εξάγονται ορισμένα πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, όπως καταδείχθηκε και πρωτύτερα¹²⁸, η Χεζμπολλάχ αποτελούσε τον Ιούλιο του 2006 (και εξακολουθεί να αποτελεί) μία

¹²⁵ Ibid, παρά. 4

¹²⁶ Ibid, παρά. 5

¹²⁷ Ibid, παρά. 1

¹²⁸ Βλ. *supra*, υπό 1.1.

πολιτικοστρατιωτική οργάνωση, η οποία συμμετείχε στην Κυβέρνηση και το Κοινοβούλιο του Λιβάνου, ενώ παράλληλα ανέπτυξε πολύπλευρη κοινωνικοοικονομική δράση, διαχειριζόμενη σχολεία, νοσοκομεία, υπηρεσίες πρόνοιας κ.λπ.

Ιδιαίτερος δε στο νότιο τμήμα της χώρας, η Χεζμπολλάχ ήταν κάτι παραπάνω από μία απλή οργάνωση, υποκαθιστώντας ουσιαστικά πολλές από τις λειτουργίες και τις αρμοδιότητες του επίσημου Κράτους. Πάνω απ' όλα η Χεζμπολλάχ υπήρξε για χρόνια τόσο στη συνείδηση του λιβανικού λαού όσο και στα μάτια τουλάχιστον τμήματος του πολιτικού κόσμου ως η αυθεντική έκφραση αντίστασης και άμυνας κατά της ξένης κατοχής του λιβανικού εδάφους από τις ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις¹²⁹.

Ειδικότερα, εφαρμόζοντας τους όρους και τις προϋποθέσεις που έθεσε η ΕΔΔ σχετικά με την απόδοση σε Κράτος συμπεριφοράς ιδιωτών βάσει του Άρθρου 9, διαπιστώνεται ότι ενώ στο Λίβανο υπήρχε και λειτουργούσε κεντρική Κυβέρνηση (στην οποία συμμετείχε και η Χεζμπολλάχ), στο νότο ο κρατικός μηχανισμός υπολειπόμενος ασκώντας μερικές μόνον από τις κυβερνητικές αρμοδιότητες. Αντίθετα, η Χεζμπολλάχ διατηρούσε τον απόλυτο έλεγχο των περιοχών νοτίως του ποταμού Λιτάνι χωρίς μάλιστα τη σχετική εξουσιοδότηση του κεντρικού Κράτους, ασκώντας με τρόπο αναμφισβήτητο *de facto στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας*¹³⁰ και αρμοδιότητας στους τομείς της ασφάλειας και άμυνας, *εν τη πλήρει απουσία* των λιβανικών ενόπλων δυνάμεων. Εξάλλου, στα πλαίσια άσκησης αυτών των αρμοδιοτήτων εντάσσεται και η κατά τα άλλα παράνομη χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ εναντίον του Ισραήλ. Η θέση αυτή ενισχύεται από τις Αποφάσεις 1525(2004), 1553(2004), 1559(2004), 1583(2005), 1614(2005) του Συμβουλίου Ασφαλείας¹³¹, από τις σχετικές Εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα των Η.Ε. τόσο πριν όσο και μετά τη σύρραξη του 2006 αλλά και από την Έκθεση

¹²⁹ Βλ. Έκθεση για το Λίβανο όπ.π., παρά. 57

¹³⁰ *ibid*

¹³¹ Βλ.

της Επιτροπής Έρευνας για το Λίβανο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹³².

Τέλος, ως προς τις *ειδικές περιστάσεις που καλούσαν* τη Χεζμπολλάχ να ασκήσει κυβερνητικές αρμοδιότητες ασφάλειας και άμυνας, ιδιαίτερα στο νότιο τμήμα της χώρας, θα αποτελούσε εθελουφλία και υπεκφυγή από την πραγματικότητα η θέση σύμφωνα με την οποία τέτοιες περιστάσεις δεν υφίσταντο στο Λίβανο του 2006¹³³. Η χώρα βρισκόταν για περισσότερο από 30 χρόνια σε μία διαρκή «εμπόλεμη» κατάσταση. Εξωτερικές επεμβάσεις, εμφύλιες συρράξεις, ανατροπή καθεστώτων και ξένη κατοχή διαδέχονταν αδιάκοπα η μία την άλλη. Ιδιαίτερα η ισραηλινή κατοχή του νοτίου Λιβάνου διήρκεσε επίσημα από το 1982 έως το 2000, ενώ και μετά δεν έλειψαν οι από πλευράς ισραηλινών παραβιάσεις της εδαφικής ακεραιότητας του Λιβάνου. Εξάλλου η αντίσταση σε αυτήν την κατοχή απετέλεσε τη *raison d'etre* της Χεζμπολλάχ. Η Οργάνωση γεννήθηκε, ανδρώθηκε, ανέπτυξε τη δράση της και νομιμοποιήθηκε στα μάτια του λιβανικού λαού ως απάντηση στην επιθετική πολιτική του Ισραήλ και των συμμάχων του εντός της λιβανικής κοινωνίας.

Επιπρόσθετα, η παρουσία πολυάριθμων συριακών στρατευμάτων στο λιβανικό έδαφος, η οποία τερματίστηκε μόλις το 2004, επηρέασε βαθύτατα τις πολιτικές και στρατιωτικές ισορροπίες εντός του λιβανικού Κράτους. Είναι προφανές δε ότι η ενεργής παρουσία τέτοιου αριθμού ξένων στρατευμάτων επί της λιβανικής επικράτειας, σε συνδυασμό με την πολυετή εμφύλια σύρραξη (1978 – 1990) και τις συνακόλουθες πολιτικές και κοινωνικές αναταράξεις καθιστούσαν ουσιαστικά αδύνατη, τουλάχιστον στο νότο, την πλήρη ανάπτυξη των λιβανικών ενόπλων δυνάμεων και την άσκηση από μέρους τους των αρμοδιοτήτων της ασφάλειας και της άμυνας.

Τούτων δοθέντων δε θα αποτελούσε έκπληξη η παραδοχή σύμφωνα με την οποία οι ειδικές περιστάσεις που απαιτεί το Άρθρο 9 όχι μόνο ήταν

¹³² Βλ. Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, όπ.π., παρά. 57

¹³³ Βλ. E. Cannizzaro, όπ.π., σελ. 333 – 354 (336)

παρούσες το καλοκαίρι του 2006 αλλά υφίστανται ακόμα και σήμερα, 2 χρόνια μετά την καταστροφική σύρραξη.

Εξάγεται, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι οι επιθέσεις της Χεζμπολλάχ κατά του Ισραήλ το πρωινό της 12^{ης} Ιουλίου 2006 αποδίδονται στο Κράτος του Λιβάνου, αφού η Οργάνωση δρούσε ως *de facto* όργανο του Κράτους, ασκώντας αρμοδιότητες άμυνας και ασφάλειας στο νότιο τμήμα της χώρας εν τη απουσία ελέγχου εκ μέρους των επίσημων κυβερνητικών αρχών και συγκεκριμένα των λιβανικών ενόπλων δυνάμεων, λόγω των ειδικών περιστάσεων που επικρατούσαν στην περιοχή ήδη πολύ πριν τα υπό εξέταση περιστατικά.

Βάσει των όσων εκτέθηκαν παραπάνω, η χρήση βίας από τη Χεζμπολλάχ το πρωί της 12^{ης} Ιουλίου 2006 χαρακτηρίζεται ανεπιφύλακτα ως ένοπλη επίθεση καθώς ικανοποιούσε τόσο το κριτήριο της βαρύτητας όσο και αυτό του καταλογισμού σε Κράτος και συγκεκριμένα στο Λίβανο. Ως εκ τούτου το Ισραήλ δικαίως και ορθώς προσέφυγε στη μονομερή χρήση βίας, στα πλαίσια άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας σύμφωνα με το Άρθρο 51 του Χάρτη Η.Ε. Ωστόσο το επόμενο κρίσιμο ερώτημα που τίθεται είναι εάν και κατά πόσον το Ισραήλ άσκησε πράγματι νόμιμα το δικαίωμα στην άμυνα ή αν αντίθετα καταστράτηγησε τις αρχές και τους κανόνες που διέπουν την εξαίρεση αυτή στην απαγόρευση χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις των Κρατών, μετατρέποντας την άμυνα σε μία γενική επίθεση εναντίον του συνόλου της λιβανικής επικράτειας¹³⁴. Το ερώτημα αυτό θα αποτελέσει το αντικείμενο του επόμενου κεφαλαίου της παρούσης μελέτης.

¹³⁴ Βλ. Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, *όπ.π.*, παρά. 61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ. ΝΟΜΙΜΗ ΑΜΥΝΑ Ή ΕΝΟΠΛΙΑ ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ;

*"If the soldiers are not returned,
we will turn Lebanon's clock back
20 years"* - Israel's chief of staff, Lt. Gen. Dan
Halutz, 12 July 2006

Όπως καταδείχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο οι ενέργειες της Χεζμπολλάχ της 12^{ης} Ιουλίου 2006 συνιστούσαν ένοπλη επίθεση κατά το Άρθρο 51 του Χάρτη Η.Ε. καθώς αφ' ενός παρουσίαζαν την έκταση και τα αποτελέσματα που απαιτούνται από το διεθνές δίκαιο και αφ' ετέρου αποδίδονταν στο Λίβανο μιας και η Χεζμπολλάχ έδρασε κατά την τέλεσή τους ως de facto κρατικό όργανο, ασκώντας αρμοδιότητες ασφάλειας και άμυνας στο νότιο τμήμα της «χωράς του κέδρου».

Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το Ισραήλ απολάμβανε κατ' αρχήν της δυνατότητας άσκησης χρήσης βίας στα πλαίσια του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, όπως αυτό ορίζεται από τον Χάρτη Η.Ε. και το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Πράγματι, οι επίσημες κυβερνητικές αρχές του Ισραήλ, έκαναν σαφές τοις πάσι, λόγω και έργω, από τις πρώτες κιόλας ώρες των αιματηρών γεγονότων ότι το Κράτος του Ισραήλ προτίθεται να ασκήσει το δικαίωμα του αυτό έναντι των επιθέσεων της Χεζμπολλάχ και κατ' επέκταση του ίδιου του Λιβάνου.

Ωστόσο, η εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων προκάλεσε την αντίδραση σχεδόν του συνόλου της διεθνούς κοινότητας, η οποία κατηγόρησε το Ισραήλ για μη αναγκαία και δυσανάλογη αντίδραση, επιρρίπτοντας ουσιαστικά την ευθύνη στην ηγεσία της χώρας για την κλιμάκωση της κρίσης και τις σοβαρές απώλειες στον άμαχο πληθυσμό.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστεί η νομική φύση της ισραηλινής αντίδρασης και συγκεκριμένα το εάν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις νόμιμης άσκησης του δικαιώματος της άμυνας υπό το φως των διατάξεων του διεθνούς δικαίου χρήσης βίας. Παράλληλα θα επιχειρηθεί η θεωρητική ενατένιση ορισμένων πτυχών του δικαίου που διέπει τη νόμιμη άμυνα με σκοπό τη διάκριση της έννοιας αυτής με την αντίστοιχη των ένοπλων αντιποίνων ή αλλιώς των αντιμέτρων που ενέχουν τη χρήση βίας.

2.1. Γενικά περί του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας σε αντιδιαστολή με άλλες παράνομες μορφές χρήσης βίας

2.1.1. Η νόμιμη άμυνα ως δικαίωμα και οι περιορισμοί του στο διεθνές δίκαιο

Όπως αναφέρθηκε και πρωτίτερα το Άρθρο 51 του Χάρτη Η.Ε. ορίζει πως «...καμία διάταξη του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα (*inherent right, droit naturel*) της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση...». Όπως προκύπτει λοιπόν από το γράμμα του Άρθρου 51, η άσκηση άμυνας αποτελεί ένα δικαίωμα των κρατών και παράλληλα μία εξαίρεση στη γενική απαγόρευση χρήσης βίας, όπως αυτή αποτυπώνεται στο Άρθρο 2, παρά. 4 του Χάρτη. Ως εξαίρεση, λοιπόν, στον γενικό κανόνα δικαίου, η νόμιμη άμυνα δεν αποτελεί ένα απόλυτο δικαίωμα των κρατών. Αντίθετα, η άσκησή του υπόκειται στους

περιορισμούς, τους οποίους ο κανόνας αυτός θέτει¹³⁵. Συνάγεται δε, ότι η άσκηση χρήσης βίας στα πλαίσια της νόμιμης άμυνας δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση μια δεσμευτική υποχρέωση των κρατών. Με άλλα λόγια ένα Κράτος που δέχεται ένοπλη επίθεση διαθέτει τη δυνατότητα να μην ασκήσει το δικαίωμά του στην άμυνα, αλλά να επιδιώξει την απόκρουση της επίθεσης με άλλα, ειρηνικά ως επί το πλείστον, μέτρα¹³⁶.

Συνακόλουθα, η έννοια της λέξης «φυσικό» που χαρακτηρίζει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας πόρρω απέχει από την φυσικόδικαιική παράδοση του διεθνούς δικαίου. Τα κράτη δεν ασκούν το δικαίωμα στην άμυνα επειδή είναι κυρίαρχα, αλλά γιατί αυτό τους επιτρέπεται από το διεθνές δίκαιο. Εξάλλου, όπως έκρινε το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης (ΔΔΔΔ) στη Γνωμοδότησή του σχετικά με τα *Διατάγματα Ιθαγένειας που εκδόθηκαν στην Τύνιδα και στο Μαρόκο (1923)* το περιεχόμενο της έννοιας της κρατικής κυριαρχίας εξαρτάται από την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων και ως εκ τούτου τα δικαιώματα των κρατών ασκούνται εντός των πλαισίων που θέτει το θετό διεθνές εθιμικό και συμβατικό δίκαιο¹³⁷.

Αντίθετα, λοιπόν, με την ερμηνεία της φράσης «φυσικό δικαίωμα» βάσει του φυσικού δικαίου, η κρατούσα άποψη θεωρεί πως το εν λόγω χωρίο του Χάρτη εμπερικλείει και αντανακλά τον εθιμικό χαρακτήρα του δικαιώματος της

¹³⁵ Βλ. C. Antonopoulos, όπ.π., σελ. 209

¹³⁶ Βλ. Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 178 – 179

¹³⁷ Βλ. PCIJ Reports (1923), Series B, No 4, *Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco*, Advisory Opinion of 7 February 1923, σελ. 24., διαθέσιμο στο http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunisie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf.

Την άποψη αυτή φαίνεται πως συμμερίζεται και η πλειοψηφία των θεωρητικών του διεθνούς δικαίου. Βλ. ενδεικτικά A. Pellet, *State sovereignty and the protection of fundamental human rights: an international law perspective*, διαθέσιμο στο <http://www.pugwash.org/reports/rc/pellet.htm>, Κ. Ιωάννου, Κ. Οικονομίδη, Χ. Ροζάκη, Α. Φατούρου, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Οι φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στη διεθνή έννομη τάξη*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1990, σελ. 46, Ε. Ρούκουνα, *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος Πρώτο*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004, σελ. 52 – 53, του ίδιου, *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1995, σελ. 36 – 37, Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 180 – 183, C. Antonopoulos, όπ.π., σελ. 211, G. Schwarzenberger, *The Fundamental Principles of International Law*, 87 RCADI (1955), 191 – 386 (339 – 340)

νόμιμης άμυνας. Ωστόσο, ερωτηματικά προκύπτουν όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του εθιμικού κανόνα που ρυθμίζει την άσκηση της νόμιμης άμυνας και του Άρθρου 51 του Χάρτη Η.Ε. Σύμφωνα με ορισμένους θεωρητικούς το εθιμικό δίκαιο που ίσχυε πριν το 1945 και την υιοθέτηση του Χάρτη συνέχισε να ισχύει παράλληλα, αυτόνομα και ανεξάρτητα από τη διάταξη του Άρθρου 51, διευρύνοντας έτσι σημαντικά το περιεχόμενο του δικαιώματος και μειώνοντας παράλληλα τους περιορισμούς που το συμβατικό δίκαιο έθεσε από το 1945 και μετά. Οι υπέρμαχοι της θεωρητικής αυτής θέσης επιχειρούν να χρησιμοποιήσουν τους εθιμικούς κανόνες που ίσχυαν τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα προκειμένου να περιβάλλουν με μια επίφαση νομιμότητας περιπτώσεις χρήσης βίας, όπως την προληπτική άμυνα, τα ένοπλα αντίποινα, την ανθρωπιστική επέμβαση κ.λπ., οι οποίες βρίσκονται εκτός του γράμματος αλλά και του πνεύματος τόσο του Χάρτη Η.Ε. όσο και του σύγχρονου εθιμικού *jus ad bellum*, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί μέσα από την πρακτική και την *opinio juris* των Κρατών και έχει αποκρυσταλλωθεί στη Νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου τα τελευταία 60 και πλέον χρόνια.

Σύμφωνα, με την Απόφαση του ΔΔ στην Υπόθεση Νικαράγουα, αλλά και την πλειοψηφία της θεωρίας¹³⁸, η έννοια «φυσικό δικαίωμα της νόμιμης άμυνας» σχετίζεται με την εθιμική προέλευση του σχετικού κανόνα δικαίου, ο οποίος όμως έχει επιβεβαιωθεί αλλά και επηρεαστεί από τον Χάρτη Η.Ε.¹³⁹. Με άλλα λόγια, το εθιμικό και το συμβατικό διεθνές δίκαιο που ρυθμίζουν την άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας συνυπάρχουν σε μία διαλεκτική σχέση και αλληλοσυμπληρώνονται στις περιπτώσεις όπου συγκεκριμένα ζητήματα χρήζουν περαιτέρω διευκρίνισης και νομικής αποσαφήνισης¹⁴⁰, όπως είναι επί παραδείγματι το περιεχόμενο της έννοιας της ένοπλης επίθεσης ή οι

¹³⁸ Βλ. Y. Dinstein, *όπ.π.*, σελ. 182, I. Brownlie, *όπ.π.*, σελ. 271 – 273, C. Antonopoulos, *όπ.π.*, σελ. 214 – 219, Randelzhofer, *όπ.π.*, σελ. 678, Κ. Χατζηκωνσταντίνου, *Ο προληπτικός πόλεμος ή η παραχάραξη της λογικής*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 123 – 124

¹³⁹ Βλ. ICJ Reports (1986), *όπ.π.*, παρά 176

¹⁴⁰ Βλ. Ε. Ρούκουνα, *όπ.π.*, σελ. 108

προϋποθέσεις υπό τις οποίες η χρήση βίας νομιμοποιείται ως άσκηση του δικαιώματος άμυνας¹⁴¹. Εξάλλου, θα αποτελούσε παραλογισμό ο ισχυρισμός ότι το εθιμικό δίκαιο που ίσχυε πριν το 1945 και ρύθμιζε τη χρήση βίας μεταξύ των κρατών έχει μείνει αμετάβλητο ύστερα από την πολυετή πρακτική των Κρατών στα πλαίσια που οι διατάξεις του Χάρτη έθεσαν και επιβεβαίωσαν εμφατικά πλήθος Αποφάσεων των Οργάνων των Η.Ε. καθώς και η νομολογία διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων.

Συνάγεται λοιπόν από τα παραπάνω ότι η άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας όπως οριοθετείται στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο απομακρύνεται από την προ του 1945 καθιερωμένη και γενική έννοια της αυτό – προστασίας (self – protection) ή αυτό – βοήθειας (self- help)¹⁴², και σχετίζεται πλέον με την ανάγκη απόκρουσης μιας συγκεκριμένης μορφής παράνομης χρήσης βίας, της ένοπλης επίθεσης¹⁴³. Παράλληλα, η νόμιμη άμυνα δεν μπορεί να είναι τιμωρητική ή εκδικητική, προσδίδοντας στα λαμβανόμενα αμυντικά μέτρα τον χαρακτήρα ποινής έναντι του παρανομούντος - επιτιθέμενου κράτους. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η αντίδραση του αμυνομένου Κράτους προσιδιάζει περισσότερο στην έννοια των ενόπλων αντιποίνων (armed reprisals)¹⁴⁴, τα οποία όμως θεωρούνται παράνομα βάσει του υφιστάμενου νομικού πλαισίου¹⁴⁵. Επίσης, η νόμιμη άμυνα οφείλει να στοχεύει στην εξάλειψη ενός άμεσου κινδύνου, δηλαδή μιας εκδηλωθείσας ένοπλης επίθεσης και όχι στην αποτροπή υποθετικών μελλοντικών χτυπημάτων, γεγονός που θα καθιστούσε τη χρήση βίας προληπτική και ως εκ τούτου παράνομη¹⁴⁶.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Βλ. Ε. Παπασταυρίδης, όπ.π., σελ., 59

¹⁴³ Βλ. Ch. Gray, όπ.π., σελ. 106

¹⁴⁴ Βλ. R. Ago, *The internationally wrongful act of the State, source of international responsibility (part1), Addendum to the eighth report on State responsibility*, 32nd Session, II (1) YILC, 1980, σελ. 54

¹⁴⁵ Βλ. infra υπό 2.1.2.

Οι κυριότερες προϋποθέσεις νόμιμης άσκησης του δικαιώματος της άμυνας θεωρούνται η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα της αμυντικής χρήσης βίας. Οι όροι αυτοί έλκουν την μακρινή καταγωγή τους από την λεγόμενη *Formula Webster* όπως αυτή κατεγράφη στην υπόθεση *Caroline* (1837)¹⁴⁷ και θεωρείται πως συνιστούν εθιμικό κανόνα του διεθνούς δικαίου, άποψη που επιβεβαιώθηκε από το ΔΔ στην *Υπόθεση Νικαράγουα* (1986)¹⁴⁸, στη *Γνωμοδότηση για τη νομιμότητα της απειλής ή της χρήσεως πυρηνικών όπλων* (1996)¹⁴⁹ και εμμέσως στην *Υπόθεση των Ένοπλων Δραστηριοτήτων στο Έδαφος του Κονγκό* (2005)¹⁵⁰. Επίσης και η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου θεωρεί πως οι δύο αρχές αποτελούν συμφυή χαρακτηριστικά της νόμιμης άμυνας¹⁵¹.

Το επεισόδιο *Caroline* αφορούσε την πυρπόληση και ανατίναξη ενός αμερικανικού πλοιαρίου από το βρετανικό στρατό το 1837. Το πλοιαριο με το όνομα *Caroline* μετέφερε άνδρες και στρατιωτικό υλικό από τις Η.Π.Α. στον

¹⁴⁶ Βλ.

¹⁴⁷ Σχετικά με το επεισόδιο βλ., μεταξύ άλλων, Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 243 – 245, R.Y. Jennings, *The Caroline and McLeod Cases*, 32 AJIL (1938), 82επ., L.Ph. Rouillard, *The Caroline Case: Anticipatory Self – Defence in Contemporary International Law*, in P. Kovacs (eds.), *Historia ante portas, History in International Law*, Bibor Kiado, 2005, σελ. 135 – 153, M. Werner, *The Caroline*, in EPIL, Vol. 1, σελ. 537 – 538

¹⁴⁸ Βλ. ICJ Reports (1986), όπ.π., παρά. 176: “...it does not contain any specific rule whereby self - defence would warrant only measures which are proportional to the armed attack and necessary to respond to it, a rule well established in customary international law...”

¹⁴⁹ Βλ. ICJ Reports (1996), *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion of 8 July 1996, παρά. 41: “...The submission of the exercise of the right of self-defence to the conditions of necessity and proportionality is a rule of customary international law...”, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>

¹⁵⁰ Βλ. ICJ Reports (2005), όπ.π., παρά. 147: “...the Court has no need to enquire whether such an entitlement to self-defence was in fact exercised in circumstances of necessity and in a manner that was proportionate. The Court cannot fail to observe, however, that the taking of airports and towns many hundreds of kilometres from Uganda’s border would not seem proportionate to the series of transborder attacks it claimed had given rise to the right of self-defence, nor to be necessary to that end.”

¹⁵¹ Βλ. ΣχΕΔΔ, όπ.π., σελ. 75, παρά. 6: “...In addition, the term “lawful” implies that the action taken respects those obligations of total restraint applicable in international armed conflict, as well as compliance with the requirements of proportionality and of necessity inherent in the notion of self-defence...”

Καναδά μέσω του ποταμού Νιαγάρα, με σκοπό την υποστήριξη των Καναδών επαναστατών εναντίον της βρετανικής κυριαρχίας στην περιοχή. Οι Βρετανοί, μη ανεχόμενοι τη συνδρομή αυτή, πυρπόλησαν το *Caroline* στις 29 Δεκεμβρίου 1837 και το έριξαν στους καταρράκτες του Νιαγάρα με αποτέλεσμα να βρουν το θάνατο 12 Αμερικανοί πολίτες. Οι Η.Π.Α. διαμαρτυρήθηκαν έντονα προς την βρετανική Κυβέρνηση, η οποία με τη σειρά της ισχυρίστηκε ότι δρούσε υπό το καθεστώς της άμυνας. Στη σχετική αλληλογραφία που είχε ο τότε Υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α., D. Webster, με τους Βρετανούς απεσταλμένους διατύπωσε την περίφημη φόρμουλα, σύμφωνα με τη οποία η άσκηση της νόμιμης άμυνας θα απατούσε από τη Μ. Βρετανία να «...επιδείξει μίαν αναγκαιότητα άμυνας, άμεση, συντριπτική που δεν επιτρέπει επιλογή των μέσων και χρόνο διαβούλευσης...η ειλημμένη δράση δεν πρέπει να περιλαμβάνει τίποτα παράλογο ή υπερβολικό αφού η πράξη που δικαιολογείται από την αναγκαιότητα της άμυνας, οφείλει να περιορίζεται από την αναγκαιότητα αυτή και να παραμένει εμφανώς εντός του συγκεκριμένου πλαισίου...»¹⁵²

Η σημασία και η νομική ισχύς της φόρμουλας Webster έλαβαν συν τω χρόνω μυθικές διαστάσεις¹⁵³, ενώ ακόμα και σήμερα χρησιμοποιείται από διάφορα Κράτη και από μερίδα της επιστήμης προκειμένου να δικαιολογηθούν ως νόμιμες, περιπτώσεις χρήσεως βίας, όπως ο προληπτικός πόλεμος¹⁵⁴ ή

¹⁵² Βλ. Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 243: “Britain is required to show a **necessity** of self – defense, **instant, overwhelming**, leaving no choice for deliberation. The action taken must also involve **nothing unreasonable or excessive**; since the act, justified by the necessity of self – defense, must be limited by that necessity, and kept clearly within it.” Η έμφαση ανήκει στον γράφοντα.

¹⁵³ Βλ. Ch. Gray, όπ.π., σελ. 105. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Jennings την χαρακτήρισε ως το *locus classicus* του δικαίου της άμυνας, βλ. R.Y. Jennings, όπ.π., σελ. 92. Εξάλλου, το περιεχόμενο της φόρμουλας υιοθετήθηκε και από Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης προκειμένου να απορριφθεί ο ισχυρισμός της Γερμανίας περί νομιμότητας της εισβολής της στη Νορβηγία το 1940, βλ. Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 244 και E. Παπασταυρίδη, όπ.π., σελ. 108

¹⁵⁴ Βλ. ICJ Reports (1986), όπ.π., Dissenting Opinion by Judge Schwebel, παρά. 200: “...It should be recalled that the narrow criteria of the *Caroline* case concerned anticipatory self-defence, not response to armed attack or to actions tantamount to an armed attack...”, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6523.pdf>. Βλ. *contra* L.Ph. Rouillard, όπ.π., σελ. 152 – 153

λεγόμενη εξωεδαφική επιβολή του νόμου¹⁵⁵, οι οποίες όμως εκπίπτουν σαφώς του πλαισίου που το σύγχρονο διεθνές δίκαιο θέτει. Ωστόσο, η φόρμουλα Webster οφείλει να αξιολογηθεί εντός του κοινωνικού πλαισίου αναφοράς κατά το οποίο δημιουργήθηκε. Συγκεκριμένα, τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τα Κράτη είχαν τη δυνατότητα να προσφύγουν στη χρήση βίας για οποιοδήποτε λόγο θεωρούσαν δίκαιο και κυρίως προκειμένου να προστατεύσουν τα πάσης φύσεως συμφέροντά τους. Η έννοια της νόμιμης άμυνας χρησίμευε περισσότερο ως ηθικοπολιτική δικαιολογία, εντός των ορίων της «αυτό – προστασίας» ή «αυτό – διατήρησης», παρά ως ένα θετό νομικό δικαίωμα. Αντίθετα, από το 1925 και την υιοθέτηση του Συμφώνου των Παρισίων και κυρίως από το 1945 και μετά η προσφυγή στον πόλεμο και κάθε μορφή απειλής ή χρήσης βίας τέθηκαν εκτός της διεθνούς νομιμότητας. Ο Χάρτης Η.Ε. ουσιαστικά αναβάπτισε και αναβάθμισε τη νόμιμη άμυνα, προσδίδοντας της νέο περιεχόμενο και αυξημένη νομική βαρύτητα, θεωρώντας την ως τη μοναδική εξαίρεση στον γενικό κανόνα απαγόρευσης της μονομερούς διακρατικής προσφυγής στη βία.

Παρ' όλα αυτά το Άρθρο 51 του Χάρτη άφησε ορισμένα κενά ως προς τον επακριβή προσδιορισμό των στοιχείων και των προϋποθέσεων υπό τα οποία η άσκηση του δικαιώματος της άμυνας καθίσταται νόμιμη. Τα κενά αυτά έρχεται να συμπληρώσει το διεθνές εθιμικό δίκαιο, όπως διαμορφώθηκε τόσο πριν όσο κυρίως μετά την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και την ανάπτυξη της νέας μεταπολεμικής διεθνούς τάξης. Υπό το φως του συγκεκριμένου, σύγχρονου πλαισίου αναφοράς καθίσταται επίκαιρη η όποια συμβολή της νομικής κληρονομιάς που άφησε το *επεισόδιο Caroline*. Από την παράδοση αυτή διασώθηκε η έννοια της αναγκαιότητας και αμεσότητας της άμυνας καθώς και η αναλογικότητα των μέτρων που λαμβάνονται προκειμένου να καταστεί δυνατή η επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου, που δεν είναι άλλος από την απόκρουση μιας εκδηλωμένης ένοπλης επίθεσης. Η περαιτέρω ερμηνεία και αποσαφήνιση των αρχών αυτών καθώς και η διαπίστωση του εθιμικού τους

¹⁵⁵ Βλ. Y. Dinstein, *όπ.π.*, σελ. 244 – 245 και *supra* υπό 1.2.2.4.2.

χαρακτήρα έγκειται στο αρμόδια όργανα της διεθνούς δικαιοταξίας και πραγματοποιείται βάσει της εξέλιξης των σχετικών κανόνων του διεθνούς δικαίου και των αναγκών της διεθνούς κοινότητας του 21^{ου} αιώνα.

Τούτων δοθέντων και βάσει της πάγιας νομολογίας του ΔΔ αλλά και των κειμένων της συντριπτικής πλειοψηφίας της θεωρίας, οι κύριες αρχές που διέπουν και περιορίζουν την άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας είναι αφ' ενός η διάταξη του ίδιου του Άρθρου 51 και οι εθιμικά κατοχυρωμένες αρχές της αναγκαιότητας και αναλογικότητας. Κατόπιν αυτής της διαπίστωσης, μένει να επιχειρηθεί ο εννοιολογικός προσδιορισμός των προϋποθέσεων αυτών και η εξέταση της πλήρωσής τους στην περίπτωση της αντίδρασης του Ισραήλ κατά της ένοπλης επίθεσης της Χεζμπολλάχ και κατ' επέκταση του Λιβάνου¹⁵⁶. Πριν από αυτό, όμως, θα ήταν σκόπιμη η εν τάχει εξέταση της έννοιας των ενόπλων αντιποίνων και η θέση τους στο σύγχρονο *jus ad bellum*¹⁵⁷ καθώς δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες μία αρχικά νόμιμη άσκηση του δικαιώματος άμυνας λαμβάνει το χαρακτήρα αντιποίνων θέτοντας εν αμφιβόλω τη νομιμότητα της εν λόγω χρήσης βίας.

¹⁵⁶ Βλ. *infra* υπό 2.2.

¹⁵⁷ Σχετικά με τα ένοπλα αντίποινα στο διεθνές δίκαιο χρήσης βίας βλ. μεταξύ άλλων, Y. De La Brière, *Evolution de la Doctrine et de la Pratique en Matière de Représailles*, 22 RCADI (1928), σελ. 237 – 294, D. Bowett, *Reprisals Involving Recourse to Armed Force*, 66 AJIL, (1972), σελ. 1 – 36, W. O'Brien, *Reprisals, Deterrence and Self – Defense in Counterterrorism Operations*, 30 VJIL, (1989 – 1990), σελ. 421 – 478, M. Kelly, *Time Warp to 1945 – Resurrection of the Reprisal and Anticipatory Self – Defense Doctrines in International Law*, 13 JTLP (2003 – 2004), σελ. 1 – 39, C. Antonopoulos, όπ.π., σελ. 65 – 89, A. Constantinou, όπ.π., σελ. 129 – 155, Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 215 – 226, S. Alexandrov, όπ.π., σελ. 165 – 188, R. Barsotti, *Armed Reprisals*, στο A. Cassese (eds.), όπ.π., σελ. 79 – 110, Β. Γραμμάτικα, *Τα ένοπλα αντίποινα και η θέση τους στη σύγχρονη διεθνή πραγματικότητα*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, Ε. Παπασταυρίδη, όπ.π., σελ. 111 – 121

2.1.2. Η θέση των ενόπλων αντιποίνων στο διεθνές δίκαιο¹⁵⁸.

«Απαγορευμένος

καρπός» ή μια «ειδική» μορφή νόμιμης άμυνας;

Σύμφωνα με την Απόφαση του Μεικτού Διαιτητικού Δικαστηρίου στην Υπόθεση Ναουλίλα (“The Naulilaa Case”, Πορτογαλία κατά Γερμανίας, 1928)¹⁵⁹ τα αντίποινα συνίστανται σε:

«μια πράξη αυτό – βοήθειας εκ μέρους του θιγόμενων κρατών, ως αντίδραση σε μια πράξη αντίθετη με το διεθνές δίκαιο που προέρχεται από το κράτος που δέχεται τα αντίποινα, κατόπιν μιας ανικανοποίητης απαίτησης επανόρθωσης...τα αντίποινα θα ήταν παράνομα εάν δεν είχε προηγηθεί μία πράξη αντίθετη με το διεθνές δίκαιο. Σκοπός τους είναι η επιβολή επανόρθωσης από το παρανομούν Κράτος ή η επιστροφή στη νομιμότητα και η αποφυγή νέων παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου...»¹⁶⁰

Συνάγεται λοιπόν ότι τα αντίποινα έχουν ένα διττό χαρακτήρα. Αφ’ ενός συνιστούν μέτρα αυτό – προστασίας υπό την έννοια της επανόρθωσης μίας ζημίας αλλά και της αποτροπής νέων στο μέλλον. Αφ’ ετέρου αποτελούν μέσο τιμωρίας του παρανομούντος Κράτους καθώς λαμβάνουν χώρα μετά την τέλεση της άδικης πράξης και ενώ αυτή έχει ήδη περατωθεί. Όπως προκύπτει από την

¹⁵⁸ Στο κεφάλαιο αυτό ο λόγος γίνεται για τη θέση των ενόπλων αντιποίνων (armed reprisals) στο διεθνές δίκαιο χρήσης βίας. Κρίνεται, λοιπόν, ως αναγκαίος ο διαχωρισμός μεταξύ της έννοιας των ενόπλων αντιποίνων από την αντίστοιχη των αντιποίνων μεταξύ εμπολέμων μερών σε μία ένοπλη σύρραξη (belligerent reprisals). Η τελευταία περίπτωση αντιμετωπίζεται από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο (jus in bello) και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να συγχέεται με τα ένοπλα αντίποινα κατά το jus ad bellum.

¹⁵⁹ Responsabilité de l’ Allemagne à raison de Dommages Causés dans les Colonies Portugaises du Sud de l’ Afrique, 8 Tribunaux Arbitrales Mixtes 409, 1928, (Portugal v. Germany). Για τα πραγματικά περιστατικά της Υπόθεσης και τη σημασία της Απόφασης σχετικά με την οριοθέτηση της έννοιας των αντιποίνων βλ. Β. Γραμματικός, όπ.π., σελ. 74 – 77

¹⁶⁰ Το απόσπασμα της Απόφασης βρίσκεται στο A. Mitchell, Does one illegality merit another? The Law of Belligerent Reprisals in International Law, 170 Mil.LR (2001), 155 – 177, (156). Το πρωτότυπο κείμενο έχει ως εξής: “Reprisals are an act of self – help on the part of the injured states, responding after an unsatisfied demand to an act contrary to international law on the part of the offending State...They would be illegal if a previous act contrary to international law had not furnished the reason for them. They aim to impose on the offending State reparation for the offense or the return to legality in avoidance of new offenses.”

Απόφαση του Διαιτητικού Δικαστηρίου αλλά και από την εξέταση της πρακτικής των κρατών πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο τα ένοπλα αντίποινα θεωρούνταν ως μία νόμιμη μορφή υπεράσπισης των κρατικών συμφερόντων.

Ωστόσο η πραγματικότητα αυτή άλλαξε άρδην μετά το τέλος του Πολέμου και την ίδρυση του Ο.Η.Ε. Τα ένοπλα αντίποινα τέθηκαν εκτός διεθνούς νομιμότητας ενώ εγκαταλείφθηκε εν πολλοίς ακόμα και η συγκεκριμένη ορολογία¹⁶¹. Το Άρθρο 2, παρά 3 του Χάρτη Η.Ε. ορίζει πως: *«Όλα τα Μέλη οφείλουν να διακανονίζουν τις διεθνείς του διαφορές με ειρηνικά μέσα και με τέτοιο τρόπο ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια»*. Εξάλλου και το Άρθρο 2 παρά. 4, υποχρεώνει τα Κράτη να απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή ή χρήση βίας, με μόνη εξαίρεση την άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας σύμφωνα με το Άρθρο 51. Από το κείμενο του Χάρτη προκύπτει λοιπόν ότι η απειλή ή χρήση ένοπλης βίας με σκοπό την επίλυση μιας διακρατικής διαφοράς οφειλόμενης σε μια διεθνώς παράνομη πράξη – περίπτωση που εμπίπτει στην έννοια των ενόπλων αντιποίνων – συνιστά παραβίαση των σκοπών και των αρχών των Η.Ε. και ως εκ τούτου εγείρει την διεθνή ευθύνη του Κράτους που κατέφυγε στη χρήση βίας. Η θέση αυτή επιβεβαιώνεται και από το ΣΧΕΔΔ για τη διεθνή ευθύνη των Κρατών, το Άρθρο 50, παρά. 1(α) του οποίου, ορίζει πως τα αντίμετρα που ένα Κράτος δύναται να λάβει εναντίον άλλου Κράτους υπέχοντος διεθνούς ευθύνης από διεθνώς άδικη ενέργεια *«δεν μπορεί να επηρεάζουν την υποχρέωση αποχής από την απειλή ή χρήση βίας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών»*.

¹⁶¹ Σήμερα, τη λέξη αντίποινα έχει αντικαταστήσει ο όρος αντίμετρα (counter – measures) τα οποία διαχωρίζονται σε ειρηνικά και σε αντίμετρα που ενέχουν τη χρήση ένοπλης βίας. Ωστόσο η λέξη αντίποινα συνεχίζει να εμφανίζεται στη σχετική βιβλιογραφία, ταυτιζόμενη ουσιαστικά με την έννοια των βίαιων αντιμέτρων. Για τις ανάγκες της παρούσης μελέτης κρίνεται σκόπιμη η χρήση και των δύο εννοιών ανάλογα με τις σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές.

Η απαγόρευση των ενόπλων αντιποίνων έχει προσλάβει και εθιμικό χαρακτήρα όπως μαρτυρά η πρακτική των κρατών¹⁶² και οι Αποφάσεις του Σ.Α. και της Γ.Σ. των Η.Ε. Συγκεκριμένα, η Διακήρυξη για τις αρχές του διεθνούς δικαίου που αφορούν τις φιλικές σχέσεις των Κρατών (Απόφαση 2625 (XXV), 1970) της Γενικής Συνέλευσης ορίζει πως «τα Κράτη έχουν το καθήκον να απέχουν από πράξεις αντιποίνων που ενέχουν τη χρήση βίας». Το Σ.Α. δε έχει καταδικάσει επανειλημμένως την πολιτική των ενόπλων αντιποίνων σε πολυάριθμες Αποφάσεις¹⁶³ και Ψηφίσματα του ήδη από το 1953¹⁶⁴. Άλλωστε ακόμα και στις περιπτώσεις όπου το Σ.Α. δεν κατάφερε να υιοθετήσει κάποιο Ψήφισμα, οι τοποθετήσεις και οι δηλώσεις των περισσοτέρων Κρατών – μελών κατά τις σχετικές συζητήσεις καταδεικνύουν την σαφή καταδίκη των αντιποίνων ως παράνομων μορφών χρήσης βίας¹⁶⁵. Την εθιμική ισχύ της απαγόρευσης των ενόπλων αντιποίνων έχει επιβεβαιώσει και το ΔΔ στην *Υπόθεση των Στενών της Κέρκυρας* (1949)¹⁶⁶, στην *Υπόθεση Νικαράγουα* (1986)¹⁶⁷ και στην *Γνωμοδότηση για τα Πυρηνικά Όπλα* (1996)¹⁶⁸.

¹⁶² Βλ. S. Alexandrov, όπ.π., σελ. 168 - 181

¹⁶³ Βλ., inter alia, S/RES/3378/1955, S/RES/3358/1956, S/RES/188/1964, S/RES/228/1966, S/RES/248/1968, S/RES/270/1969

¹⁶⁴ S/RES/3139/1953, το οποίο υιοθετήθηκε με αφορμή την ισραηλινή πολύνεκρη επιδρομή στο χωριό Qibya της Ιορδανίας.

¹⁶⁵ Βλ. Β. Γραμμάτικα, όπ.π., σελ. 177 – 200. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Βρετανού αντιπροσώπου κατά τη συζήτηση στο Σ.Α. αναφορικά με το επεισόδιο Fort Harib, όπου η Μ. Βρετανία κατηγορήθηκε για αντίποινα κατά της Υεμένης. Σύμφωνα με τη δήλωση: “There is in existing law, a clear distinction to be drawn between the two forms of self – help: One, which is of a retributive or punitive nature is termed “retaliation” or “reprisals”. The other, which is expressly contemplated and authorized by the Charter, is self – defense against armed attack...”, βλ. C. Antonopoulos, όπ.π., σελ 74

¹⁶⁶ Βλ. ICJ Reports (1949), όπ.π., σελ. 35

¹⁶⁷ Βλ. ICJ Reports (1986), όπ.π., παρά. 211 και 249. Χαρακτηριστική είναι δε και η Ξεχωριστή Γνώμη του Προέδρου του Δικαστηρίου, Nagendra Singh, σύμφωνα με την οποία: “...*In fact this cardinal principle of non-use of force in international relations has been the pivotal point of a time-honoured legal philosophy hat has evolved particularly after the two World Wars of the current century. It has thus been deliberately extended to cover the illegality of recourse to armed reprisals or other forms of armed intervention not amounting to war which aspect may not have*

Στην ορθότητα των παραπάνω διαπιστώσεων συντείνει και η συντριπτική πλειοψηφία των θεωρητικών του διεθνούς δικαίου¹⁶⁹. Εντούτοις, ορισμένα κράτη με τη βοήθεια ενός μικρού μέρους της επιστημονικής γραφίδας προσπάθησαν να εμφανίσουν τα ένοπλα αντίποινα ως μία νομιμοποιημένη ή και ακόμα και νόμιμη περίπτωση χρήσης βίας. Τα επιχειρήματα προς επίρρωση της άποψης αυτής ποικίλλουν. Κάποιοι από τους εν λόγω συγγραφείς εξετάζοντας την πρακτική των Κρατών θεωρούν τα ένοπλα αντίποινα ως μια υπαρκτή πραγματικότητα της διεθνούς ζωής, η οποία γίνεται *de facto* αποδεκτή, όταν η χρησιμοποιούμενη βία παρουσιάζει μία εύλογη λογική (“reasonableness”), υπό την έννοια της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Άλλοι συμπλέκοντας τις αντίστοιχες έννοιες, αντιλαμβάνονται τα αντίποινα ως μία μορφή νόμιμης άμυνας κατά συγκεκριμένων μορφών ένοπλης επίθεσης, όπως οι τρομοκρατικές ενέργειες ή οι μικρής κλίμακας, διασυνοριακού τύπου χρήσεις βίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση, ιδιαίτερης μνείας χρήζει η θεωρία του *Dinstein* περί αμυντικών ενόπλων αντιποίνων (“defensive armed reprisals”)¹⁷⁰, η οποία μετά την 11^η Σεπτεμβρίου βρίσκει όλο και περισσότερους θιασώτες¹⁷¹.

Ο ισραηλινός Καθηγητής υποστηρίζει ότι τα αμυντικά ένοπλα αντίποινα συνίστανται σε βίαια μέτρα, όχι ισοδύναμα με πόλεμο, τα οποία λαμβάνονται από το Κράτος Α εναντίον του Κράτους Β, ως απάντηση σε μια προηγούμενη παραβίαση του διεθνούς δικαίου¹⁷² (συγκεκριμένα σε μια ένοπλη επίθεση¹⁷³) σε

been established by the law of the League of Nations, or by the Nuremberg or Tokyo Trials, but left to be expressly developed and codified by the United Nations Charter. The logic behind this extension of the principle of non-use of force to reprisals has been that if use of force was made permissible not as a lone restricted measure of self-defence, but also for other minor provocations demanding counter-measures, the day would soon dawn when the world would have to face the major catastrophe of a third World War - an event so dreaded in 1946 as to have justified concrete measures being taken forthwith to eliminate such a contingency arising in the future.”, ICJ Reports (1986), όπ.π., σελ. 151, διαθέσιμο στο <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6507.pdf>

¹⁶⁸ Βλ. ICJ Reports (1996), όπ.π., παρά. 46

¹⁶⁹ Βλ. Β. Γραμμάτικα, όπ.π., σελ. 212 – 213 και τις σχετικές παραπομπές.

¹⁷⁰ Βλ. Υ. Dinstein, όπ.π., σελ. 215επ.

¹⁷¹ Βλ., *inter alia*, Ε. Παπασταυρίδη, όπ.π., σελ. 118

χρόνο μεταγενέστερο και σε τόπο ενδεχομένως διάφορο αυτού της αρχικής επίθεσης. Για να είναι νόμιμα τα αμυντικά ένοπλα αντίποινα οφείλουν να στρέφονται προς το μέλλον και όχι να σκοπεύουν απλά στην τιμωρία μιας πράξης που έλαβε χώρα στο παρελθόν. Με άλλα λόγια η λειτουργικότητα και ως εκ τούτου η νομιμότητα των αμυντικών αντιποίνων, κατά τον *Dinstein*, έγκειται στον αποτρεπτικό τους χαρακτήρα και μόνον¹⁷⁴. Επίσης, το Κράτος που χρησιμοποιεί τα αντίποινα οφείλει να σέβεται τις αρχές της αναγκαιότητας – αμεσότητας και της αναλογικότητας καθώς και τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου κατά την επιλογή των στρατιωτικών στόχων του¹⁷⁵.

Παρά τον καινοφανή και πρωτότυπο χαρακτήρα της θεωρίας των αμυντικών ενόπλων αντιποίνων, θέση του γράφοντα είναι πως το συγκεκριμένο επιχείρημα αποτελεί περισσότερο μια αξιόλογη προσπάθεια δικαιολόγησης κρατικών πολιτικών που έχουν δοκιμαστεί και αποδοκιμαστεί κατ' επανάληψη από τη διεθνή κοινότητα, παρά μία αντικειμενική και τεκμηριωμένη επιστημονική προσέγγιση. Άλλωστε, καθίσταται προφανές ότι μία νομική ανάλυση σκοπεύει πάντα στην αποσαφήνιση του ισχύοντος και όχι στην διατύπωση του ευκταίου ή του δυνητικού. Η τελευταία διαπίστωση οφείλει να γίνεται δεκτή ακόμα και εάν ο εκάστοτε μελετητής διαφωνεί με το ισχύον νομικό πλαίσιο, προκρίνοντας ένα διαφορετικό.

Επί του προκειμένου, σε καμία περίπτωση δε γίνεται αντιληπτός ο τρόπος κατά τον οποίο τα ένοπλα αντίποινα – έστω και αν θεωρηθούν ως «αμυντικά» - δύνανται να ταυτιστούν με την νόμιμη άμυνα υπό το φως του Άρθρου 51 και του ισχύοντος εθιμικού δικαίου. Η χρήση βίας υπό τη μορφή αντιποίνων εξ ορισμού λαμβάνει χώρα μετά την τέλεση της ένοπλης επίθεσης και ως εκ τούτου δεν είναι

¹⁷² Y. Dinstein, όπ.π., σελ. 216

¹⁷³ Ibid. σελ. 221

¹⁷⁴ Ibid, σελ. 222

¹⁷⁵ Ibid, σελ. 218 – 220

δυνατό να την αποκρούσει, όπως απαιτεί το κριτήριο της αναγκαιότητας – αμεσότητας της νόμιμης άμυνας. Επομένως, τα αντίποινα έχουν *a priori* εκδικητικό χαρακτήρα και συνεπώς παράνομο. Ακόμα όμως και αν υποθεθεί ότι στόχος των αντιποίνων δεν είναι η τιμωρία αλλά η πρόληψη ή η αποτροπή μελλοντικών και άρα δυνητικών επιθέσεων, η χρήση βίας εμπίπτει στην κατηγορία της προληπτικής ή παρεμποδιστικής άμυνας, η οποία βρίσκεται εκτός του υφιστάμενου πλαισίου της διεθνούς δικαιοταξίας.

Εξάλλου, η επίκληση της πρακτικής των κρατών δεν μπορεί να αποτελέσει στοιχείο επιβεβαίωσης της νομιμότητας των ενόπλων αντιποίνων. Παρά την όντως πολυάριθμη περιπτωσιολογία προσφυγής σε χρήση βίας με τον χαρακτήρα των αντιποίνων, τα Κράτη ουδέποτε χρησιμοποίησαν το συγκεκριμένο όρο. Αντίθετα, η συνήθης νομική κάλυψη της χρήσης βίας ήταν η άσκηση του δικαιώματος στη νόμιμη άμυνα. Ωστόσο το επιχείρημα αυτό έγινε δεκτό από τη διεθνή κοινότητα σε ελάχιστες περιπτώσεις και υπό τις σοβαρές επιφυλάξεις μεγάλου αριθμού κρατών, συντείνοντας στην πεποίθηση ότι η *ex post facto* επίκληση του δικαιώματος στην άμυνα συνιστά μη αναγκαία και συνεπώς παράνομη προσφυγή στη βία. Τέλος, εύλογα προκαλείται το ερώτημα: προς τι η ανάγκη εφεύρεσης μιας νέας έννοιας, όπως αυτή των αμυντικών ενόπλων αντιποίνων, όταν το ισχύον διεθνές δίκαιο παρέχει ήδη στα Κράτη τη δυνατότητα χρήσης βίας με σκοπό την απόκρουση μιας εν εξελίξει ένοπλης επίθεσης; Προφανώς η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί στην αγωνία ορισμένων Κρατών (και των νομικών τους συμβούλων) να υπερπηδήσουν τη σκόπελο της αναγκαιότητας και της αμεσότητας μιας ένοπλης αντίδρασης σε μια υφιστάμενη επίθεση, κριτήρια που θεωρούνται εκ των ων ουκ άνευ για τη νόμιμη άσκηση του δικαιώματος στην άμυνα. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι ένας τέτοιος υπολογισμός εμπίπτει στη σφαίρα της στρατηγικής – επιχειρησιακής ανάλυσης και όχι της νομικής σκέψης. Εν κατακλείδι, προκύπτει το συμπέρασμα πως ο νόμιμος χαρακτήρας μιας εκ πρώτης όψεως αμυντικής χρήσης βίας αίρεται όταν δεν πληρούνται οι γενικώς αποδεκτές προϋποθέσεις της αναγκαιότητας και της

αναλογικότητας. Η έλλειψη αυτή καθιστά την αμυντική προσπάθεια αντίτιμο είτε αυτό ειπωθεί ως τιμωρία/εκδίκηση είτε ως αποτροπή.

Μένει λοιπόν να εξεταστεί στη συνέχεια εάν οι όροι αυτοί έτυχαν σεβασμού και εφαρμογής στην περίπτωση της αντίδρασης του Ισραήλ κατά του Λιβάνου το καλοκαίρι του 2006 ή εάν αντίθετα οι κατ' αρχήν νόμιμες στρατιωτικές επιχειρήσεις μετατράπηκαν αφ' ενός σε μια συλλογική τιμωρία του λιβανικού λαού και αφ' ετέρου σε ένα προληπτικό, παράνομο, πόλεμο κατά της Χεζμπολλάχ.

2.2. Η αντίδραση του Ισραήλ και οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας κατά στο σύγχρονο *jus ad bellum*

2.2.1. Το κριτήριο της αναγκαιότητας και η «λεπτή κόκκινη γραμμή» μεταξύ νόμιμης άμυνας, ενόπλων αντιποίνων και προληπτικού πολέμου

Το κριτήριο της αναγκαιότητας θεωρείται ως η *raison d'être* του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας¹⁷⁶. Όπως χαρακτηριστικά την προσδιόρισε ο *Webster*, η αναγκαιότητα άμυνας οφείλει να είναι άμεση, συντριπτική, μη επιτρέπущα την επιλογή των μέσων και χρόνο διαβούλευσης¹⁷⁷. Η αναγκαιότητα συνδέεται άρρηκτα με τον σκοπό της αμυντικής ενέργειας, που δεν μπορεί να είναι άλλος από την ανάγκη αποτελεσματικής απόκρουσης μιας εν εξελίξει ένοπλης επίθεσης, την παρεμπόδιση συνέχισής της ή την επαναφορά στο *status quo ante* όταν η εν λόγω επίθεση έχει δημιουργήσει μία παγιωμένη και διαρκή κατάσταση, όπως λ.χ. συμβαίνει στην περίπτωση κατοχής ή προσάρτησης εδαφών¹⁷⁸. Συνεπώς η αναγκαιότητα της άμυνας συνεπάγεται την

¹⁷⁶ Βλ. E. Roucouas, όπ.π., σελ. 92, παρά. 41

¹⁷⁷ Βλ. ανωτέρω υπό 2.1.1.

¹⁷⁸ Βλ. C. Gray, όπ.π., σελ. 106, id., *The Use of Force and the International Legal Order*, in M. Evans (eds.), *International Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2006, σελ. 599, A. Cassese,

αδυναμία του Κράτους να αντιμετωπίσει μία εναντίον του επίθεση με άλλα μέσα παρά με την άμεση χρήση ένοπλης βίας¹⁷⁹.

Το ΔΔ στην *Υπόθεση των Εξεδρών Πετρελαίου* (2006), απορρίπτοντας σχετικούς ισχυρισμούς των Η.Π.Α., έκανε σαφές πως η προϋπόθεση της αναγκαιότητας των αμυντικών μέτρων συνιστά ένα αυστηρό και αντικειμενικό κριτήριο του εθιμικού διεθνούς δικαίου, το οποίο επ' ουδενί επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια εκτίμησης του αμυνόμενου κράτους¹⁸⁰. Στην ίδια Απόφαση, το Δικαστήριο συνδέει την έννοια της αναγκαιότητας με την επιλογή του στόχου των αμυντικών μέτρων. Σύμφωνα με το *dictum* η άμυνα οφείλει να στρέφεται αποκλειστικά προς την πηγή προέλευσης της ένοπλης επίθεσης και να μην αποτελεί μία χρήση βίας «ευκαιριακού» χαρακτήρα¹⁸¹, ζήτημα ιδιαίτερης σημασίας σε περιπτώσεις περιορισμένων και μεμονωμένων ένοπλων επιθέσεων, όπως αυτή της Χεζμπολλάχ της 12^{ης} Ιουλίου.

Επιπρόσθετα, μία ακόμα σημαντική πτυχή της έννοιας της αναγκαιότητας συνιστά η αμεσότητα της αμυντικής αντίδρασης¹⁸². Η θέση αυτή

International Law, 2nd Edition, Oxford University Press, 2005, σελ. 355, J. Combacau, *The Exception of Self – Defense in U.N. Practice*, στο A. Cassese (eds.), όπ.π., σελ. 28 – 29, *contra* S. Murphy, *Principles of International Law*, Thomson West, 2006, σελ. 447: “Necessity does not require a defender to limit itself to actions that merely repel an attack; a state may use force in self – defense to remove a continuing threat to future security...”

¹⁷⁹ Βλ. R. Ago, όπ.π., σελ. 69, παρά 120

¹⁸⁰ Βλ. ICJ Reports (2003), όπ.π., σελ. 196, παρά 73: “...since the requirement of international law that measures taken avowedly in self-defence must have been necessary for that purpose is strict and objective, leaving no room for any “measure of discretion...”

¹⁸¹ Ibid., σελ. 186, παρά. 51 και σελ. 196, παρά. 74: “...whether the response to the [armed] attack is lawful depends on observance of the criteria of the necessity and the proportionality of the measures taken in self-defence” (I.C.J. Reports 1986, p. 103, para. 194). One aspect of these criteria is the nature of the target of the force used avowedly in self-defence”. Σε αυτό το σημείο πρέπει να διευκρινιστεί πως η ορθή επιλογή του στόχου σε σχέση με το κριτήριο της αναγκαιότητας της άμυνας δεν πρέπει να ταυτίζεται με τη θεμελιώδη αρχή της διάκρισης μεταξύ στρατιωτικών και αστικών στόχων, όπως αυτή ορίζεται από τις διατάξεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Αντίθετα, η επιλογή του στόχου κατά το *jus ad bellum* σχετίζεται με το κατά πόσον τα λαμβανόμενα αμυντικά μέτρα κατευθύνονται εναντίον της πηγής της ένοπλης επίθεσης με σκοπό την εξάλειψη του κινδύνου συνέχισης της.

¹⁸² Ορισμένοι σχολιαστές θεωρούν την αμεσότητα της αντίδρασης σε μια ένοπλη επίθεση ως ένα αυτοτελές κριτήριο διακρίβωσης της νομιμότητας της άμυνας. Ωστόσο όπως προκύπτει από τη Νομολογία του ΔΔ, από τις κατά καιρούς τοποθετήσεις των Κρατών αλλά και από την

επιβεβαιώνεται τόσο από την πρακτική όσο και από την Απόφαση του ΔΔ στην Υπόθεση Νικαράγουα¹⁸³. Το Κράτος που δέχεται την επίθεση οφείλει να αντιδράσει άμεσα, με τέτοιο τρόπο ώστε να διαφαίνεται πως σκοπός των ενεργειών του είναι η απόκρουση της εναντίον του χρήσης βίας. Καθίσταται προφανές ότι όσο περισσότερο απομακρύνεται χρονικά το γεγονός της επίθεσης από την ανάληψη της αμυντικής στρατιωτικής δράσης, τόσο η τελευταία απομακρύνεται από την αναγκαιότητα απόκρουσης της πρώτης, θέτοντας εν αμφιβόλω τη νομιμότητα της. Υποστηρίζεται, ωστόσο, από ορισμένους σχολιαστές ότι η αμεσότητα αυτή δεν αποτελεί ένα απόλυτο κριτήριο, αλλά σχετικοποιείται ανάλογα με τις περιστάσεις που επικρατούν σε μια δεδομένη περίπτωση χρήσης βίας. Με άλλα λόγια, ένα αμυνόμενο Κράτος έχει στη διάθεσή του κατ' αρχήν τον απαιτούμενο χρόνο ώστε να προετοιμαστεί επιχειρησιακά έως ότου προβεί στη λήψη των κατάλληλων αποφάσεων και την ανάληψη των απαραίτητων αμυντικών ενεργειών. Ο χρόνος αυτός σχετίζεται με την εγγενή δυσκολία των κρατών, ως ογκωδών γραφειοκρατικών μηχανισμών, να εντοπίζουν την πηγή μιας ένοπλης επίθεσης, να κινητοποιούν πολυάριθμες ένοπλες δυνάμεις, να σχεδιάζουν και να υλοποιούν στρατιωτικές επιχειρήσεις σε σύντομο χρονικό διάστημα. Στην παραπάνω δυσκολία συντείνει πολλές φορές και η απόσταση μεταξύ του τόπου όπου έλαβε χώρα η ένοπλη επίθεση και του σημείου συγκέντρωσης των ένοπλων μονάδων του αμυνόμενου Κράτους. Το επιχείρημα αυτό προβλήθηκε – και έγινε εν πολλοίς δεκτό από τη διεθνή

πλειοψηφία των θεωρητικών κειμένων, η αμεσότητα δεν αποτελεί μια ανεξάρτητη και αυτοτελής αρχή του διεθνούς δικαίου χρήσης βίας, αλλά εντάσσεται εννοιολογικά και λειτουργικά στην ευρύτερη έννοια της αναγκαιότητας. Βλ. *contra* Ε. Παπασταυρίδη, όπ.π., σελ. 107

¹⁸³ Βλ. ICJ Reports (1986), όπ.π., σελ. 122, παρά. 237: “...*On the question of necessity, the Court observes that the United States measures taken in December 1981 (or, at the earliest, March of that year - paragraph 93 above) cannot be said to correspond to a "necessity" justifying the United States action against Nicaragua on the basis of assistance given by Nicaragua to the armed opposition in El Salvador. First, these measures were only taken, and began to produce their effects, several months after the major offensive of the armed opposition against the Government of El Salvador had been completely repulsed (January 1981), and the actions of the opposition considerably reduced in consequence. Thus it was possible to eliminate the main danger to the Salvadorian Government without the United States embarking on activities in and against Nicaragua. Accordingly, it cannot be held that these activities were undertaken in the light of necessity...*”

κοινότητα – στην περίπτωση του πολέμου των Falklands (1982), όταν η Μ. Βρετανία διεξήγε τις επιχειρήσεις ανακατάληψης τω νησιών σχεδόν ένα μήνα μετά την αρχική εισβολή των Αργεντινών¹⁸⁴.

Εντούτοις, αν και το επιχείρημα της σχετικότητας του κριτηρίου της αμεσότητας μιας αμυντικής προσπάθειας φαντάζει κατ' αρχήν εύλογο και δικαιολογημένο, η επίκλησή του οφείλει να γίνεται περιοριστικά και υπό το φως των πραγματικών περιστατικών κάθε ξεχωριστής περίπτωσης άσκησης του δικαιώματος άμυνας, καθώς σε αυτό εμφολωρεί ο κίνδυνος μετατροπής της άμυνας σε ένοπλα αντίποινα. Ένα Κράτος προφανώς χρειάζεται ένα σχετικό χρονικό περιθώριο στρατιωτικής προετοιμασίας προκειμένου να αποκρούσει μία μαζική εισβολή εχθρικών ενόπλων δυνάμεων στο έδαφος του. Αντίθετα, στην περίπτωση μεμονωμένων ενόπλων επιθέσεων γίνεται αντιληπτό ότι οι στρατιωτικές μονάδες που καλούνται να αντιμετωπίσουν την κατάσταση και οι οποίες βρίσκονται συνήθως σε παραμεθόριες περιοχές, δρουν αυτόματα, «ενστικτωδώς» και με βάση τους κανόνες εμπλοκής που κάθε οργανωμένος κρατικός στρατός παρέχει στις ένοπλες δυνάμεις ακόμα και εν καιρώ ειρήνης, προς αντιμετώπιση υποθετικών, αιφνίδιων επιθέσεων.

Εξάλλου, θεωρείται πως ο *ratione temporis* περιορισμός της άσκησης της νόμιμης άμυνας έγκειται και στη λήξη των αμυντικών ενεργειών. Ένα Κράτος απολύει την δυνατότητα χρήσης βίας όταν έχει επιτευχθεί η απόκρουση της επίθεσης ή όταν το Συμβούλιο Ασφαλείας λάβει τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα, υπό το Κεφάλαιο VII του Χάρτη Η.Ε. προς αντιμετώπιση της κατάστασης¹⁸⁵. Η περαιτέρω συνέχιση της χρήσης βίας καθίσταται μη αναγκαία και ως εκ τούτου αίρεται ο κατά βάση νόμιμος χαρακτήρας της¹⁸⁶. Η θέση αυτή βέβαια δεν μπορεί να υποστηριχθεί στην περίπτωση κατοχής εδαφών, όπου το Κράτος εξακολουθεί να διαθέτει το δικαίωμα ανατροπής με βίαια μέσα

¹⁸⁴ Βλ. J. Gardam, *Necessity, Proportionality and the Use of Force by States*, Cambridge University Press, 2004, σελ. 151

¹⁸⁵ Βλ. C. Antonopoulos, *όπ.π.*, σελ. 229

¹⁸⁶ *Ibid.*, σελ. 276 – 277

της υφιστάμενης κατάστασης, όπως καταδεικνύει πολύ χαρακτηριστικά η συλλογική άμυνα της διεθνούς κοινότητας εναντίον της προσάρτησης του Κουβέιτ από το Ιράκ το 1991¹⁸⁷.

Τέλος, ερωτηματικά προκύπτουν ως προς την υποχρέωση των Κρατών να αναζητούν άλλους, εναλλακτικούς τρόπους απόκρουσης μιας επίθεσης - κυρίως μέσω ειρηνικών μεθόδων επίλυσης διαφορών - πριν καταφύγουν στην αμυντική χρήση βίας¹⁸⁸. Ωστόσο, η αποδοχή ενός τέτοιου επιχειρήματος ουσιαστικά ακυρώνει τον αναγκαίο και άμεσο χαρακτήρα του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας. Εφόσον η αντίδραση του αμυνόμενου Κράτους οφείλει να είναι άμεση και απολύτως αναγκαία καθίσταται προφανές και αυταπόδεικτο ότι εκ των πραγμάτων δεν υφίστανται οι προϋποθέσεις ειρηνικής επίλυσης του ζητήματος. Εάν το Κράτος εξαντλήσει τα περιορισμένα χρονικά περιθώρια άμυνας που διαθέτει προκειμένου να διευθετήσει το ζήτημα ειρηνικά τότε η εκ των υστέρων και μετά την ολοκλήρωση της ένοπλης επίθεσης χρήση βίας μετατρέπεται αναπόφευκτα σε ένοπλα αντίποινα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Gardam: «...it appears that State practice is generally consistent with the desirability of pursuing peaceful means of resolving a dispute once an armed attack is over...»¹⁸⁹. Εντούτοις, όπως καταδείχθηκε ανωτέρω, όταν μία ένοπλη επίθεση έχει περατωθεί, έχει πάψει να ισχύει και η αναγκαιότητα της άμυνας. Προς τούτο, αξίζει να παραθέσουμε αυτούσια τη θέση του Αντωνόπουλου: “... While commentators taking the above view presuppose a prior occurrence of unlawful force they seem to imply that there is a duty of attempting to settle the dispute by peaceful means first and reserve action in self – defense as the last

¹⁸⁷ Βλ. Α. Μπρεδήμα, *Η θέση της Ελλάδας απέναντι στην κρίση και η προβληματική της άμυνας*, στο Λ. Διβάνη, Λ.Α. Σισιλιάνος, Α. Σκόρδας (επιμ.), *Διεθνείς κρίσεις και παρέμβαση της διεθνούς οργανώσεως, Περσικός Κόλπος και τέως Γιουγκοσλαβία*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1994, σελ. 197

¹⁸⁸ R. Jennings, A. Watts, *Oppenheim's International Law, Volume I*, Pearson Longman, 1992 – 1996, σελ. 422

¹⁸⁹ Βλ. J. Gardam, *όπ.π.*, σελ. 153

resort. This is very reminiscent of the theory of armed reprisals and the rules for their exercise set by the Naulilaa Award..."¹⁹⁰.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω και υπό το φως των πραγματικών περιστατικών της σύρραξης του Λιβάνου, θα εξεταστεί στη συνέχεια το κατά πόσον η αντίδραση του Ισραήλ στην ένοπλη επίθεση της Χεζμπολλάχ πληρούσε το κριτήριο της αναγκαιότητας. Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι η εισβολή των μαχητών της Χεζμπολλάχ στο ισραηλινό έδαφος, η επίθεση κατά της περιπόλου και η ταυτόχρονη εκτόξευση πυραύλων εναντίον των παραμεθόριων χωριών δεν άφηνε κανένα περιθώριο περίσκεψης, νηφάλιας εκτίμησης της κατάστασης και αναζήτησης εναλλακτικών/ειρηνικών μεθόδων αντιμετώπισης της κατάστασης από τη μεριά της ισραηλινής στρατιωτικής διοίκησης της περιοχής.

Πράγματι, η αντίδραση των ενόπλων δυνάμεων του Ισραήλ υπήρξε άμεση και εμφανής από τα πρώτα κιόλας λεπτά του επεισοδίου. Μικρή ομάδα στρατιωτών με τη συνοδεία τεθωρακισμένου οχήματος εισέβαλε στο έδαφος του Λιβάνου προκειμένου να εμποδίσει τη διαφυγή των μαχητών της Χεζμπολλάχ και να διασώσει τους δύο απαχθέντες ισραηλινούς φαντάρους. Μετά την ανατίναξη του τεθωρακισμένου οχήματος από νάρκη, μία νέα ομάδα των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων πέρασε τα σύνορα με σκοπό την περισυλλογή των νεκρών μελών του πληρώματος του τεθωρακισμένου με αποτέλεσμα να δεχθεί κι αυτή επίθεση από μέλη της Χεζμπολλάχ. Την ίδια ώρα η εκτόξευση πυραύλων συνεχιζόταν εναντίον κατοικημένων περιοχών του βορείου Ισραήλ. Η αντίδραση των ενόπλων δυνάμεων του Ισραήλ ήταν και σε αυτήν την περίπτωση άμεση αφού κατά τη διάρκεια της 12^{ης} Ιουλίου εξαπολύθηκαν πάνω από 100 επιθέσεις κατά στόχων της Χεζμπολλάχ στο νότιο Λίβανο.

Ως εκ τούτου προκύπτει πως ο αμυντικός σκοπός του Ισραήλ ήταν ή τουλάχιστον θα έπρεπε να είναι η άμεση απόκρουση της αρχικής εισβολής, η διάσωση των δύο απαχθέντων στρατιωτών και η καταστροφή των σημείων από

¹⁹⁰ Βλ. C. Antonopoulos, όπ.π., σελ. 229

όπου εξαπολύονταν οι ρουκέτες εναντίον των παραμεθόριων ισραηλινών χωριών. Υπό αυτό το πρίσμα ορώμενη η ασκηθείσα βία από το Ισραήλ κατέστη κατ' αρχήν αναγκαία και άμεση ώστε να απομακρυνθεί ο κίνδυνος που έθετε κατά της ακεραιότητας και της ασφάλειας του κράτους και των πολιτών του η ένοπλη επίθεση της Χεζμπολλάχ¹⁹¹. Εντούτοις παραμένει το ερώτημα: ποιο ήταν το όριο της χρήσης βίας ώστε να θεωρηθεί η άμυνα του Ισραήλ ως συνολικά αναγκαία και νόμιμη; Ποιες ενέργειες ήταν πραγματικά απαραίτητες ώστε να ικανοποιηθεί ο στόχος της αμυντικής προσπάθειας; Και τελικά, ο πραγματικός σκοπός του Ισραήλ ήταν η απόκρουση της ένοπλης επίθεσης ή αντίθετα η επίθεση αυτή απετέλεσε ένα ισχυρό άλλοθι, το οποίο θα του επέτρεπε τον άπαξ δια παντός αφοπλισμό ίσως δε και πλήρη καταστροφή της Χεζμπολλάχ, πηγαίνοντας ταυτόχρονα το ρολόι του Λιβάνου 20 χρόνια πίσω, όπως δήλωνε χαρακτηριστικά στις 13 Ιουλίου 2006 ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου του Ισραηλινού Στρατού, Στρατηγός *Dan Halutz*¹⁹², καθιστώντας όμως τη χρήση βίας μία συνολική τιμωρία του λιβανικού λαού, ένα μαζικό ένοπλο αντίποινο και εν τέλει έναν επιθετικό και παράνομο πόλεμο παρεμπόδισης; Τα ερωτήματα αυτά μας οδηγούν μοιραία στην εξέταση του επόμενου σημαντικού κριτηρίου νομιμότητας μιας αμυντικής ενέργειας, αυτού της αναλογικότητας της.

2.2.2. Το κριτήριο της αναλογικότητας ή πως η νόμιμη άμυνα του Ισραήλ μετατράπηκε σε «επιθετικές στρατιωτικές επιχειρήσεις»

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί τη δεύτερη, και ίσως την πιο αμφιλεγόμενη ως προς την εννοιολογική της αποσαφήνιση, προϋπόθεση

¹⁹¹ Βλ. V. Kattan, όπ.π., σελ. 6 – 7

¹⁹² Βλ. Jon Clements, *Israeli PM vows action as army blasts into Lebanon*, διαθέσιμο στο http://www.mirror.co.uk/news/tm_objectid=17376170&method=full&siteid=94762&headline=very-very-very-painful-name_page.html

άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας¹⁹³. Το θεμελιώδες ερώτημα που τίθεται ως προς το περιεχόμενο της έννοιας της αναλογικότητας σύμφωνα με το *ius ad bellum* είναι το εξής: η νόμιμη άμυνα οφείλει να είναι αναλογική ως προς τι;

Το ΔΔ έχει εξετάσει, όχι διεξοδικά είναι η αλήθεια, την εφαρμογή της αρχής σε τέσσερις περιπτώσεις. Στην *Υπόθεση Νικαράγουα* (1986) έκρινε πως η νόμιμη άμυνα συνίσταται σε μέτρα ανάλογα της προηγηθείσας ένοπλης επίθεσης¹⁹⁴ και εν συνεχεία διαπίστωσε πως η βύθιση ναρκών από τις Η.Π.Α. στα χωρικά ύδατα της Νικαράγουας και οι επιθέσεις σε λιμάνια και πετρελαϊκές εγκαταστάσεις συνιστούσε μη αναλογικό μέτρο σε σχέση με την όποια βοήθεια παρέσχε η Κυβέρνηση των Σαντινίστας στους αντάρτες του Ελ – Σαλβαδόρ¹⁹⁵. Στη *Γνωμοδότηση για τη Χρήση Πυρηνικών Όπλων* (1996), το Δικαστήριο προσδιόρισε τη σχέση μεταξύ των μέσων της άμυνας με το κριτήριο της αναλογικότητας, υποστηρίζοντας πως η χρήση πυρηνικών όπλων δε συνιστά *per se* ένα δυσανάλογο αμυντικό μέτρο¹⁹⁶. Ακολούθως, στην *Υπόθεση των Εξεδρών Πετρελαίου* (2003), το Δικαστήριο συσχέτισε την έκταση και τα αποτελέσματα μιας αμυντικής αντίδρασης με τα αντίστοιχα της αρχικής

¹⁹³ Σχετικά με την αρχή της αναλογικότητας στο σύγχρονο *ius ad bellum* βλ. γενικά, μεταξύ άλλων, J. Gardam, *όπ.π.*, σελ. 155 – 187, *id.*, *Proportionality as a Restraint on the Use of Force*, 20 *AYIL* (1999), σελ. 161 – 173, *id.*, *Proportionality and Force in International Law*, 87 *AJIL* (1993), σελ. 391 – 413, C. Antonopoulos, *όπ.π.*, σελ. 286 – 296, Y. Dinstein, *όπ.π.* σελ. 231 – 235, A. Constantinou, *όπ.π.* σελ. 161 – 172, K. Trapp, *Back to Basics: Necessity, Proportionality and the Right of Self – Defense against Non – State Terrorist Actors*, 56 *ICLQ* (2007), σελ. 141 – 156, M. Bonafede, *Here, There and Everywhere: Assessing the Proportionality Doctrine and U.S. Uses of Force in Response to Terrorism after the September 11 Attacks*, 88 *CornellLR* (2002 – 2003), σελ. 155 – 214, C. Gray, *όπ.π.*, σελ. 105 – 108, O. Schachter, *International Law in Theory and Practice*, Nijhoff, 1991, 152 – 155, E. Roucouas, *όπ.π.*, σελ. 94 – 98, R. Ago, *όπ.π.* σελ. 69 – 70, παρά. 121

¹⁹⁴ Βλ. *ICJ Reports* (1986), *όπ.π.* σελ. 94, παρά 176

¹⁹⁵ *Ibid.* σελ. 122, παρά 237: “Whether or not the assistance to the contras might meet the criterion of proportionality, the Court cannot regard the United States activities summarized in paragraphs 80, 81 and 86, *Le.*, those relating to the mining of the Nicaraguan ports and the attacks on ports, oil installations, etc., as satisfying that criterion. Whatever uncertainty may exist as to the exact scale of the aid received by the Salvadorian armed opposition from Nicaragua, it is clear that these latter United States activities in question could not have been proportionate to that aid...”

¹⁹⁶ Βλ. *ICJ Reports* (1996), *όπ.π.* σελ. 245, παρά. 42: “...The proportionality principle may thus not in itself exclude the use of nuclear weapons in self-defence in all circumstances...”

επίθεσης, κρίνοντας την καταστροφή των εξεδρών πετρελαίου του Ιράν στον Περσικό Κόλπο από τις Η.Π.Α. ως δυσανάλογη αντίδραση κατά της ανατίναξης από νάρκη του αμερικανικού πολεμικού πλοίου, *Sea Isle City*¹⁹⁷. Τέλος, στην *Υπόθεση των Ένοπλων Δραστηριοτήτων στο Έδαφος του Κονγκό* (2005), το ΔΔ έκρινε πως η κατάληψη από την Ουγκάντα αεροδρομίων και πόλεων του Κονγκό, εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά από τις περιοχές όπου λάμβαναν χώρα οι μεθοριακές επιθέσεις των ένοπλων αντικυβερνητικών ομάδων, δε συνιστούσε μέτρο αναλογικό προς τον σκοπό της απόκρουσης των εν λόγω επιθέσεων¹⁹⁸. Με αυτόν τον τρόπο το Δικαστήριο εισήγαγε μία *ratione loci* διάσταση στην έννοια της αναλογικότητας.

Από τα σχετικά dicta του Διεθνούς Δικαστηρίου αλλά και από την πλειονότητα των θεωρητικών κειμένων¹⁹⁹, προκύπτει πως η αμυντική χρήση βίας οφείλει να είναι ανάλογη του σκοπού της, ο οποίος, όπως καταδείχθηκε παραπάνω, δεν μπορεί να είναι άλλος από την απόκρουση μιας ένοπλης επίθεσης και την εμπόδιση συνέχισης της²⁰⁰. Αντίστοιχα, μη αναλογική θεωρείται η άμυνα που ξεπερνά την απολύτως αναγκαία και λογική χρήση βίας υπό το φως των εκάστοτε περιστάσεων.

Με άλλα λόγια, η άμυνα δεν πρέπει να είναι ευθέως ανάλογη της ένοπλης επίθεσης, ως προς τη βαρύτητα, την έκταση, τα μέσα, τα αποτελέσματα και

¹⁹⁷ Βλ. ICJ Reports (2003), όπ.π. σελ. 198, παρά. 77: "...it cannot close its eyes to the scale of the whole operation, which involved, inter alia, the destruction of two Iranian frigates and a number of other naval vessels and aircraft. As a response to the mining, by an unidentified agency, of a single United States warship, which was severely damaged but not sunk, and without loss of life, neither "Operation Praying Mantis" as a whole, nor even that part of it that destroyed the Salman and Nasr platforms, can be regarded, in the circumstances of this case, as a proportionate use of force in self – defence."

¹⁹⁸ Βλ. ICJ Reports (2005), όπ.π. παρά. 147: "...The Court cannot fail to observe, however, that the taking of airports and towns many hundreds of kilometres from Uganda's border would not seem proportionate to the series of transborder attacks it claimed had given rise to the right of self-defence, nor to be necessary to that end..."

¹⁹⁹ Βλ. C. Antonopoloulos, όπ.π., σελ. 287, J. Gardam, όπ.π., σελ. 156 – 157, A. Constantinou, όπ.π., σελ. 161, C. Gray, όπ.π., σελ. 106, E. Roucouinas, όπ.π., σελ. 95, παρά. 44

²⁰⁰ Βλ. R. Ago, όπ.π., σελ. 69, παρά 121

φυσικά τις απώλειες σε ανθρώπινες ζωές²⁰¹. Ένας τέτοιος ισχυρισμός θα οδηγούσε αναπόφευκτα στον παραλογισμό του «οφθαλμός αντί οφθαλμού», γεγονός που θα προσέδιδε στην άμυνα το χαρακτηριστικό της εκδίκησης²⁰². Αντίθετα, το αμυνόμενο Κράτος δύναται να επιλέξει τα στρατιωτικά μέσα, τους στόχους και τον τόπο ανάπτυξης των επιχειρήσεων κατά τρόπο που δε θα ξεπερνά την αναγκαιότητα της άμυνας²⁰³, λαμβάνοντας υπόψη τις πιθανές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και τις συνέπειες της αντίδρασης του έναντι τρίτων κρατών²⁰⁴.

Τέλος, πρέπει να καταστεί σαφές ότι η αρχή της αναλογικότητας κατά το *ius ad bellum* δεν πρέπει να συγχέεται με την αντίστοιχη αρχή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν την διεξαγωγή των εχθροπραξιών, τα εμπόλεμα μέρη οφείλουν να υπολογίζουν, κατά τον σχεδιασμό και την εκτέλεση κάθε στρατιωτικής επιχείρησης, τις συνέπειες που θα προκληθούν στον άμαχο πληθυσμό και στα αστικά αγαθά. Οι συνέπειες δε αυτές πρέπει να είναι ανάλογες του αναμενόμενου στρατιωτικού πλεονεκτήματος²⁰⁵. Αντίθετα η αρχή της αναλογικότητας κατά το *ius ad bellum* έχει ευρύτερο περιεχόμενο, εφαρμόζεται στη συνολική αμυντική επιχείρηση και αναφέρεται στη σχέση μεταξύ της εν αμύνη χρήσης βίας και της αναγκαιότητας απόκρουσης μιας ένοπλης επίθεσης. Βέβαια, μπορεί να υποστηριχθεί πως οι

²⁰¹ Βλ. για τη σχετική άποψη F. Kirgis, *Some Proportionality Issues Raised by Israel's Use of Armed Force in Lebanon*, ASIL Insight, Volume 10, Issue 20 (17 August 2006), διαθέσιμο στο <http://www.asil.org/insights/2006/08/insights060817.html>, επίσης Y. Dinstein, *οπ.π.*, σελ. 231, όπου κάνει τη διάκριση μεταξύ αναλογικότητας κατά τη διεξαγωγή αμυντικών ενόπλων αντιποίνων και αναλογικότητας σε περίπτωση πολέμου, θεωρώντας ότι στην πρώτη περίπτωση η αναλογικότητα συσχετίζει ευθέως την έκταση και τα αποτελέσματα της χρήσης βίας κατά την άμυνα με τα αντίστοιχα της προηγηθείσας ένοπλης επίθεσης. Βλ. επίσης, R. Higgins, *International Law and the Avoidance, Containment and resolution of Disputes*. General Course on Public International Law, 231 RCADI (1991), σελ. 9 – 342, (297)

²⁰² Βλ. Ε. Παπασταυρίδη, *οπ.π.*, σελ. 138

²⁰³ Βλ. C. Antonopoulos, *οπ.π.*, σελ. 287 – 288

²⁰⁴ J. Gardam, *οπ.π.*, σελ. 168 – 179

²⁰⁵ Για την αρχή της αναλογικότητας στο *ius in bello* βλ. *infra* στο Δεύτερο Μέρος της παρουσίασης

απώλειες σε άμαχο πληθυσμό επηρεάζουν αναμφισβήτητα τον χαρακτηρισμό μιας αμυντικής ενέργειας ως δυσανάλογης προς τον σκοπό της, υπό την έννοια ότι κάποιο Κράτος που χρησιμοποιεί υπερβολική βία για να αποκρούσει μία ένοπλη επίθεση είναι πολύ πιθανό να προκαλέσει και δυσανάλογες συνέπειες στους αμάχους. Σε αυτήν την περίπτωση ο συνολικός απολογισμός των «παράπλευρων» απωλειών²⁰⁶ χρησιμεύει περισσότερο ως ένα από τα τεκμήρια διαπίστωσης της μη αναλογικότητας της αμυντικής χρήσης βίας, παρά ως ένα αυτοτελές κριτήριο νομιμότητας της²⁰⁷.

Προκύπτει λοιπόν από τα παραπάνω πως η αναλογικότητα ή μη μιας αμυντικής στρατιωτικής δράσης δεν μπορεί να εκτιμηθεί εκ των προτέρων. Το αμυνόμενο Κράτος οφείλει να συνεκτιμά την αναλογία των ενεργειών του με το σκοπό της χρήσης βίας κατά το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων και για όσο διάστημα αυτές διαρκούν.

Το ζήτημα της αναλογικότητας της ένοπλης αντίδρασης του Ισραήλ κατά των επιθέσεων της Χεζμπολλάχ τέθηκε ήδη από τις πρώτες ημέρες της σύρραξης. Στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας που έλαβε χώρα στις 14 Ιουλίου 2006, οι αντιπρόσωποι των Κρατών, ενώ στην πλειοψηφία τους αναγνώρισαν το δικαίωμα του Ισραήλ στη νόμιμη άμυνα, σχεδόν ομόφωνα χαρακτήρισαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων ως υπερβολικές και δυσανάλογες προς τον σκοπό της απόκρουσης της αρχικής επίθεσης της Χεζμπολλάχ της 12^{ης} Ιουλίου. Από τη σχετική συζήτηση προέκυψε πως η επιλογή των στόχων, ιδιαίτερα δε ο αεροπορικός και ναυτικός αποκλεισμός του Λιβάνου και ο βομβαρδισμός του διεθνούς αεροδρομίου της Βηρυτού, η γεωγραφική έκταση των επιχειρήσεων, οι πολυάριθμες απώλειες σε

²⁰⁶ Ο όρος παράπλευρες απώλειες είναι προφανώς τουλάχιστον αδόκιμος καθώς προφανέστατα υποβαθμίζει την αξιοπρέπεια και τη σημασία της ζωής των θυμάτων μιας ένοπλης σύρραξης. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Rosenne: "...collateral damage – a monstrous term indicating loss of life of all innocent bystanders...", Sh. Rosenne, *The Perplexities of Modern International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2004, σελ. 133. Εδώ χρησιμοποιείται με σαφώς ειρωνική διάθεση.

²⁰⁷ Βλ. E. Roucouas, όπ.π., σελ. 98, παρά. 52, J. Gardam, όπ.π., σελ. 169, 172

αμάχους και οι εκτεταμένες καταστροφές στην αστική υποδομή, κατέστησαν την ισραηλινή χρήση βίας δυσανάλογη και ως εκ τούτου μη αναγκαία²⁰⁸.

Πράγματι, το Ισραήλ τις πρώτες ώρες μετά την επίθεση της Χεζμπολλάχ επιτέθηκε σε στρατιωτικές βάσεις της Οργάνωσης στο νότιο Λίβανο, περνώντας παράλληλα τα σύνορα σε μια στιγμιαία προσπάθεια διάσωσης των στρατιωτών. Η αρχική αυτή επιχείρηση δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί ως αναλογική σε σχέση με τον αμυντικό σκοπό της, τη διάσωση δηλαδή των στρατιωτών και την αποτροπή της περαιτέρω εκτόξευσης πυραύλων Κατιούσα από τις βάσεις της Χεζμπολλάχ στο νότο κατά των παραμεθόριων περιοχών του Ισραήλ. Τόσο τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, όσο και η περιορισμένη τοπικά, ποσοτικά και ποιοτικά επιλογή των στόχων κρίνονται ως αναγκαία και αναλογικά μέτρα σε σχέση με το μέγεθος και τον αντίκτυπο της ένοπλης επίθεσης της Χεζμπολλάχ²⁰⁹.

Ωστόσο, η κατάσταση στο πεδίο διαφοροποιήθηκε ήδη από τις 13 Ιουλίου 2006. Κατόπιν σχετικής απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου της ισραηλινής Κυβέρνησης, οι ένοπλες δυνάμεις εξαπέλυσαν ευρείας κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες περιελάμβαναν πλήγματα σε ολόκληρη την λιβανική επικράτεια, ακόμα και στο κέντρο της Βηρυτού, αεροναυτικό αποκλεισμό, εναέριους βομβαρδισμούς εναντίον της αστικής υποδομής της χώρας καθώς και εκτεταμένες χερσαίες επιχειρήσεις.

²⁰⁸ Βλ. Security Council, 5489th Meeting, 14 July 2006, S/PV.5489. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η Ελληνίδα Αντιπρόσωπος: “... *We equally deplore and express our deep alarm at the Israeli counterattacks, which have resulted in the killing of more than 50 Lebanese civilians, including 10 children, and the wounding of 100 more, as well as in the destruction of civilian infrastructure in the country. We continue to believe that, while preserving the right of self-defence, Israel must respect its obligations under international law, including international humanitarian law, as well as the sovereignty and territorial integrity of Lebanon. Actions which are contrary to international law can only aggravate the vicious circle of violence and retribution and cannot serve anyone’s legitimate security concerns. In that respect, we call upon Israel to immediately halt the disproportionate use of force, put an end to its attacks against civilian population areas and public infrastructure, such as the international airport of Beirut, refrain from violating Lebanese air space and lift the naval and air blockade of Lebanon...*”, διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N06/429/93/PDF/N0642993.pdf?OpenElement>, βλ. και E. Cannizzaro, όπ.π., σελ. 784

²⁰⁹ Βλ. V. Kattan, όπ.π., σελ. 6

Σύμφωνα με το βασικό επιχείρημα των Ισραηλινών, οι ενέργειες αυτές καθίσταντο απολύτως αναλογικές αφού σκοπός της άμυνας δεν ήταν μόνο η απελευθέρωση των δύο απαχθέντων στρατιωτών και η απόκρουση της επίθεσης της 12^{ης} Ιουλίου αλλά η εν συνόλω και οριστική αντιμετώπιση της απτής και πραγματικής απειλής που έθετε η Χεζμπολλάχ κατά της ασφάλειας του Κράτους του Ισραήλ²¹⁰. Στην κατεύθυνση αυτή κινήθηκε, σύμφωνα με το ίδιο επιχείρημα, η όλη στρατιωτική προσπάθεια. Η εκτεταμένη χρήση βίας κατά των υποδομών του Λιβάνου (δρόμοι, γέφυρες εργοστάσια, λιμάνια, αεροδρόμια κ.λπ.) δικαιολογήθηκε δε από την ανάγκη να τερματιστεί ο περαιτέρω εξοπλισμός της Χεζμπολλάχ με όπλα αλλά και να εμποδιστεί η διαφυγή των απαγωγέων που κρατούσαν όμηρους τους δύο στρατιώτες²¹¹. Άλλωστε, η πλήρης καταστροφή των πάσης φύσεως εγκαταστάσεων της Οργάνωσης στο σύνολο του λιβανικού εδάφους και η απότοκη εκατόμβη θυμάτων θεωρήθηκε εύλογη εκ του γεγονότος ότι η διοικητική, πολιτική και στρατιωτική δομή της Χεζμπολλάχ καθώς και το κέντρο λήψης των αποφάσεων ευρίσκετο διάσπαρτο σε όλο το Λίβανο και σίγουρα όχι μόνο στις νότιες επαρχίες²¹².

Όπως γίνεται αντιληπτό μια τέτοια θέση δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή. Η αρχή της αναλογικότητας ορίζει πως τα μέσα και η έκταση μιας αμυντικής χρήσης βίας πρέπει να είναι τέτοια ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες απώθησης μιας συγκεκριμένης ένοπλης επίθεσης και όχι στην εξάλειψη μιας αόριστης και γενικής απειλής. Το ίδιο ισχύει εξάλλου ακόμα και αν η ένοπλη επίθεση λαμβάνει χώρα με ασύμμετρο τρόπο, παίρνοντας το χαρακτήρα μιας «τρομοκρατικής» ενέργειας²¹³.

²¹⁰ Βλ. Behind the Headlines: Israel's counter terrorist campaign, 15 August 2006, διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/About+the+Ministry/Behind+the+Headlines/Israels+counter+terrorist+campaign+-+FAQ+18-Jul-2006.htm#disproportionateforce>

²¹¹ Βλ. Summary of IDF operations against Hizbullah in Lebanon, 13 July 2006, διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism+Obstacle+to+Peace/Terrorism+from+Lebanon+Hizbullah/IDF+operations+against+Hizbullah+in+Lebanon+13-Jul-2006.htm>

²¹² Βλ. A. Zimmerman, όπ.π., σελ. 124

²¹³ Βλ. J. Gardam, όπ.π., σελ. 183 – 184

Ακόμα δε και αν θεωρηθεί ότι η ισραηλινή απάντηση σχετιζόταν όχι μόνο με την επίθεση της 12^{ης} Ιουλίου αλλά με το σύνολο των μεθοριακών επεισοδίων που είχαν σημειωθεί από το 2000 έως το 2006 μεταξύ της Χεζμπολλάχ και των ενόπλων δυνάμεων του Ισραήλ (προς επίρρωση της θεωρίας της συσσώρευσης γεγονότων) προκύπτει πως ούτε και σε αυτήν την περίπτωση πληρούται το κριτήριο της αναλογικότητας αφού όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Cannizzaro: “ *The idea that a series of small-scale attacks, none of which seriously jeopardizes the security of the attacked state, can be considered cumulatively and can therefore prompt a wide-scale response, seems to depart from the conception of proportionality as an instrument designed to keep the level of force to the minimum necessary for repelling an attack and to avoid escalation...*”²¹⁴

Φαίνεται, λοιπόν, πως όχι μόνο η έκταση και τα αποτελέσματα της αντίδρασης του Ισραήλ ήταν δυσανάλογα του σκοπού της νόμιμης άμυνας αλλά και ο ίδιος ο στόχος της χρήσης βίας ήταν δυσανάλογος του κινδύνου που καλείτο αρχικά να αντιμετωπίσει²¹⁵. Συνεπώς, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πως το Ισραήλ άσκησε καταχρηστικά και ως εκ τούτου παράνομα το δικαίωμα της αυτοάμυνας. Παραβίασε βάνανυσα τη θεμελιώδη και εθιμική αρχή της αναλογικότητας, προσδίδοντας στις ενέργειες του τον χαρακτήρα μαζικής τιμωρίας του λιβανικού λαού. Επιπρόσθετα όπως προκύπτει από τις δηλώσεις των ίδιων των ισραηλινών αξιωματούχων, στόχος τους δεν ήταν η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους του Ισραήλ και η ασφάλεια των κατοίκων του αλλά η επιθετική και επώδυνη απόδοση ευθυνών²¹⁶.

²¹⁴ Βλ. E. Cannizzaro, *όπ.π.*, σελ. 785, G. Ziccardi Capaldo, *όπ.π.*, σελ. 103, B. Levenfeld, *Israeli Counter – Fedayeen Tactics in Lebanon: Self – Defense and Reprisal under Modern International Law*, 21 CJTL (1982 – 1983), σελ. 1 – 48

²¹⁵ Βλ. και I. Galea, *Applicability of Self – Defence in the Lebanon Conflict*, 3 RevistaRDI, (2006), σελ. 109 – 120, (117)

²¹⁶ Βλ. Special Cabinet Communique - Hizbullah attack, 12 July 2006, διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2006/Special+Cabinet+Communique+-+Hizbullah+attack+12-Jul-2006.htm>

Με άλλα λόγια, η αρχικά νόμιμη άμυνα, που το διεθνές δίκαιο επέτρεψε και οι περιστάσεις επέβαλαν στο Ισραήλ να ασκήσει, μετατράπηκε σε ένα παράνομο αντίποινο που λόγο της σοβαρής έκτασης και των αποτελεσμάτων του έλαβε τη μορφή επιθετικού πολέμου²¹⁷ κατά του Κράτους και του λαού του Λιβάνου²¹⁸. Την άποψη αυτή επιβεβαιώνει με τον πιο εμφατικό τρόπο η Απόφαση 1701 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε. (11 Αυγούστου 2006) σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο τις οποίας το Συμβούλιο καλούσε το Ισραήλ να διακόψει άμεσα *όλες τις επιθετικές στρατιωτικές επιχειρήσεις* (“*all offensive military operations*”) στο έδαφος του Λιβάνου²¹⁹.

Την ίδια θέση έλαβε λίγους μήνες αργότερα και η Επιτροπή Έρευνας για το Λίβανο του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σύμφωνα με την Έκθεση της Επιτροπής:

*“Israel’s military actions very quickly escalated from a riposte to a border incident into a general attack against the entire Lebanese territory. Israel’s response was considered by the Security Council in its resolution 1701(2006) as “offensive military operation”. These actions have the characteristics of an armed aggression, as defined by General Assembly resolution 3314 (XXIX) of 14 December 1974.”*²²⁰

²¹⁷ Βλ. γενικά για το θέμα της μετατροπής μιας νόμιμης άμυνας σε επιθετικό πόλεμο, Α. Constantinou, όπ.π., σελ. 162 και τις παρατιθέμενες υποσημειώσεις

²¹⁸ Βλ. και V. Kattan, όπ.π., σελ. 20

²¹⁹ Βλ. S/RES/1701/2006 (11 August 2006), διαθέσιμο στο <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/465/03/PDF/N0646503.pdf?OpenElement>: “1. Calls for a full cessation of hostilities based upon, in particular, the immediate cessation by Hizbollah of all attacks and the immediate cessation by Israel of all offensive military operations”

²²⁰ Βλ. Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, όπ.π., σελ. 14, παρά. 61

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

**ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΡΡΑΞΗ
ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΡΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ

ΔΙΚΑΙΟ

1.1. Τυπική διεθνής ένοπλη σύρραξη ή μία *sui generis* διεθνική σύγκρουση;

Οι αρχές και οι κανόνες, εθιμικοί και συμβατικοί, του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (εφεξής ΔΑΔ) εφαρμόζονται σε περίπτωση ύπαρξης μίας ένοπλης σύρραξης²²¹. Οι ένοπλες δε συρράξεις διακρίνονται από το ίδιο το ΔΑΔ σε διεθνούς και μη διεθνούς χαρακτήρα. Η διάκριση αυτή διαφοροποιεί και το εύρος των εφαρμοστέων κανόνων, καθώς στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις εφαρμόζεται το σύνολο των διατάξεων του ΔΑΔ, ενώ αντιθέτως στις συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα εφαρμόζεται ένα μέρος μόνο των διατάξεων αυτών. Συνακόλουθα, το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του ΔΑΔ μεταβάλλεται ανάλογα με το είδος της σύρραξης ή με άλλα λόγια, ο διεθνής ή μη χαρακτήρας μιας σύρραξης δημιουργεί ως προς τα εμπόλεμα μέρη μια «*διαφοροποιημένη γεωμετρία υποχρεώσεων*» και δικαιωμάτων²²².

Προτού, λοιπόν, αναλυθούν τα ζητήματα εφαρμογής, καθώς και οι πιθανές παραβιάσεις των κανόνων του ΔΑΔ κατά τις εχθροπραξίες μεταξύ Ισραήλ και Χεζμπολλάχ το καλοκαίρι του 2006, καθίσταται απαραίτητη η

²²¹ Βλ. κοινό Άρθρο 2 και στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (εφεξής ΣΓ '49) καθώς και το άρθρο 1, παρά. 1 του Δευτέρου Πρόσθετου, στις Συμβάσεις της Γενεύης, Πρωτοκόλλου του 1977 (εφεξής ΠΠ2 '77)

²²² Βλ. Στ. Περράκης, Μ.Ντ. Μαρούδα, *Ανθρωπιστικό Δίκαιο και σύγχρονες πολεμικές επιχειρήσεις: Τι νεότερα από το μέτωπο;*, στο Στ. Περράκη (επιμ.), *Η Διεθνής Κοινότητα σε κίνηση, Συμβολές στη Μνήμη Γεωργίου Τενεκίδη*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ. 291 – 328, (300)

απάντηση δύο καίριων ερωτημάτων. Το πρώτο αφορά την πραγματική ύπαρξη ή μη μιας ένοπλης σύρραξης. Εάν δε αυτό το πρώτο ερώτημα απαντηθεί καταφατικά, το δεύτερο, που έπεται, σχετίζεται με το χαρακτηρισμό της εν λόγω σύρραξης, ως διεθνούς ή μη διεθνούς και συνεπώς με την διακρίβωση του εν προκειμένω εφαρμοστέου δικαίου.

Αν και οι ίδιες οι ΣΓ '49 (καθώς και τα ΠΠ '77) δεν περιλαμβάνουν έναν ορισμό της έννοιας «ένοπλη σύρραξη/σύγκρουση», από τον επίσημο σχολιασμό τους προκύπτει πως η ύπαρξη της σύρραξης συνδέεται με την πραγματική έναρξη των εχθροπραξιών. Με άλλα λόγια κάθε διαφορά που ενσκήπτει μεταξύ Κρατών και οδηγεί στη χρήση ένοπλης βίας χαρακτηρίζεται ως ένοπλη σύρραξη. Καμία διαφοροποίηση ως προς τούτο δεν προκαλείται από τη διάρκεια της σύρραξης ή από την έκταση και τα αποτελέσματά της²²³.

Εξάγεται, λοιπόν, το συμπέρασμα πως η υπό εξέταση περίπτωση απέτελεσε αναμφισβήτητα μία ένοπλη σύρραξη για τους σκοπούς του ΔΑΔ, θέση την οποία συμμερίστηκαν εξάλλου και τα ίδια τα μέρη²²⁴. Οι εχθροπραξίες μεταξύ των εμπολέμων έλαβαν χώρα τόσο στο έδαφος του Λιβάνου όσο και εντός της ισραηλινής επικράτειας. Η αρχή της σύρραξης πρέπει να τοποθετηθεί το πρωί της 12^{ης} Ιουλίου 2006, οπότε και εξαπολύθηκε η ένοπλη επίθεση της Χεζμπολλάχ κατά του Ισραήλ, και η λήξη της λίγες μέρες μετά την υιοθέτηση της Απόφασης 1701 του Συμβουλίου Ασφαλείας (συγκεκριμένα στις 14 Αυγούστου όποτε και τα εμπλεκόμενα μέρη συμφώνησαν στην παύση των εχθροπραξιών), αλλά κυρίως μετά τις 7 Σεπτεμβρίου 2006 και την άρση του ναυτικού αποκλεισμού που είχε επιβληθεί στο Λίβανο από τις ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις (εφεξής IDF)²²⁵, ήδη από τις 13 Ιουλίου 2006²²⁶.

²²³ Βλ. J. Pictet, *Commentaries of the Geneva Conventions of 1949*, ICRC, Geneva, Volume I, 1952, σελ. 32

²²⁴ Βλ. και Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, όπ.π., σελ. 11 - 12, παρά. 51, A. Zimmermann, όπ.π., σελ. 126, J. Stewart, *The UN Commission of Inquiry on Lebanon, A Legal Appraisal*, 5 JICJ (2007), 1039 - 1059, (1039 - 1040)

Κατόπιν της διαπίστωσης αυτής πρέπει να απαντηθεί το δεύτερο ερώτημα που έχει τεθεί. Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της σύρραξης του Λιβάνου, ποια τα εμπόλεμα μέρη και τελικά ποιο το εφαρμοστέο δίκαιο;

Αποτελεί αναμφισβήτητη αλήθεια πως η σύγχρονη διεθνής πραγματικότητα έχει διαμορφώσει μία πλούσια τυπολογία βίαιων συγκρούσεων έτσι ώστε ο παραδοσιακός και απόλυτος διαχωρισμός μεταξύ συρράξεων διεθνούς και μη διεθνούς χαρακτήρα να φαντάζει παρωχημένος και εν πολλοίς δυσλειτουργικός. Σήμερα, 60 σχεδόν χρόνια μετά την υιοθέτηση των ΣΓ '49 και 31 μετά τα δύο ΠΠ '77 η διεθνής κοινότητα έρχεται αντιμέτωπη καθημερινά με πολύπλοκες καταστάσεις χρήσης βίας. Περιπτώσεις όπου συρράξεις διεθνούς χαρακτήρα συνυπάρχουν με συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα (π.χ. Κράτη – μέλη NATO Ο.Δ.Γιουγκοσλαβίας και Κυβέρνηση Ο.Δ.Γ κατά UCK, Κόσοβο '99 ή Η.Π.Α. κατά Ταλιμπάν και Ταλιμπάν κατά Βορείου Συμμαχίας, 2001 - 2002). Συρράξεις *prima facie* μη διεθνείς οι οποίες στη συνέχεια διεθνοποιούνται, λόγω της ανάμειξης τρίτων κρατών ή διεθνών οργανισμών και το αντίστροφο (π.χ. Κυβέρνηση της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης κατά Σερβοβόσνιων υπό τον έλεγχο της ΟΔΓ ή αντίστροφα Βόρεια Συμμαχία και Αμερικανοί κατά Ταλιμπάν μετά την κατάληψη της εξουσίας από τη Βόρεια Συμμαχία). Εμπόλεμες καταστάσεις μεταξύ Κρατών και μη κρατικών δρώντων που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος τρίτων κρατών (π.χ. οι πρόσφατες συγκρούσεις στο Β. Ιράκ μεταξύ Τουρκίας και ανταρτών PKK). Αν σε όλα αυτά προστεθεί και η προβληματική περί του λεγόμενου «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», τότε ουδείς μπορεί να κάνει λόγο για ένα ξεκάθαρο και νομικό τοπίο, στο οποίο οι διαφορετικοί διεθνείς δρώντες καλούνται να εφαρμόσουν, να σεβαστούν, να προάγουν ή ακόμα και να μελετήσουν τους κανόνες του ΔΑΔ.

²²⁵ Βλ. S/2006/730, 12 September 2006, Report of the Secretary – General on the implementation of Security Council resolution 1701 (2006), παρά. 53

²²⁶ Βλ. Israel Ministry of Foreign Affairs, Summary of IDF operations against Hizbullah in Lebanon, 13 July 2006, διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Terrorism+from+Lebanon+Hizbullah/IDF+operations+against+Hizbullah+in+Lebanon+13-Jul-2006.htm>

Πέραν, όμως, του σχετικού χρήσιμου θεωρητικού προβληματισμού – χάριν του οποίου έχουν χυθεί μεγάλες ποσότητες μελάνης²²⁷ και στον οποίο θα επανέλθουμε στα συμπερασματικό κεφάλαιο της παρούσης – η ύπαρξη και η εξέταση πραγματικών καταστάσεων βίας, όπου οι καταστροφές και οι απώλειες ανθρώπινων ζωών κάθε άλλο παρά θεωρητικές είναι, απαιτούν σαφείς και αδιαμφισβήτητες απαντήσεις. Οι απαντήσεις δε αυτές δεν μπορούν παρά να δίνονται υπό το φως του υφιστάμενου νομικού πλαισίου – παρά τα όποια κενά και ατέλειες αυτό παρουσιάζει – και όχι με βάση φαντασιακές νομικές θεωρήσεις ή σύμφωνα με ανθρωπιστικά ευχολόγια.

Το κοινό Άρθρο 2 των ΣΓ ‘ 49 ορίζει πως για την ύπαρξη μιας διεθνούς ένοπλης σύρραξης θα πρέπει αυτή να έχει αναφύει μεταξύ δύο ή περισσότερων Συμβαλλομένων Μερών, δηλαδή μεταξύ Κρατών. Συνεπώς, προκειμένου να εξεταστεί ο διεθνής ή μη χαρακτήρας της σύρραξης του Λιβάνου, θα πρέπει αυτή να έλαβε χώρα μεταξύ του Ισραήλ και του Λιβάνου. Εντούτοις, όπως προκύπτει από τα πραγματικά περιστατικά, οι εχθροπραξίες το καλοκαίρι του 2006, αφορούσαν τις ένοπλες δυνάμεις του Ισραήλ και τους μαχητές της Χεζμπολλάχ²²⁸. Πώς δύναται, λοιπόν, να τεκμηριωθεί η θέση του Λιβάνου ως εμπολέμου μέρους και ο παρεπόμενος χαρακτηρισμός της εν λόγω σύρραξης ως διεθνούς;

Η απάντηση θα στηριχθεί σε δύο πυλώνες - επιχειρήματα. Σε ένα πρώτο επίπεδο, υποστηρίζεται πως μία ένοπλη σύρραξη μεταξύ Κράτους και ενός μη κρατικού δρώντα καθίσταται διεθνής όταν εξελίσσεται στο έδαφος τρίτου Κράτους, χωρίς τη συγκατάθεση του τελευταίου²²⁹.

Εξάλλου, σύμφωνα με το δεύτερο επιχείρημα μία σύρραξη *prima facie* μη διεθνούς χαρακτήρα, διεθνοποιείται εάν διαπιστωθεί ότι ο μη κρατικός δρών που

²²⁷ Βλ. εξαιρετική συμβολή των Στ. Περράκη, Μ.Ντ. Μαρούδας, ό.π., σελ. 303 - 314

²²⁸ Βλ. Έκθεση της Επιτροπής για το Λίβανο, ό.π., σελ. 12, παρά. 55

²²⁹ Βλ. Zimmermann, ό.π., σελ. 127, M. Sassoli,

μάχεται κατά μίας Κυβέρνησης λειτουργεί ουσιαστικά για λογαριασμό τρίτου Κράτους, ως *de facto* όργανο του.

Εάν λοιπόν, υπαχθούν τα πραγματικά περιστατικά της σύρραξης του Λιβάνου σε αυτόν το νόμιμο έλεγχο εύκολα διαπιστώνεται ότι συντρέχουν και οι δύο σχετικές προϋποθέσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Πρωτογενείς Πηγές

Διεθνή Συμβατικά Κείμενα

Χάρτης ΗΕ, Άγιος Φραγκίσκος 1945.

Δικαστικές Αποφάσεις

Διεθνές Δικαστήριο Διαρκούς Δικαιοσύνης

PCIJ Reports (1923), Series B, No 4, *Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco*, Advisory Opinion of 7 February 1923

Διεθνές Δικαστήριο Χάγης

ICJ Reports (1949), *Corfu Channel Case*, Merits, Judgment of 9 April 1949

Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. U.S.A.), Merits, Judgement of 27 June 1986, para 195,

I.C.J. Reports (1980), Case concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran, (U.S.A. v. Iran)

ICJ Reports (1996), *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion of 8 July 1996

ICJ Reports (2003), *Case Concerning Oil Platforms* (Islamic Republic of Iran v. U.S.A.), Merits, Judgment of 6 November 2003,

I.C.J. Reports (2004), *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion of 9 July 2004

ICJ Reports (2005), *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo* (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment of 19 December 2005

ICJ Reports (2007), *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Merits, Judgment of 26 February 2007

ΔΠΔΓ

The Prosecutor v. Tadic, Case No IT-94-1-A, Judgment, Appeals Chambers, 15 July 1999,

Αποφάσεις διεθνών διαιτητικών οργάνων

Eritrea-Ethiopia Claims Commission, Partial Award (Jus ad bellum), Ethiopia's Claims 1-8, The Hague, December 19, 2005, para. 11

Yeager/Islamic Republic of Iran, 17 Iran – US Claims Tribunal Reports, 1987

Responsabilité de l' Allemagne à raison de Dommages Causés dans les Colonies Portugaises du Sud de l' Afrique, 8 Tribunaux Arbitrales Mixtes 409, 1928, (Portugal v. Germany)

Πράξεις και άλλα κείμενα διεθνών οργανισμών

Συμβούλιο Ασφαλείας

Resolution 242 (1967), S/RES/1701/2006 (2006), S/RES/1310 (2000), S/RES/1337 (2001), S/RES/1365 (2001), S/RES/1391 (2002), S/RES/1428 (2002), S/RES/1461 (2003), S/RES/1496 (2003), S/RES/1525 (2004), S/RES/1553 (2004), S/RES/1559 (2004), S/RES/1583 (2005), S/RES/1614 (2005), S/RES/1655 (2006) και S/RES/1680 (2006)

Press Release SC/6878 of 18 June 2000, SC/8299, Press Release, SC/8299

Security Council, 5489th Meeting, 14 July 2006, S/PV.5489

Γενική Συνέλευση

A/RES/2131(XX)/1965, Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, 21 December 1965

A/RES/2625 (XXV)/1970, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co – operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24 October 1970

Resolution on the Definition of Aggression, UNGA Res. 3314 (XXIX)/14.12.1974

A/RES/56/83 (2001),

A/RES/60/1/2005, World Summit Outcome, 16 September 2005

Γενικός Γραμματέας

"*Report of the Secretary-General on the implementation of Security Council resolutions 425 (1978) and 426 (1978)*". S/2000/460.

Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council Resolution S-2/1,2006

Διάφορες Εκδόσεις και Κείμενα

Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, διαθέσιμο μαζί με τον επίσημο σχολιασμό (Commentaries) στο http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf και στο *Yearbook of the International Law Commission, 2001*, vol. II, Part Two, p. 31 – 143

Institut de Droit Internatioanal, Session de Sandiego (June 2007), 10th Commission, Present problems of the use of force in International law, Sub – group on self – defence, Rapporteur: Em. Roucouas, p. 86 – 87, par. 31

International Committee of the Red Cross Geneva, A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977, January 2006

International Institute of Humanitarian Law, San Remo, Italy, in cooperation with The International Committee of the Red Cross, Geneva, Switzerland, XXVIIth Round Table on Current Problems of International Humanitarian Law: "*International Humanitarian Law and Other Legal Regimes: Interplay in Situations of Violence*", nov.2003

B. Συγγράμματα– Άρθρα

Μονογραφίες

Alagha Joseph, *The Shifts in Hizbullah's Ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program*, Amsterdam UniversityPress, 2006

- Alexandrov S. A., *Self – Defense against the Use of Force in International Law*, Kluwer Law International, The Hague, 1996, p. 113 – 114.
- Antonopoulos C., *The unilateral use of force by states in international law*, Ant. N. Sakkoulas Publishers, Athens – Komotini, 1997
- Arend A.C., R. Beck, *International Law and the Use of Force, Beyond the UN Charter paradigm*, Routledge, London, New York, 1993
- Balencie J.M., A. de la Grange, *Εξεγερμένοι Κόσμοι. Τόμος Α': Αμερική, Εγγύς και Μέση Ανατολή, Χώρες του Μαγκρέμπ. Αντάρτικα, μιλίτσες, τρομοκρατικές ομάδες. Πρωταγωνιστές, συγκρούσεις, πολιτική βία*, Εκδ. τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 2003, σελ. 374
- Bowett D. W., *Self – Defence in International Law*, Manchester University Press, Manchester, 1958, p. 192
- Brownlie I., *International Law and the Use of Force by States*, Oxford, New York, 1963, p. 366
- Bugnion F., *Guerre juste, guerre d'agression et droit international humanitaire*, IRRC September 2002 Vol. 84 No 847, p. 523- 546
- Cannizzaro E., *Entites non – etatiques et regime international de l' emploi de la force, Une etude sur le cas de la reaction Israelienne au Liban*, 111 (2) RGDIP (2007), 333 – 354
- Cassese A. (eds.), *The current legal regulation of the use of force*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1986
- Constantinou A., *The right of Self – Defence under customary international law and Article 51 of the United Nations Charter*, Ant. N. Sakkoulas/Bruylant, Athenes/Bruxelles, 2000
- Conte A., *The war on Terror: Self – Defence or Aggression?*, στο U. Dolgopol, J. Gardam (eds.), *The Challenge of Conflict: International Law Responds*, Nijhoff, Leiden, 2006
- Dinstein Y., *War, aggression and self – defence (2nd Ed.)*, Cambridge University Press, 1994, p. 215 – 226
- Dormann K., *The legal situation of “unlawful/unprivileged combatants”*, IRRC March 2003 Vol. 85 No 849, p. 45-74

Franck Th., *Recourse to Force, State Action Against Threats and Armed Attacks*, Cambridge University Press, 2002

Gardam J., *Necessity, Proportionality and the Use of Force by States*, Cambridge University Press, 2004

Gasser H-P., *Acts of terror, "terrorism" and international humanitarian law*, IRRC September 2002 Vol. 84 No 847, p.547- 570

Gray C., *International law and the use of force*, Oxford University Press, New York, 2000

Halberstam M., *The U.S. Right to Use Force in Response to the Attacks on the Pentagon and the World Trade Center*, στο Y. El – Ayouty (eds.), *Perspectives on 9/11*, σελ. 57 – 58

Hamzeh A. N., *In the path of Hizbullah*, Syracuse University Press, New York, 2004, p. 6 – 19

Janse D., *International Terrorism and Self – Defence*, 36 IYHR (2006), σελ. 149 – 180, (164 – 166)

Maineti V., *De nouvelles perspectives pour la protection des biens culturels en cas de conflit armé : l'entrée en vigueur du Deuxième Protocole relatif à la Convention de La Haye de 1954*, IRRC June 2004 Vol. 86 No 854, p.337-366

Mannes Aaron, *Profiles in Terror: The Guide to Middle East Terrorist Organizations*, εκδ. Rowman & Littlefield, 2004, σελ.155

Maogoto J.N., *Battling Terrorism, Legal Perspectives on the Use of Force and the War on Terror*, Aldershot, 2005

Macleod A.M., *The war against terrorism and the "war" against terrorism*, στο S.P. Lee (eds.), *Intervention, Terrorism, and Torture: Contemporary Challenges to Just War Theory*, Springer, 2007, σελ. 187 – 202

McDougal M.S., F.P. Feliciano, *Law and Minimum World Public Order: The Legal Regulation of International Coercion*, Yale University Press, 1961

Momtaz D., *"Conflit armé non international : interaction des différents régimes juridiques* στο *International Humanitarian Law and Other Legal Regimes : Interplay in situations of Violence : Proceedings*, Milano : Nagard, 2005, pp. 108-110

Mullerson R, *Jus Ad Bellum and International Terrorism*, 32 IYHR (2002), σελ. 1 – 50,

Murphy S., *Principles of International Law*, Thomson West, 2006

Paust J., *Responding Lawfully to International Terrorism: The use of Force Abroad*, 8 Whittier LR (1986 – 1987

Sassoli M, *State responsibility for violations of international humanitarian law*, IRRC June 2002 Vol. 84 No 846, p. 401- 434

Schachter O., *International Law in Theory and Practice*, Nijhoff, 1991

Stewart J.G., *Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict*, IRRC June 2003 Vol. 85 No 850, p. 313-350

.....

Γιόκαρη Α., Φ. Παζαρτζή, *Η διεθνής ευθύνη των κρατών, Στα Άρθρα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004

Γραμματικά Β., *Τα ένοπλα αντίποινα και η θέση τους στη σύγχρονη διεθνή πραγματικότητα*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002

Ιωάννου Κ., Κ. Οικονομίδη, Χ. Ροζάκη, Α. Φατούρου, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Οι φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στη διεθνή έννομη τάξη*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1990

Ιωάννου Κρ., Περράκη Στ., *Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, Τόμος 1, Γενικό και ειδικό διεθνές δίκαιο*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1990, σελ. 15 – 16

Μαρούδα Μ.Ντ., *Η διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, Η κρατική και ατομική ευθύνη σε κίνηση*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006, σελ. 87

Μαρούδα Μ. Ντ., *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, Ζητήματα εφαρμογής τους σε συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2001

Παπασταυρίδη Ε., *Η χρήση βίας από τις Η.Π.Α. στο Αφγανιστάν κατά το διεθνές δίκαιο*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004, σελ. 61.

Περράκη Στ. (επιμ.), *Η Διεθνής Κοινότητα σε κίνηση, Συμβολές στη Μνήμη Γεωργίου Τενεκίδη*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006

Ρούκουνα Ε., *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος Πρώτο*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004

Ρούκουνα Ε., *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1995

Χατζηκωνσταντίνου Κ., *Ο προληπτικός πόλεμος ή η παραχάραξη της λογικής*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2005

Άρθρα – Συμβολές σε συλλογικούς τόμους

Ago R., *The internationally wrongful act of the State, source of international responsibility (part1), Addendum to the eighth report on State responsibility*, 32nd Session, II (1) YILC, 1980, σελ. 54

Aldrich G.H. , *The Taliban, al Qaeda, and the Determination of Illegal Combatants*, Humanitäres Völkerrecht – Informationsschriften, No 4/2002,p.202-206

Ascensio H., *La Responsabilite selon La Cour International de Justice dans l' Affaire du Genocide Bosniaque*, 111 (2) RGDIP (2007), p. 285 – 304 (290 – 291)

Barsotti R., *Armed Reprisals*, στο A. Cassese (eds.), όπ.π., σελ. 79 – 110

Bowett D., *Reprisals Involving Recourse to Armed Force*, 66 AJIL, (1972), σελ. 1 – 36

Bonafede M., *Here, There and Everywhere: Assessing the Proportionality Doctrine and U.S. Uses of Force in Response to Terrorism after the September 11 Attacks*, 88 CornellLR (2002 – 2003), σελ. 155 – 214

Brownlie I., *International Law and the Activities of Armed Bands*, 7 ICLQ (1958), σελ. 714, P.L. Lamberti – Zanardi, Indirect Armed Aggression, στο A. Cassese (eds.), όπ.π., σελ. 111 – 119

Byers M., *Terrorism, The Use of Force and International Law After 11 September*, 51 ICLQ (2002), σελ. 401 – 414

Cannizzaro E., *Contextualizing proportionality: jus ad bellum and jus in bello in the Lebanese war*, 88 IRRC, No 864 (2006), 779 – 792, (783)

Cannizzaro E., *Entites non – etatiques et regime international de l' emploi de la force, Une etude sur le cas de la reaction Israelienne au Liban*, 111 (2) RGDIP (2007), 333 – 354 (336)

Cassese A., *International Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2005, σελ. 355

Cassese A., *Article 51*, στο J.P. Cot, A. Pellet (eds.), *La Charte des Nations – Unies, Commentaire article par article*, Vol. 1, Economica, 2005, σελ. 1329 – 1361 (1343 – 1347)

Cassese A., *Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*, 12 (5) EJIL (2001), σελ. 993 – 1001

Combacau J., *The exception of self – defence in U.N. Practice*, στο Cassese A. (eds.), *The current legal regulation of the use of force*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1986, p. 22 – 23

Constantinou A., *Forcible Activities of Armed Bands as a Case of a Use of Force That Amounts to an Armed Attack in the Context of The Judgment of the ICJ in the Nicaragua Case*, 9(9) AJICL (1997), σελ. 156 – 178

Coupland R, Love D., *The 1899 Hague Declaration concerning Expanding Bullets. A treaty effective for more than 100 years faces complex contemporary issues*, IRRC March 2003 Vol. 85 No 849, p.135-142

De La Brière Y., *Evolution de la Doctrine et de la Pratique en Matière de Représailles*, 22 RCADI (1928), σελ. 237 – 294

Feinstein B., *A Paradigm for the Analysis of the Legality of Use of Armed Force against Terrorists and States that Aid and Abet Them*, 17 TransL (2004), σελ. 52 – 82

Fenrick W.J., *A first attempt to adjudicate conduct of hostilities offences: comments on aspects of the ICTY Trial Decision in the Prosecutor v. Tihomir Blaskic*, LJIL, vol.13, 2000, 931-947

Galea I., *Applicability of Self – Defence in the Lebanon Conflict*, 3 RevistaRDI, (2006), σελ. 109 – 120

Gambill Gary C, *Syria and the Shebaa Farms Dispute*, *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 3 No. 5, May 2001

Gardam, J., όπ.π., σελ. 155 – 187, id., *Proportionality as a Restraint on the Use of Force*, 20 AYIL (1999), σελ. 161 – 173, id., *Proportionality and Force in International Law*, 87 AJIL (1993), σελ. 391 – 413

Garwood A. – Gowers, *Case concerning Oil Platforms, Did the ICJ miss the boat on the law on the use of force?*, 5 MelJIL (2004), p. 241 – 255

Gray C., *The Use of Force and the International Legal Order*, in M. Evans (eds.), *International Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2006, σελ. 599

Higgins R., International Law and the Avoidance, Containment and resolution of Disputes. General Course on Public International Law, 231 RCADI (1991), σελ. 9 – 342

Jennings R.Y., *The Caroline and McLeod Cases*, 32 AJIL (1938), 82επ.

Kammerhofer J., *Uncertainties of the Law on Self – Defence in the United Nations Charter*, XXXV NYIL (2004), p. 143 – 204, (160)

Kammerhofer J., *The Armed Activities Case and Non – State Actors in Self – Defence Law*, 20 LJIL (2007), σελ. 89 – 113

Kattan V., *The Use and Abuse of Self-Defence in International Law: The Israel-Hezbollah Conflict as a Case Study*, p. 6 – 7, διαθέσιμο στο <http://ssrn.com/abstract=994282>

Kaufman Asher, *Who Owns the Shebaa Farms? Chronicle of a Territorial Dispute*, Middle East Journal, vol.56, no4

Kaufman Asher, *The Shebaa Farms: A Case Study of Border Dynamics in the Middle East*, 2002, Harry S. Truman Research Institute for the Advancement of Peace, The Hebrew University

Kelly M., *Time Warp to 1945 – Resurrection of the Reprisal and Anticipatory Self – Defense Doctrines in International Law*, 13 JTLP (2003 – 2004), σελ. 1 – 39

Kirgis K., *Some Proportionality Issues Raised by Israel's Use of Armed Force in Lebanon*, ASIL Insight, Volume 10, Issue 20, (2006)

Lamberti – Zanardi P.L., Indirect Armed Aggression, στο A. Cassese (eds.), *The current legal regulation of the use of force*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1986, σελ. 111 – 119

Levenfeld B., Israeli Counter – Fedayeen Tactics in Lebanon: Self – Defense and Reprisal under Modern International Law, 21 CJTL (1982 – 1983), σελ. 1 – 48

Makdisi K., *Israel's 2006 war on Lebanon, Reflections on the International Law of Force, στο The sixth war, Israel's invasion of Lebanon*, Vol. 6 The MIT Electronic Journal of Middle East Studies (2006), 9 – 26, (16 – 17)

Maresca L., *A new protocol on explosive remnants of war: The history and negotiation of Protocol V to the 1980 Convention on Certain Conventional Weapons*, IRRC December 2004 Vol. 86 No 856, p. 815- 835

Mattler M., The distinction between civil wars and international wars and its legal implications, N.Y.U. Journal of International Law and Politics, vol.26, 655-700

McClelland J., *The review of weapons in accordance with article 36 of Additional Protocol I*, IRRC June 2003 Vol. 85 No 850, p.397-415

Miller J., *Comments on the Use of Force in Afghanistan*, 35 Cornell ILJ (2001 – 2002), σελ. 605 – 610

Murphy S.D., *Self – Defense and the Israeli Wall Advisory Opinion: an ipse dixit from the ICJ?* 99 AJIL, 2005, σελ. 62 – 76

Neuman N., *Applying the rule of proportionality and force and protection and cumulative assessment in international law and morality*, Yearbook of International Humanitarian Law, Volume 7 - 2004 - pp. 79-112

O'Brien W., *Reprisals, Deterrence and Self – Defense in Counterterrorism Operations*, 30 VJIL, (1989 – 1990), σελ. 421 – 478

Ochoa N. – Ruiz, E. Salamanca – Aguado, *Exploring the limits of International Law relating to the Use of Force in Self – Defence*, 16 (3) EJIL (2005), p. 499 – 524

Paasche F., *The Use of Force in Combating Terrorism*, 25 Col. JTL (1986 – 1987), σελ. 377 – 402

Paust J., *Use of Armed Force Against Terrorists, Afghanistan, Iraq, and Beyond*, 35 Cornell ILJ (2001 – 2002), σελ. 533 – 558

Pictet J., *Commentaries of the Geneva Conventions of 1949*, ICRC, Geneva, Volumes I - IV, 1952

Pipes, Daniel, "Introduction: A Neglected Topic", στο *Greater Syria: The History of an Ambition*. Oxford University Press, 1990

Quéguiner J.-F. *Direct participation in hostilities under IHL*, Working Paper, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University ,2003 p.1-12

Raab D., *Armed Attack after the Oil Platforms Case*, 17 LJIL (2004), p. 719 – 735

Randelzhofer, *Article 51*, στο B. Simma (eds.), *The Charter of the United Nations, A Commentary*, Oxford University Press, 1994, p. 668

Reydams L., *A la guerre comme a` la guerre:** patterns of armed conflict, humanitarian law responses and new challenges, IRRC, Volume 88, Number 864 December 2006

Rona G., *Interesting Times for International Humanitarian Law: Challenges from the "War on Terror"*, "the Fletcher Forum of World Affairs", vol. 27:2, Summer/Fall 2003, p.55- 74

Rosenne Sh., *The Perplexities of Modern International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2004

Rouillard L.Ph., *The Caroline Case: Anticipatory Self – Defence in Contemporary International Law*, in P. Kovacs (eds.), *Historia ante portas, History in International Law*, Bibor Kiado, 2005

Schachter O., *The Extraterritorial Use of Force Against Terrorist Bases*, 11 Houston JIL (1988 – 1989), σελ. 309 – 316 (315)

Sassoli M., *Trasnational armed groups and international humanitarian law*, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University Occasional Paper Series, Winter 2006, Number 6, p. 1-50

Sassoli M., *Legitimate targets of attacks under IHL*, Background Paper prepared for the Informal High-Level Expert Meeting on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law, Cambridge, January 27-29, 2003, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University , p. 1-11

Schwarzenberger G., *The Fundamental Principles of International Law*, 87 RCADI (1955), 191 – 386 (339 – 340)

Schwebel S. M., *Aggression, Intervention and Self – Defence in modern International Law*, RCADI, 136 (1972), pp. 411 – 498, (455)

Sullivan D., *Legal Restrictions on the Right to Use Force Against International Terrorism*, 10 ASILS ILJ (1986), σελ. 169 – 198

Swiney G., *Saving lives: the principle of Distinction and the realities of modern war*, Int'l Law, vol. 39, 200, p. 733-758

Trapp K., *Back to Basics: Necessity, Proportionality and the Right of Self – Defense against Non – State Terrorist Actors*, 56 ICLQ (2007), σελ. 141 – 15

Watkin C.K., *Combatants, unprivileged belligerents and conflicts in the 21st century*, Background Paper prepared for the Informal High-Level Expert Meeting on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law, Cambridge, January 27-29, 2003, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, p.1-20

Watkin K., *Controlling the use of force: a role for human rights norms in contemporary armed conflict*, Am.J.Int'L, vol.98, 2004, p. 1-34

Watkin K., *Warriors Without Rights? Combatants, Unprivileged Belligerents, and the Struggle Over Legitimacy*, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, Occasional Paper Series, Winter 2005 Number 2, p. 1-77

Werner M., *The Caroline*, in EPIL, Vol. 1, σελ. 537 – 538

Zimmermann A., *The Second Lebanon War: Jus ad bellum, jus in bello and the Issue of Proportionality*, 11 Max Planck UNYB (2007), 99 – 141, (109)

Ziccardi Capaldo G., *Providing a Right of Self-Defense Against Large-Scale Attacks by Irregular Forces: The Israeli-Hezbollah Conflict*, 48 Harvard ILJ (2007), 101 – 112, (103 – 104)

Μπρεδήμα Α., *Η θέση της Ελλάδας απέναντι στην κρίση και η προβληματική της άμυνας*, στο Λ. Διβάνη, Λ.Α. Σισιλιάνος, Α. Σκόρδας (επιμ.), *Διεθνείς κρίσεις και παρέμβαση της διεθνούς οργανώσεως, Περσικός Κόλπος και τέως Γιουγκοσλαβία*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1994, σελ. 197

Περράκης Στ., Μαρούδα Μ.Ντ., *Ανθρωπιστικό Δίκαιο και σύγχρονες πολεμικές επιχειρήσεις: Τι νεότερα από το μέτωπο;* στο Περράκη Στ. (επιμ.), *Η Διεθνής Κοινότητα σε κίνηση, Συμβολές στη Μνήμη Γεωργίου Τενεκίδη*, εκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006

Συνεντεύξεις

CNN Sunday, Interview with Sheikh Hassan Nasrallah, available at: <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0303/16/sun.11.html>

Γ. Δικτυακοί τόποι

<http://www.guardian.co.uk>

<http://www.icj-cij.org/>

<http://www.idi-iil.org>

www.islamonline.com

<http://www.lebanonundersiege.gov.lb>

<http://www.mfa.gov.il>

<http://www.mirror.co.uk>

<http://www.nybooks.com/articles/17060>

<http://www.pugwash.org>

<http://www.standwithus.com>

<http://www.shebaafarms.org/briefhistory.html>

<http://www.terrorism-info.org.il>

<http://www.un.org/>

<http://uspolitics.about.com>